

ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ
ΑΝΑΠΤΥΞΗ.
ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΚΑΝΕΛΛΟΣ ΜΙΧΑΛΗΣ
ΜΗΝΑΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ
ΧΥΖ ΑΛΙΝΑ

ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2008-2009

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή

Πρέβεζα, / / 2009

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

1.,

2.,

3.,

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ

ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	6
ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	8
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ: ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	8
1.1. ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ: ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΜΕ ΜΕΣΟ ΟΡΟ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ Ε.Ε. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ.....	9
1.2. ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ.....	13
1.3. ΥΠΟΔΟΜΕΣ –ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ	15
1.4. ΕΝΔΟΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ - ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΑΣΕΩΝ.....	19
1.5. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	22
ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	24
2.1.ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ	24
2.2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΙΧΟΙ	25
2.3. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΙ ΣΤΟΙΧΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ	30
2.4. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	33
Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	33
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	34
2.1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.....	34
2.2. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	36
2.3. ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	37
2.4. Η ΓΝΩΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ	38
2.5. ΟΦΕΛΗ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΙ Η ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	39
2.6. Ο ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ	43
2.7. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	45
2.8. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	46
2.9. ΤΑ ΑΝΩΤΑΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ	51
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	54
Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ – ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ.....	54
3.1. Η ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	55
3.1.1. ΔΟΜΗ.....	55
3.1.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ.....	56
3.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ (Τ.Ε.Ι.).....	58
3.2.1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	58
3.2.2. ΙΔΡΥΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (ΚΑΤΕ)	60
3.2.3. ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ Τ.Ε.Ι.....	62

3.2.4. ΑΝΩΤΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ Τ.Ε.Ι.	66
3.2.5. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΑΠΟ 1993 ΜΕΧΡΙ 2002	67
3.3. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ	71
3.3.1. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ	72
3.3.2. ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ	73
3.3.3. ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ	74
3.3.4. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΟΣΟΣΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ	76
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο	81
Η ΑΜΕΣΗ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ	81
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	82
4.1. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ.....	82
4.2. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ	85
4.3. ΙΔΡΥΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ Ως ΜΕΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ	87
4.4. ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΝΩΤ ΑΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ	92
4.5. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ	93
4.6. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΑΝΩΤΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΜΒΛΥΝΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ.....	99
4.7. ΕΘΝΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ	102
4.8. ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ	105
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο	108
ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ.....	108
5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	109
5.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ.....	111
5.3.1. ΑΜΕΣΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ.....	112
5.3.2. ΕΜΜΕΣΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ.....	115
5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	118
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	119
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	125
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'	125
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'	130

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εμπειρία των περισσότερων χωρών δείχνει ότι οι περιφερειακές ανισότητες στα επίπεδα ανάπτυξης τείνουν να διευρύνονται όταν δεν καταβάλλεται η απαιτούμενη προσπάθεια για να αποτελέσει η άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων έναν από τους βασικούς αντικειμενικούς σκοπούς του εθνικού αναπτυξιακού προγραμματισμού.

Ένα εθνικό αναπτυξιακό πρόγραμμα περιλαμβάνει, εκτός από την οικονομική μεγέθυνση, αλλαγές στις οικονομικές, κοινωνικές και χωρικές δομές και αποσκοπεί στον επηρεασμό αυτών των μεταβολών με στενά συντονισμένες αναπτυξιακές προσπάθειες.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται η ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό την άμβλυση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσω της δημιουργίας εξειδικευμένου ανθρωπίνου δυναμικού αφενός και της οικονομικής ενίσχυσης των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών αφετέρου.

Ο στόχος της παρούσας πτυχιακής εργασίας είναι η καταγραφή της επίδρασης της εκπαίδευσης γενικότερα και των ανώτατων ιδρυμάτων πιο ειδικά στην ανάπτυξη μιας περιφέρειας. Η εργασία αποτελείται από πέντε κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύεται η υπάρχουσα κατάσταση στην Περιφέρεια Ηπείρου, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σημασία του ανθρώπινου κεφαλαίου για την ανάπτυξη. Το τρίτο κεφάλαιο της εργασίας είναι αφιερωμένο στο ΤΕΙ Ηπείρου, την ιστορία ίδρυσης και ανάπτυξης του. Η ανάλυση γίνεται στα πλαίσια μιας γενικότερης παρουσίασης της εξέλιξης της τεχνολογικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Το τέταρτο κεφάλαιο της εργασίας αναλύει την άμεση και έμμεση συνεισφορά του ΤΕΙ Ηπείρου στην ανάπτυξη της Περιφέρειας Ηπείρου, ενώ στο πέμπτο και τελευταίο μέρος της εργασίας γίνεται προσπάθεια παρουσίασης των εκτιμήσεων των οικονομικών επιδράσεων στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία του ιδρύματος με ιδιαίτερη αναφορά στις έρευνες που έγιναν για το Παράρτημα της Πρέβεζας. Η εργασία ολοκληρώνεται με την διεξαγωγή των συμπερασμάτων και ορισμένων προτάσεων για την μελλοντική πολιτική αντιμετώπισης των περιφερειακών ιδρυμάτων.

Πηγές της εργασίας αυτής αποτέλεσαν, τόσο η σχετική βιβλιογραφία ελληνική και ξένη, το διαδίκτυο, όσο και ο έντυπος και ηλεκτρονικός τύπος.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τα ανώτατα ιδρύματα έχουν μεγάλη επιρροή στη λειτουργία μιας οικονομίας. Κατά αρχήν τα ιδρύματα αυτά αποτελούν κέντρα όπου συγκεντρώνονται και μεταδίδονται γνώσεις και ειδικότητες υψηλότερου επιπέδου, με τρόπο που να εξυπηρετούνται οι μεταβαλλόμενες ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, ενώ παράλληλα, μέσω των γνώσεων αυτών, αναπτύσσονται οι παραγωγικές, καταναλωτικές και αισθητικές ικανότητες κάθε ενός που επιθυμεί και έχει τις ικανότητες να αποκτήσει τις γνώσεις αυτές. Τα ανώτατα ιδρύματα οφείλουν να διεξάγουν την επιστημονική έρευνα για τη δημιουργία νέας γνώσης, που να αντιμετωπάζει την υπάρχουσα η οποία κατέστη απαρχαιωμένη λόγω των εξελίξεων ή να συμπληρώνει και να επεκτείνει περαιτέρω την υφιστάμενη, να διατηρούν και να καλλιεργούν τις απαραίτητες επαφές με τα αντίστοιχα ιδρύματα άλλων χωρών, ώστε να γίνονται φορείς μεταφοράς και προσαρμογής στις τοπικές συνθήκες των γνώσεων και της τεχνολογίας που αναπτύσσονται σε άλλες χώρες και τέλος, να παράγουν τα απαιτούμενο εκπαιδευτικό και ερευνητικό προσωπικό. Για πολλούς μελλοντικούς εργαζόμενους, τα ιδρύματα αυτά μπορούν να παρέχουν μια πρώτη επαφή με τις νέες τεχνικές που θα χρησιμοποιήσουν στις εργασιακές τους θέσεις. Επιπλέον, τα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα μπορούν να παίξουν συχνά σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός κέντρου ειδίκευσης για μια νέα βιομηχανία, πριν η τελευταία γίνει κυρίαρχα εφαρμόσιμη. Μερικοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι μια βελτιωμένη κατανομή των εκπαιδευτικών υπηρεσιών θα μπορούσε να είναι μια μεγάλη δύναμη για την επίτευξη μιας πιο δίκαιας κατανομής του εισοδήματος, καθώς και άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΗΠΕΙΡΟΥ: ΥΠΑΡΧΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1.1. ΟΙ ΒΑΣΙΚΟΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΙ ΔΕΙΚΤΕΣ: ΣΥΓΚΡΙΣΕΙΣ ΜΕ ΜΕΣΟ ΟΡΟ ΧΩΡΑΣ ΚΑΙ Ε.Ε. ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ

1) Γεωγραφικά – μορφολογικά στοιχεία:

Η Περιφέρεια Ηπείρου καταλαμβάνει το Βορειοδυτικό τμήμα της χώρας. Δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος, ενώ ανατολικά συνορεύει με την Μακεδονία και τη Θεσσαλία. Νότια εκτείνεται μέχρι τον Αμβρακικό κόλπο και το νομό Αιτωλοακαρνανίας. Τέλος, στα Βόρεια συνορεύει με την Αλβανία.

Αποτελείται από τους νομούς Άρτας, Πρεβέζης, Ιωαννίνων και Θεσπρωτίας, με έδρα τα Ιωάννινα, πρωτεύουσα του ομώνυμου νομού. Έχει συνολική έκταση 9.203 χμ² και καλύπτει το 6,7% της συνολικής έκτασης της χώρας.

Οι μόνες πεδινές εκτάσεις είναι των νομών Άρτας και Πρεβέζης, καθώς και οι κοιλάδες των ποταμών Αχέροντα και Καλαμά. Τα όρη της αποτελούν συνέχεια των Αλβανικών Άλπεων και φέρουν το όνομα Πίνδος. Η βόρεια Πίνδος χωρίζει την Ήπειρο από την Περιφέρεια της Δυτικής Μακεδονίας, ενώ η νότια Πίνδος από την Περιφέρεια της Θεσσαλίας και αποτελεί φυσικό εμπόδιο και βασικό παράγοντα απομόνωσης της Περιφέρειας από την υπόλοιπη ηπειρωτική χώρα. Οι κυριότεροι ποταμοί της Περιφέρειας είναι ο Αώος, ο Καλαμάς, ο Αχέροντας, ο Λούρος και ο Άραχθος, ενώ η σημαντικότερη λίμνη είναι αυτή των Ιωαννίνων.

2) Πληθυσμός:

Ο πληθυσμός της Περιφέρειας Ηπείρου ανέρχεται σε 371.690 κατοίκους, σύμφωνα με την τελευταία εκτίμηση της ΕΣΥΕ, και αντιστοιχεί στο 3,54% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Ο ρυθμός αύξησης του πληθυσμού της Περιφέρειας την περίοδο 1993-98 ήταν πολλαπλάσιος του ρυθμού αύξησης του πληθυσμού της χώρας (5,5% έναντι 1,56%). Η Περιφέρεια είναι από τις πλέον αραιοκατοικημένες, με πυκνότητα πληθυσμού 40,5 κάτοικοι ανά τετραγωνικό χιλιόμετρο, έναντι 79,7 της χώρας.

Ο αστικός πληθυσμός ανέρχεται στο 31% του συνολικού πληθυσμού και παρουσιάζει αυξητικές τάσεις. Ο αγροτικός πληθυσμός συνεχώς μειώνεται και ανέρχεται στο 59% του συνολικού, ενώ ο ημιαστικός πληθυσμός παρουσιάζει μικρή άνοδο και ανέρχεται στο 10% του συνόλου.

Πίνακας 1: Πληθυσμός Περιφέρειας Ηπείρου ανά Νομό.

ΑΠΟΓΡΑΦΗ	ΝΟΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ
2001	ΑΡΤΑΣ	78.134
2001	ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	46.091
2001	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	170.239
2001	ΠΡΕΒΕΖΑΣ	59.356
2001	ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	353.820

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

**Πίνακας 2: Μεγαλύτεροι Δήμοι Περιφέρειας Ηπείρου
(με πληθυσμό άνω των 10.000 κατοίκων).**

ΑΠΟΓΡΑΦΗ	ΔΗΜΟΣ	ΝΟΜΟΣ	ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ ΔΗΜΟΥ
2001	ΑΡΤΑΙΩΝ	ΑΡΤΑΣ	23.863
2001	ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑΣ	ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	14.710
2001	ΙΩΑΝΝΙΤΩΝ	ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	70.203
2001	ΠΡΕΒΕΖΗΣ	ΠΡΕΒΕΖΗΣ	19.605

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

**Πίνακας 3: Συγκριτικά Αποτελέσματα Πραγματικού Πληθυσμού
Απογραφών 1991 – 2001 κατά Νομό και Φύλο.**

ΝΟΜΟΣ	Απογραφή 1991			Απογραφή 2001			Ποσοστό Μεταβολής		
	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΑΡΡΕΝΕΣ	ΘΗΛΕΑ	ΣΥΝΟΛΟ
ΑΡΤΑΣ	39.191	39.528	78.719	38.844	38.490	78.134	-0,9%	-2,6%	-1,8%
ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	22.657	21.531	44.188	22.847	22.661	46.091	0,8%	5,2%	3,0%
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	77.866	80.327	158.193	84.461	85.783	170.239	8,5%	6,8%	7,6%
ΠΡΕΒΕΖΑΣ	29.700	28.928	58.628	29.800	29.534	59.356	0,3%	2,1%	1,2%
ΣΥΝΟΛΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	169.414	170.314	339.728	175.952	176.468	352.820	3,9%	3,6%	3,7%

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

3) Περιφερειακό ΑΕΠ:

Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας Ηπείρου βρίσκεται σε χαμηλότερη θέση από το αντίστοιχο μέσο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας. Συγκεκριμένα ανέρχεται στο 64,3% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας και κατά συνέπεια η Περιφέρεια της Ηπείρου καταλαμβάνει εδώ και πολλά χρόνια την τελευταία θέση στις 13 Περιφέρειες της χώρας.

Με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Περιφέρειας, να φτάνει το 43,8% της Ε.Ε., η Ήπειρος είναι η φτωχότερη Περιφέρεια της Ε.Ε., μετά τις υπερπόντιες περιοχές της Γαλλίας (συγκριτικά η Περιφέρεια της Ηπείρου το 1986 κάλυπτε το 47,4% του μέσου κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ε.Ε.).

Η Περιφέρεια παράγει το 2,3% του συνολικού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος της χώρας. Στον πρωτογενή τομέα παράγεται το 17%, στον δευτερογενή το 23% και στον τριτογενή τομέα το 60% του περιφερειακού Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος. Τα αντίστοιχα ποσοστά για τη χώρα είναι 15% για τον πρωτογενή τομέα, 25% για τον δευτερογενή και 60% για τον τριτογενή.

Διαχρονικά, παρατηρείται μια στροφή της περιφερειακής οικονομίας προς τον τριτογενή τομέα, αφού αυξάνεται η συμμετοχή του τομέα αυτού στο συνολικό περιφερειακό

ΑΕΠ και κάμψη του πρωτογενή τομέα, ενώ ο δευτερογενής τομέας παραμένει σχεδόν σταθερός (με μία μικρή κάμψη).

Η παραγωγικότητα της Ηπείρου υστερεί σε σχέση με την παραγωγικότητα τόσο της Ελλάδας, όσο και της Ε.Ε. Συγκεκριμένα προς το τέλος της δεκαετίας του 90, η παραγωγικότητα της Ηπείρου καλύπτει το 65% του μέσου όρου της Ε.Ε. (ενώ το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας είναι 72%), παρουσιάζοντας μικρή βελτίωση σε σχέση με το έτος 1993 που το αντίστοιχο ποσοστό ήταν 61%.

4) Απασχόληση:

Ο ενεργός πληθυσμός της Ηπείρου ανέρχεται σε 110.100 άτομα, ενώ οι απασχολούμενοι είναι 97.800. Η διαχρονική εξέλιξη του ενεργού πληθυσμού και της απασχόλησης τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει μικρή κάμψη, παρά τη συνολική αύξηση του πληθυσμού της Περιφέρειας.

Το 30,3% των απασχολουμένων εργάζεται στον πρωτογενή τομέα, το 20,1% στον δευτερογενή τομέα και το 49,6% στον τριτογενή τομέα, ενώ τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά είναι 19,8%, 22,5% και 57,7%. Την τελευταία πενταετία παρατηρείται μικρή μείωση του ποσοστού απασχόλησης του πρωτογενή τομέα και μικρή αύξηση του ποσοστού απασχόλησης του τριτογενή. Το ποσοστό απασχόλησης του δευτερογενή παραμένει αμετάβλητο.

5) Ανεργία:

Το ποσοστό ανεργίας στην Περιφέρεια φθάνει το 11,2%, ποσοστό υψηλότερο από το αντίστοιχο εθνικό που ανέρχεται στο 10,25%.

Πίνακας 4: Ποσοστό Εργατικού Δυναμικού και Ποσοστό Αnéργων στο Σύνολο του Εργατικού Δυναμικού Περιφέρειας Ηπείρου 1998 – 2005.

Έτος	Ποσοστό Εργατικού Δυναμικού στο Σύνολο του Πληθυσμού της Περιφέρειας	Ποσοστό Αnéργων στο Σύνολο του Εργατικού Δυναμικού της Περιφέρειας
1998	48,07	14,00
1999	49,35	14,10
2000	49,90	11,65
2001	47,60	12,80
2002	48,70	11,40
2003	49,00	11,70
2004	49,30	11,20
2005	48,20	11,50

Πηγή: Ε.Σ.Υ.Ε.

Η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας της Ηπείρου τα τελευταία χρόνια παρουσιάζει αυξητικές τάσεις. Συγκεκριμένα, το ποσοστό ανεργίας το έτος 1993 ήταν 9%, ενώ το 1997 αυξήθηκε στο 11,2% (τα αντίστοιχα εθνικά ποσοστά ανεργίας είναι 9,7% και 10,3%). Το ποσοστό ανεργίας για τις γυναίκες είναι 18,5%, ενώ οι νέοι καταλαμβάνουν το 44,9% των ανέργων, σε αντιστοιχία με την χώρα όπου τα ποσοστά είναι 15,9% και 32,3%. Το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας στην Ήπειρο ανέρχεται στο 66,9%, ενώ στη χώρα στο 57,1%.

6) Επίπεδο εκπαίδευσης:

Το εργατικό δυναμικό με εκπαίδευση μέχρι και το Δημοτικό υπερτερεί έναντι των υπόλοιπων κατηγοριών καλύπτοντας το 51,9% του συνόλου και είναι σημαντικά ανώτερο από το αντίστοιχο ποσοστό της χώρας που φθάνει το 38,1%. Το εργατικό δυναμικό Γυμνασιακής εκπαίδευσης αποτελεί το 9,2%, ενώ το εργατικό δυναμικό Λυκειακής εκπαίδευσης καλύπτει το 21,2% του συνόλου. Πολύ μικρό μέρος του συνολικού εργατικού δυναμικού καλύπτουν οι πτυχιούχοι Ανωτέρας και Ανωτάτης εκπαίδευσης, που αποτελούν το 5,6% και το 12,1% του συνόλου αντίστοιχα. Η κατάσταση είναι σαφώς δυσμενέστερη από το μέσο επίπεδο της χώρας (αντίστοιχα ποσοστά 10,4%, 28,6%, 8,7% και 14,2%).

1.2. ΟΙ ΤΟΜΕΙΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Α) Πρωτογενής τομέας:

Ο πρωτογενής τομέας παράγει το 17% του Περιφερειακού Α.Ε.Π. και παρά την σημαντική μείωσή του εξακολουθεί να αποτελεί βασικό συντελεστή απασχόλησης και εισοδημάτων και να έχει στρατηγική σημασία για την οικονομική ανάπτυξη της Περιφέρειας.

Η αγροτική οικονομία της Περιφέρειας εξειδικεύεται στην κτηνοτροφία, όπου η αιγοπροβατοτροφία και η πτηνοτροφία έχουν δεσπόζουσα θέση στο σύνολο της εγχώριας παραγωγής και αποτελούν την βάση σημαντικής μερίδας του δευτερογενούς τομέα (κλάδος τροφίμων). Επίσης, άλλες σημαντικές δραστηριότητες είναι τα εσπεριδοειδή και τα κτηνοτροφικά φυτά.

Οι ανάγκες της κτηνοτροφίας είναι η περαιτέρω καθετοποίηση της παραγωγής, η διεύρυνση του μεριδίου της αγοράς εκτός Περιφέρειας και εκτός Ελλάδας με βάση την υψηλή ποιότητα που χαρακτηρίζει τα κτηνοτροφικά προϊόντα της Περιφέρειας.

Σε ότι αφορά την γεωργία οι δυνατότητες οικονομικής εκμετάλλευσης άπτονται της αναδιάρθρωσης των καλλιεργειών και της προσέγγισης περισσότερων αγορών εκτός Περιφέρειας και εκτός Ελλάδας, καθώς και της ανάπτυξης νέων προϊόντων ποιότητας (περιλαμβανομένων και των βιολογικών προϊόντων).

B) Δευτερογενής τομέας:

Στον τομέα της μεταποίησης, όπου παράγεται το 23% του περιφερειακού ΑΕΠ, οι κλάδοι με την μεγαλύτερη συμμετοχή είναι αυτοί των τροφίμων και ποτών. Η πλειοψηφία των μονάδων του δευτερογενή τομέα είναι μικρές και απευθύνονται κατά κύριο λόγο στις τοπικές αγορές της Περιφέρειας. Ειδικότερα, υπάρχουν μόνο 40 βιομηχανικά καταστήματα με απασχόληση άνω των 20 ατόμων. Η προστιθέμενη αξία του τομέα είναι χαμηλότερη (89%) του εθνικού μέσου όρου.

Για τον δευτερογενή τομέα υπάρχουν δυνατότητες οικονομικής ανάπτυξης μέσω της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας και της αύξησης του μεριδίου της εγχώριας αγοράς εκτός της Περιφέρειας, καθώς και της προσέλκυσης νέων επιχειρήσεων, για τις οποίες η γεωγραφική θέση της Περιφέρειας και τα μεγάλα έργα των μεταφορικών υποδομών θα αποτελέσουν συγκριτικό πλεονέκτημα εγκατάστασης. Πρέπει να σημειωθεί ότι η άρση της απομόνωσης δεν αποτελεί μόνο ευκαιρία για τις επιχειρήσεις της Περιφέρειας να εξάγουν προϊόντα με μικρότερο μεταφορικό κόστος, αλλά και απειλή προσέγγισης της αγοράς της Περιφέρειας από επιχειρήσεις Περιφερειών της χώρας ή του εξωτερικού.

Γ) Τριτογενής τομέας

Ο τριτογενής τομέας της Περιφέρειας καταλαμβάνει το μεγαλύτερο ποσοστό του περιφερειακού ΑΕΠ (60%) παρουσιάζοντας συνεχή αύξηση τα τελευταία χρόνια.

Σε ότι αφορά τις θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές, η Ήπειρος βρίσκεται σε στρατηγική θέση ως προς την Δυτική Ευρώπη, η οποία θα αξιοποιηθεί με το λιμάνι της Ηγουμενίτσας και θα αποκτήσει ρόλο πύλης της Ελλάδος προς την Δυτική Ευρώπη. Στην Περιφέρεια υπάρχει ένας αερολιμένας στο νομό Ιωαννίνων. Σύμφωνα με τα τελευταία

διαθέσιμα στοιχεία το 1994 διακινήθηκαν 40.000 επιβάτες, ενώ υπολογίστηκε ότι εκφορτώθηκαν 47.000 τόνοι εμπορευμάτων.

Δραστική παρέμβαση για την άρση της απομόνωσης της Περιφέρειας από την υπόλοιπη Ελλάδα, αποτελεί το έργο της Εγνατίας Οδού. Το έργο κατασκευάζεται σε συνδυασμό με το έργο του Δυτικού Άξονα και την σύνδεση Ρίου – Αντιρρίου, των οποίων έχει δρομολογηθεί η κατασκευή, καθώς και με την ζεύξη του Ακτίου-Πρέβεζας, η οποία βρίσκεται στο στάδιο ολοκλήρωσης. Αναμένεται να έχει καθοριστικής σημασίας επίδραση στην ανάπτυξη της Περιφέρειας.

Η Περιφέρεια έχει τις βασικές προϋποθέσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη υπηρεσιών E&T και την παροχή καινοτόμων υπηρεσιών προς τις παραγωγικές μονάδες. Συγκεκριμένα, το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου και το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και η ερευνητική δραστηριότητα που ασκούν, μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ανάπτυξης στον τομέα της E&T.

Η Περιφέρεια Ηπείρου διαθέτει εξαιρετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα για την ανάδειξη του τουρισμού (εναλλακτικές μορφές) και του πολιτισμού σε κύριες εστίες ανάπτυξης. Το συγκριτικό αυτό πλεονέκτημα δεν έχει αξιοποιηθεί ικανοποιητικά μέχρι σήμερα. Η Περιφέρεια απευθύνεται κυρίως στον εσωτερικό τουρισμό, δεν διαθέτει καταλύματα υψηλής ποιότητας σε επαρκή αριθμό και η μέση διάρκεια διαμονής είναι πολύ χαμηλή (κατά μέσο όρο 3 διανυκτερεύσεις έναντι 6 για το σύνολο της χώρας για αλλοδαπούς επισκέπτες και κάτω των 2 διανυκτερεύσεων έναντι 2,5 για τους Έλληνες επισκέπτες).

1.3. ΥΠΟΔΟΜΕΣ – ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

1) Μεταφορές:

Σε ότι αφορά τις οδικές μεταφορές η χαμηλή πυκνότητα του πληθυσμού και η διασπορά των οικισμών, σε συνδυασμό με τον ορεινό χαρακτήρα της Περιφέρειας, δημιούργησαν για τις ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές συνθήκες απομόνωσης από τα αστικά κέντρα. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 65% του εθνικού οδικού δικτύου (μήκους 740 χλμ.) έχει ορεινή χάραξη, ενώ ακόμη υψηλότερο είναι το ποσοστό του επαρχιακού οδικού

δικτύου (μήκους 2.240 χλμ.) με ορεινή χάραξη. Σήμερα η κατάσταση του οδικού δικτύου έχει βελτιωθεί σημαντικά χωρίς ακόμη να μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητική.

Με την κατασκευή της Εγνατίας Οδού, την ζεύξη Ρίου – Αντιρρίου, την κατασκευή του νέου λιμένα στην Ηγουμενίτσα και τη ζεύξη του Ακτίου με την Πρέβεζα, έργα που ενισχύουν το Δυτικό Άξονα, η Ήπειρος αναδεικνύεται σε βασικό κόμβο των διευρωπαϊκών Δικτύων στην Ανατολική και Δυτική Μεσόγειο. Οι αεροπορικές μεταφορές εξυπηρετούνται κατά κύριο λόγο από το αεροδρόμιο των Ιωαννίνων και κατά δεύτερο από το αεροδρόμιο του Ακτίου. Το πρώτο δεν εξασφαλίζει ασφαλή προσέγγιση με όλες τις καιρικές συνθήκες, ενώ το δεύτερο εξυπηρετεί μικρό αριθμό πολιτικών πτήσεων και λόγω θέσης δεν μπορεί να καλύψει τις ανάγκες της Περιφέρειας.

Τα σημαντικότερα λιμάνια της Περιφέρειας είναι πρωταρχικά της Ηγουμενίτσας με αξιόλογη επιβατική και εμπορευματική κίνηση και δευτερευόντως της Πρέβεζας, οι υποδομές των οποίων όμως θα πρέπει να ενισχυθούν σημαντικά. Ιδιαίτερα στο λιμένα της Ηγουμενίτσας θα πρέπει να ολοκληρωθούν οι εργασίες αναβάθμισης και εκσυγχρονισμού, προκειμένου να διαδραματίσει τον ρόλο της Βόρειας Δυτικής «Πύλης» της Ελλάδος με την Δυτική Ευρώπη.

2) Υγεία - Πρόνοια

Η πόλη των Ιωαννίνων αποτελεί τον βασικό πόλο συγκέντρωσης της υποδομής της τριτοβάθμιας ιατρικής περίθαλψης, καθιστώντας την το σημαντικότερο κέντρο της Ηπείρου στον τομέα αυτό. Ιδιαίτερο ρόλο σε αυτό παίζει η λειτουργία του σύγχρονου Περιφερειακού Πανεπιστημιακού Νοσοκομείου των Ιωαννίνων. Παρ' όλα αυτά, το επίπεδο παροχής υπηρεσιών στον κλάδο της υγείας δεν είναι ικανοποιητικό. Αυτό οφείλεται κυρίως στην συγκέντρωση των υπηρεσιών υγείας στην πόλη των Ιωαννίνων, όπου παρουσιάζεται τα τελευταία χρόνια αυξημένη ζήτηση από το κύμα των αλλοδαπών, στις αυξημένες απαιτήσεις ως προς την ποιότητα των παρεχομένων υπηρεσιών υγείας, στην ελλιπή ανάπτυξη όλων των νοσοκομειακών ιδρυμάτων ως προς τον αριθμό των ειδικοτήτων, στις ελλείψεις στις κτιριακές υποδομές και στον εργαστηριακό εξοπλισμό, στην ελλιπή ανάπτυξη ιατρικών υπηρεσιών σύμφωνα με τις ανάγκες ορισμένων περιοχών.

Στον τομέα της Πρόνοιας τα βασικά προβλήματα εντοπίζονται σε ελλείψεις κτιριακών υποδομών και εξοπλισμού καθώς και στην ανεπαρκή στελέχωση των ιδρυμάτων.

3) Εκπαίδευση:

Έχει διαπιστωθεί μερική έλλειψη σχολικών αιθουσών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης στις αστικές κυρίως περιοχές, καθώς και έλλειψη εργαστηριακού εξοπλισμού στα σχολεία. Η περαιτέρω προσπάθεια πρέπει να επικεντρωθεί στην ολοκλήρωση των κτιριακών υποδομών και του εξοπλισμού όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης.

Στην δημοτική εκπαίδευση η αναλογία των μαθητών ανά αίθουσα είναι 13,5 και η Περιφέρεια βρίσκεται σε καλύτερη θέση από τη χώρα όπου η αντίστοιχη αναλογία είναι 17,3 (για το σχολικό έτος 1996-97). Επίσης, το ποσοστό των Δημοτικών σχολείων που λειτουργούν αποκλειστικά πρωί, χωρίς διπλοβάρδιες είναι 98% (το αντίστοιχο ποσοστό για το σύνολο της χώρας είναι 81,4%). Στα Γυμνάσια, η αναλογία μαθητών ανά αίθουσα είναι 22,3 και η Περιφέρεια βρίσκεται σε καλύτερο επίπεδο από την χώρα, όπου η αντίστοιχη αναλογία είναι 25,4. Το 91,7% των Γυμνασίων λειτουργούν αποκλειστικά πρωί (ενώ στη χώρα το 69,4%). Όσον αφορά τέλος τα Γενικά Λύκεια, ο λόγος μαθητές ανά αίθουσα είναι 23,7 (ενώ στη χώρα είναι 24,4). Επίσης, το 91,9% των Λυκείων λειτουργούν αποκλειστικά πρωί (ενώ σε επίπεδο χώρας το 66,9%).

Για την ανάπτυξη της Πανεπιστημιακής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης στην Περιφέρεια απαιτείται αναβάθμιση, βελτίωση και επέκταση κτιριακών εγκαταστάσεων και εξοπλισμού. Επίσης απαιτείται ενίσχυση της υποδομής για την ανάπτυξη της βασικής και εφαρμοσμένης έρευνας στα Α.Ε.Ι. και Ερευνητικά Κέντρα της Περιφέρειας.

4) Φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον:

Η Περιφέρεια Ηπείρου διαθέτει εξαιρετικά συγκριτικά πλεονεκτήματα όσον αφορά το φυσικό και το ανθρωπογενές περιβάλλον, όπως καθαρές ακτές, θαυμάσια τοπογραφία, αρχαιολογικά μνημεία, εθνικούς δρυμούς, τοπική πολιτιστική παράδοση, παραδοσιακούς οικισμούς (Μέτσοβο, Ζαγοροχώρια), ιστορική παράδοση κλπ.

Στην Περιφέρεια Ηπείρου υπάρχει σημαντικός αριθμός ευαίσθητων ή/και προστατευόμενων περιοχών με κύριο κριτήριο την οικολογική και αισθητική τους αξία. Στις περιοχές αυτές περιλαμβάνονται δύο εθνικοί δρυμοί, μια περιοχή RAMSAR, είκοσι δύο περιοχές υποψήφιες για ένταξη στο υπό κατάρτιση Πανευρωπαϊκό Δίκτυο Προστατευόμενων Περιοχών NATURA 2000, ένα μνημείο φύσης, δύο προστατευόμενα τοπία – αισθητικά δάση και 30 περιοχές CORINE.

Σημαντικές δυσχέρειες παρουσιάζονται στους τομείς λειτουργίας και χρηματοδότησης της διαχείρισης των προστατευόμενων περιοχών, τομείς που σχετίζονται άμεσα με την διαφύλαξη των φυσικών τους χαρακτηριστικών.

Προβλήματα στο περιβάλλον προκύπτουν από την έλλειψη υποδομών που αφορούν χώρους υγειονομικής ταφής απορριμμάτων, βιολογικούς καθαρισμούς, καθώς επίσης στην αποχέτευση οικισμών και στην διαχείριση επιφανειακών και υπόγειων υδάτων. Επίσης, η εντατική καλλιέργεια έχει ως αποτέλεσμα την επιβάρυνση των υδάτινων αποδεκτών της περιοχής του ποταμού Καλαμά και του Αμβρακικού κόλπου, με υπολείμματα λιπασμάτων και φυτοφαρμάκων.

5) Άλλες κατηγορίες υποδομών:

Στον τομέα των τηλεπικοινωνιών η Περιφέρεια Ηπείρου υστερεί ιδιαίτερα και βρίσκεται στην δυσμενέστερη θέση σε σύγκριση με τις υπόλοιπες Περιφέρειες της Χώρας. Η θέση αυτή μπορεί να βελτιωθεί με την ολοκλήρωση του τρέχοντος επενδυτικού προγράμματος του ΟΤΕ.

Όσο αφορά τον τομέα της ενέργειας, η Ήπειρος, με τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς που λειτουργούν και που κατασκευάζονται, εξελίσσεται σε κέντρο υπερτοπικής σημασίας. Παράλληλα, η παροχή φυσικού αερίου από την Ιταλία θα αποτελέσει μια δεύτερη εναλλακτική πηγή ενέργειας για την βιομηχανία.

Ωθηση στην οικονομική δραστηριότητα θα δώσει η ανάπτυξη του τομέα υδροηλεκτρικής παραγωγής η οποία δημιουργεί απασχόληση, αλλά και αξιοποίηση του υδροηλεκτρικού δυναμικού της Περιφέρειας. Σε εξέλιξη βρίσκεται η διαδικασία έρευνας του διαθέσιμου δυναμικού και μελέτης της παραγωγικής αξιοποίησης της γεωθερμίας.

Οι βασικές βιομηχανικές υποδομές της Περιφέρειας είναι η ΒΙ.ΠΕ. Ιωαννίνων και η ΒΙ.ΠΕ. Πρέβεζας, οι οποίες θα πρέπει να ενισχυθούν και να εξασφαλισθούν οι απαραίτητες συνδέσεις με τα εθνικά και τα διευρωπαϊκά δίκτυα. Παράλληλα με τις παραπάνω υποδομές θα πρέπει να δημιουργηθούν και Βιομηχανικά Πάρκα (ΒΙΟ.ΠΑ.) σε επιλεγμένες περιοχές.

1.1.4. ΕΝΔΟΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ: ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ - ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΑΣΕΩΝ

1) Διανομαρχιακές ανισότητες:

Οι ενδοπεριφερειακές ανισότητες της Περιφέρειας Ηπείρου χαρακτηρίζονται από την κυριαρχία των Ιωαννίνων, που είναι ο κύριος πόλος ανάπτυξης στην Ήπειρο. Στο νομό Ιωαννίνων συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος του συνολικού και του αστικού πληθυσμού, καθώς και της απασχόλησης του δευτερογενή και τριτογενή τομέα.

Από την διαχρονική εξέλιξη των βασικών δεικτών παρατηρείται μία μικρή αύξηση. Η αξιολόγηση αυτή στηρίζεται σε μια έρευνα της Περιφέρειας της Ηπείρου και αφορά το χρονικό διάστημα 1989-1991. Συγκεκριμένα, από τον υπολογισμό του Συντελεστή Μεταβλητότητας της κατανομής του ΑΕΠ κατά νομό για τα έτη 1989-1994, παρατηρείται άνοδος των (51,7% το 1989, 54,61% το 1994).

Πίνακας 5:

ΝΟΜΟΙ	κ.κ. ΑΕΠ (Χώρα=100)		% Κατανομή ΑΕΠ		% Κατανομή Πληθυσμού		% Κατανομή Αστικού Πληθυσμού		% Κατανομή Απασχόλησης του Β/γενή Τομέα		% Κατανομή Απασχόληση του Γ/γενή Τομέα	
	1989	1994	1989	1994	1991	1996	1981	1991	1981	1991	1981	1991
Αρτα	63	61	21,6	21,2	23,1	22,3	25,2	20,4	21,0	19,2	20,4	19,8
Θεσπρω- τία	69	58	12,6	12,3	13,0	13,8	0	0	10,7	13,4	11,7	11,6
Ιωάννινα	69	66	46,6	48,0	46,6	46,8	57,5	65,1	55,2	51,1	51,8	51,9
Πρέβεζα	76	69	19,2	18,4	17,3	17,1	17,3	14,5	13,0	16,3	16,2	16,7

ΠΗΓΗ: E.Σ.Υ.Ε.

Πέρα από τις διανομαρχιακές ανισότητες, υφίστανται έντονες ενδονομαρχιακές ανισότητες με κύριο χαρακτηριστικό την υποβάθμιση των ορεινών και των εσωτερικών ζωνών. Σημαντικές δυσκολίες επίσης υπάρχουν στην ανάδειξη του αναπτυξιακού ρόλου και των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των αστικών κέντρων της Περιφέρειας.

2) Ορεινός χώρος / Εσωτερικές ζώνες:

Η περιφέρεια Ηπείρου έχει μεγάλο ποσοστό ορεινών εκτάσεων που καλύπτουν το 74,2% της συνολικής έκτασης. Το μεγάλο ποσοστό ορεινότητας οφείλεται κυρίως στην κυριαρχία της οροσειράς της Πίνδου που αποτελεί τον βασικό παράγοντα της γεωγραφικής απομόνωσης της Περιφέρειας. Από το σύνολο των δήμων και κοινοτήτων που υπάρχουν στην περιφέρεια Ηπείρου το 66,6% ανήκει σε ορεινές περιοχές, ενώ το 33,4% του πληθυσμού κατοικεί στον ορεινό χώρο.

Υπάρχουν τέσσερις βασικές ζώνες στην Περιφέρεια:

- α) η παράκτια ζώνη των νομών Πρέβεζας και Θεσπρωτίας, η οποία χαρακτηρίζεται από την τουριστική ανάπτυξη, τις θαλάσσιες μεταφορές και την αλιεία, και συγκεντρώνει σημαντικές αναπτυξιακές δυνατότητες,
- β) η ζώνη των ορεινών όγκων που εκτείνεται κατά μήκος του ανατολικού ορίου της Περιφέρειας στους νομούς Ιωαννίνων (Ζαγόρι, Μέτσοβο, Κόνιτσα, βόρεια Τζουμέρκα) και Άρτας (κεντρικά και νότια Τζουμέρκα) και παρουσιάζει δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης βάσει των συγκριτικών πλεονεκτημάτων που διαθέτει (παραδοσιακοί οικισμοί, ιστορική-πολιτιστική κληρονομιά, περιοχές φυσικού κάλλους),
- γ) η ζώνη γεωργικής γης με δυνατότητα υψηλής απόδοσης που περιλαμβάνει το νοτιοδυτικό τμήμα της Περιφέρειας (τμήματα των νομών Πρέβεζας και Άρτας) και στην οποία συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος των αρδευτικών έργων και
- δ) η ευρύτερη ζώνη των ορεινών και ημιορεινών περιοχών.

Η τελευταία αυτή ζώνη που είναι και η πιο εκτεταμένη παρουσιάζει περιορισμένες αναπτυξιακές δυνατότητες, λόγω της ορεινότητας του εδάφους και της γεωγραφικής απομόνωσης. Ωστόσο, σε ορισμένες περιοχές είναι δυνατόν να υπάρξει τουριστική ανάπτυξη, καθώς και ανάπτυξη του αγροτικού τομέα με την κατασκευή αρδευτικών έργων, αλλά κυρίως ανάπτυξη της κτηνοτροφίας. Σημαντικός στόχος για τις περιοχές αυτές είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και η άρση της απομόνωσης.

3) Αστικά Κέντρα:

Η Περιφέρεια Ηπείρου συγκεντρώνει το 31% του πληθυσμού της στα Αστικά Κέντρα με κυρίαρχο αστικό κέντρο τα Ιωάννινα. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001 ο πληθυσμός του Δήμου Ιωαννιτών ανέρχεται στους 56.699 κατοίκους (ενώ ο πληθυσμός του πολεοδομικού συγκροτήματος των Ιωαννίνων ξεπερνάει τους 60.000 κατοίκους). Άλλα αστικά κέντρα της Περιφέρειας είναι η Άρτα με πληθυσμό 21.286 κατοίκους και η Πρέβεζα με πληθυσμό 15.119 κατοίκους, ενώ η Ηγουμενίτσα συγκεντρώνει 7.022 κατοίκους.

Πίνακας 6:

Αστικά Κέντρα	Αναπτυξιακός Ρόλος	Επιχειρηματικές και Αναπτυξιακές Υποδομές	Προωθητικές Δραστηριότητες
Ιωάννινα	Περιφερειακός – Διακρατικός Πόλος Ανάπτυξης Βαλκανικό Κέντρο Διοικητικό και Πολιτιστικό Κέντρο	Αεροδρόμιο Εγνατία Οδός «Δυτικός Άξονας» Βιομηχανική Περιοχή	Ανώτατη Εκπαίδευση Τεχνολογική Έρευνα και Ανάπτυξη Τριτογενής τομέας, εμπόριο – μεταφορές Βιομηχανία-Βιοτεχνία Υπηρεσίες Υγείας Πολιτισμός Ειδικές Μορφές Τουρισμού
Άρτα	Νομαρχιακός Πόλος Ανάπτυξης	«Δυτικός Άξονας», «Σύνδεση με Θεσσαλία», «Βιομηχανική περιοχή»	Κέντρο Αγροτικής Ανάπτυξης ΜΜΕ Ανώτερη εκπαίδευση
Πρέβεζα	Νομαρχιακός Πόλος Ανάπτυξης	Ζεύξη Ακτίου-Πρέβεζας «Δυτικός Άξονας» Λιμένας Βιομηχανική Περιοχή	Τριτογενής τομέας, εμπόριο – μεταφορές Τουρισμός Αλιεία Ανώτερη εκπαίδευση
Ηγουμενίτσα	Βόρεια πύλη διασύνδεσης με τη Δυτική Ευρώπη Νομαρχιακό Αναπτυξιακό Κέντρο	Λιμένας Δυτικός Άξονας Εγνατία Οδός	Μεταφορές Τουρισμός Ανώτερη εκπαίδευση Αλιεία

ΠΗΓΗ: [Ε.Σ.Υ.Ε.](#)

Για την αξιοποίηση των αστικών κέντρων στην αναπτυξιακή διαδικασία, απαιτείται ο προσδιορισμός του αναπτυξιακού ρόλου των Αστικών Κέντρων, η ενίσχυση των επιχειρηματικών και αναπτυξιακών υποδομών τους, καθώς και η ενίσχυση των αστικών υπερδομών και υποδομών. Επίσης, πρέπει να αναδειχθούν και να ενισχυθούν οι «Προωθητικές Δραστηριότητες» που δημιουργούν σημαντική αναπτυξιακή δυναμική στην πόλη, προσελκύουν και συντηρούν συμπληρωματικές δραστηριότητες και αναβαθμίζουν το αναπτυξιακό περιβάλλον.

1.5. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΩΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΩΝ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1) Βασικοί στόχοι και στρατηγική:

Η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας Ηπείρου για την προγραμματική περίοδο 1994-99 βασίσθηκε στους παρακάτω πρωταρχικούς στόχους:

- ✓ Άρση της απομόνωσης της Περιφέρειας (με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα των μεταφορών και κυρίως στα μεγάλα έργα).
- ✓ Βελτίωση της οικονομίας για τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης και σε άλλους τομείς εκτός του πρωτογενή, με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που διανοίγονται στη γειτονική Αλβανία.
- ✓ Βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων, κυρίως των ορεινών και μειονεκτικών περιοχών, για να μειωθεί η μετανάστευση στα μεγάλα αστικά κέντρα.

2) Κύρια Έργα - Δράσεις

Οι βασικοί τομείς παρέμβασης για την επίτευξη των παραπάνω στόχων ήταν:

- ✓ Βελτίωση των οικονομικών και κοινωνικών υποδομών
- ✓ Αγροτική ανάπτυξη – ορεινοί όγκοι
- ✓ Ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων

- ✓ Αξιοποίηση ανθρώπινου δυναμικού

3) Αποτελέσματα – Βαθμός επίτευξης στόγων:

Η εγκεκριμένη Δημόσια Δαπάνη για την περίοδο 1994 - 99 στο ΠΕΠ Ηπείρου ήταν 376,1 εκ. ευρώ.

Οι πόροι που διετέθησαν και απορροφήθηκαν για την περίοδο 1994-1999 αφορούσαν όλους τους τομείς παρέμβασης, αλλά κυρίως κατευθύνθηκαν σε δύο βασικές κατηγορίες: στον τομέα των μεταφορικών υποδομών και στον τομέα των υποδομών της ποιότητας ζωής.

Με τις παρεμβάσεις στον τομέα των μεταφορικών υποδομών δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για την άρση της απομόνωσης της Περιφέρειας και την λειτουργική της δικτύωση στα γεωγραφικά υποσύνολα που την περιβάλλουν. Η ολοκλήρωση των μεγάλων έργων (Εγνατία Οδός, Λιμάνι Ηγουμενίτσας) και οι παρεμβάσεις για την επόμενη προγραμματική περίοδο (Δυτικός Άξονας, Ζεύξη Ρίου-Αντιρρίου) θα ολοκληρώσουν αυτό τον στόχο και θα μετατρέψουν την Ήπειρο σε βασική πύλη της Βόρειας Ελλάδας προς την Δυτική Ευρώπη μέσω του λιμανιού της Ηγουμενίτσας και προς την Βαλκανική μέσω της ενίσχυσης των Ιωαννίνων και της μετατροπής του σε Περιφερειακό – Διακρατικό Πόλο Ανάπτυξης.

Παράλληλα, έχει επιτευχθεί σε μεγάλο βαθμό η μείωση των ενδοπεριφερειακών ανισοτήτων. Οι ορεινές και απομακρυσμένες περιοχές έχουν πλέον καλύτερη πρόσβαση στα αστικά κέντρα και στα δίκτυα μεταφορών, ενώ με τις παρεμβάσεις στις τεχνικές και κοινωνικές υποδομές έχει βελτιωθεί η ποιότητα της ζωής των κατοίκων. Ο στόχος αυτός αναμένεται να ενισχυθεί και να ολοκληρωθεί στην επόμενη προγραμματική περίοδο.

Ειδικότερα, όσον αφορά την αποτελεσματικότητα και αποδοτικότητα του προγράμματος εμφανίζει ικανοποιητική πορεία που αντικατοπτρίζει την γενικότερη βελτίωση στην πορεία της φυσικής του ολοκλήρωσης. Συγκεκριμένα, τα περισσότερα βασικά Υποπρογράμματα του ΠΕΠ εμφανίζουν ικανοποιητική εικόνα υλοποίησης. Ο τομέας της βελτίωσης των κοινωνικών υποδομών (Υποπρόγραμμα 1), που αποτελούσε το μεγαλύτερο υποπρόγραμμα από πλευράς προϋπολογισμού, εμφάνιζε ικανοποιητικό βαθμό αποτελεσματικότητας δεδομένου ότι πολλά από τα σχετικά έργα έχουν ολοκληρωθεί. Με την προϋπόθεση της μεταφοράς επιπρόσθετων πόρων και την επιτυχή ολοκλήρωση των νεοενταχθέντων έργων η περαιτέρω θετική εικόνα του υποπρογράμματος θα ενισχυθεί και θα επιτευχθούν πλήρως οι φυσικοί στόχοι που έχουν τεθεί.

Στον τομέα της αγροτικής ανάπτυξης και της ανάπτυξης των ορεινών όγκων (Υποπρόγραμμα 2), κρίνεται επίσης ικανοποιητική η αποτελεσματικότητα και η πορεία υλοποίησης των σχετικών έργων, σε αντίθεση με το επόμενο υποπρόγραμμα που αναφέρεται στην βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, το οποίο κρίθηκε ως το πλέον προβληματικό. Ιδιαίτερη δε υστέρηση παρουσίασαν έργα τα οποία υλοποιήθηκαν από κεντρικές υπηρεσίες εκτός Περιφέρειας.

Όσον αφορά τους ανθρώπινους πόρους (Υποπρόγραμμα 4), τα κατασκευαστικά έργα εκπαιδευτικής υποδομής υλοποιήθηκαν ικανοποιητικά, σε αντίθεση με τις δράσεις επαγγελματικής κατάρτισης που παρουσίασαν σχετική καθυστέρηση, κυρίως λόγω θεσμικών και νομικών προβλημάτων (σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο των Κ.Ε.Κ., Κ.Ε.Κ.Κ.Α. κ.λ.π.), προβλήματα τα οποία ξεπεράστηκαν .

Το Ειδικό Αναπτυξιακό Πρόγραμμα Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Ε.Α.Π.Τ.Α.-Υποπρόγραμμα 5) ολοκληρώθηκαν στα χρονικά όρια που είχαν τεθεί όπως και τα ημιτελή έργα του Α΄ Κ.Π.Σ. (Υποπρόγραμμα 6).

1.2. ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ

1.2.1.ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ - ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

Τα κυριότερα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Περιφέρειας Ηπείρου, που διαμορφώνουν και τις βασικές κατευθύνσεις της αναπτυξιακής της στρατηγικής για τα επόμενα χρόνια είναι:

- ✓ Η γεωγραφική θέση της Περιφέρειας και οι δυνητικές δυνατότητες ανάπτυξης (πύλη διασύνδεσης με τη Δυτική Ευρώπη, κυρίως μέσω του λιμένα της Ηγουμενίτσας στον οποίο απολήγει η Εγνατία Οδός).
- ✓ Η παρουσία των Ιωαννίνων και των λοιπών αστικών σχηματισμών στον ευρύτερο χώρο (διοικητικά – εμπορικά κέντρα - κέντρα εκπαίδευσης - περίθαλψης) και οι δυνατότητες ανάπτυξης τους (Περιφερειακός – Διακρατικός Πόλος Ανάπτυξης).

- ✓ Η λειτουργία του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων και του ΤΕΙ Ηπείρου που μπορούν να αποτελέσουν βασικούς φορείς παραγωγής Ε&Τ, και διάχυσης καινοτομικών δραστηριοτήτων στο Περιφερειακό παραγωγικό κύκλωμα.
- ✓ Το πλούσιο φυσικό και ανθρωπογενές περιβάλλον.

Παράλληλα, υπάρχουν και ορισμένα σημαντικά μειονεκτήματα τα οποία αποτελούν ανασταλτικούς παράγοντες στην αναπτυξιακή διαδικασία. Αυτά είναι:

- ✓ Η γεωγραφική απομόνωση από την υπόλοιπη χώρα (κυρίως λόγω του ορεινού όγκου της Πίνδου).
- ✓ Ο βαθμός ορεινότητας.
- ✓ Το χαμηλό επίπεδο ανάπτυξης (το χαμηλότερο κατά κεφαλήν ΑΕΠ της χώρας).
- ✓ Οι έντονες ενδονομαρχιακές ανισότητες και η απομόνωση των ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών.
- ✓ Η ανεπάρκεια των διαπεριφερειακών και ενδοπεριφερειακών συνδέσεων.

1.2.2. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟΙ ΣΤΟΙΧΟΙ

Σύμφωνα με τα σχέδια ανάπτυξης γενικός αναπτυξιακός στόχος της Περιφέρειας είναι: η ευρύτερη δυνατή αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η θέση της Περιφέρειας, αλλά και ο πολιτιστικός και φυσικός πλούτος της για έξοδο από την απομόνωση. Ο γενικός αυτός στόχος μπορεί να αναλυθεί στους εξής κύριους στρατηγικούς στόχους:

1) Αναπτυξιακή αξιοποίηση των μεγάλων έργων μεταφορών που καθιστούν την Περιφέρεια «Δυτική Πύλη» για τη Βόρεια Ελλάδα.

Η διασύνδεση της Εγνατίας και του Δυτικού Άξονα με τα οικονομικά κέντρα της Περιφέρειας, η δημιουργία κατάλληλων συμπληρωματικών υποδομών για την εξυπηρέτηση των διερχομένων, η ανάπτυξη εμπορευματικών και επιβατικών υποδομών στο νέο λιμάνι της

Ηγουμενίτσας έχουν σαν αποτέλεσμα την παροχή οργανωμένων χώρων ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων στην Ηγουμενίτσα και τη δημιουργία νέων τουριστικών προορισμών.

2) Ενεργοποίηση της πόλης των Ιωαννίνων και των υπολοίπων αστικών συγκροτημάτων ως Περιφερειακών – Διακρατικών Κέντρων Ανάπτυξης.

Ο στόχος αυτός αναδεικνύει τα Ιωάννινα και τις λοιπές πρωτεύουσες των Νομών ως κέντρα υπηρεσιών, Έρευνας – Επιστημών – Παραγωγής και εφαρμογής καινοτομίας, εμπορίου και αναψυχής για την Ήπειρο, την ευρύτερη περιοχή και τη Νότιο Αλβανία. Επιτυγχάνεται με την ενίσχυση των φορέων που υποστηρίζουν αυτό το ρόλο, με πολεοδομικές παρεμβάσεις για την υποδοχή των αυξημένων δραστηριοτήτων, αστικές υποδομές και ολοκλήρωση των μεταφορικών και επικοινωνιακών συνδέσεων.

3) Ανάδειξη και αξιοποίηση του φυσικού και πολιτιστικού αποθέματος της υπαίθρου-αξιοποίηση των νέων προοπτικών της Ηπείρου στις παράκτιες περιοχές.

Ο ολοκληρωμένος σχεδιασμός παρεμβάσεων και καινοτομικών δράσεων, μπορεί να τροφοδοτήσει την ύπαιθρο της Ηπείρου με τον άνεμο της αναπτυξιακής δυναμικής. Η παράλληλη στήριξη της παραγωγής τοπικών παραδοσιακών προϊόντων στη γεωργία και κτηνοτροφία πέραν της δημιουργίας εισοδήματος είναι απαραίτητη για τη διατήρηση της ισορροπίας και αυθεντικότητας των ορεινών και μειονεκτικών κοινοτήτων. Επίσης ενισχύεται η ανταγωνιστικότητα και διαφοροποιείται η οικονομία των πεδινών και παράκτιων περιοχών. Η τόνωση της εξωστρέφειας του πρωτογενή τομέα απαιτεί δράσεις εκσυγχρονισμού, που έχουν σαν συνέπεια την αναδιάρθρωση καλλιεργειών, διαχείρισης υδάτινων πόρων και κυρίως πιστοποίησης ποιότητας, τυποποίησης και κατάλληλων δομών μεταποίησης και εμπορίας.

4) Αξιοποίηση του φυσικού και πολιτισμικού πλούτου της Περιφέρειας για την ανάπτυξη του τουρισμού.

Η αυξημένη δυνατότητα πρόσβασης μέσω του Δυτικού Άξονα σε συνδυασμό με τους ιδιαίτερα σημαντικούς φυσικούς πόρους της περιοχής μπορεί να υποστηρίξει μια στρατηγική σταδιακής αύξησης του μεριδίου της στην τουριστική αγορά. Η αύξηση των σύγχρονων

καταλυμάτων, η αναβάθμιση των παρεχομένων υπηρεσιών(πχ εκσυγχρονισμός των εγκαταστάσεων), ο εμπλουτισμός της σύνθεσης του τουριστικού προϊόντος(πχ εναλλακτικές μορφές τουρισμού), ο στόχος μείωσης της εποχικότητας της τουριστικής δραστηριότητας , η ενίσχυση της προβολής, η εκπαίδευση και κατάρτιση είναι δράσεις βασικής προτεραιότητας του Προγράμματος.

Σημαντικά στοιχεία της τουριστικής αυτής ανάπτυξης θα είναι:

- Η αναβάθμιση της ποιότητας των υπαρχόντων τουριστικών καταλυμάτων και των παρεχόμενων συνοδευτικών υπηρεσιών, με στόχο την προσέλκυση τουριστών υψηλότερων εισοδημάτων.
- Η διάθεση για επενδύσεις σε νέες κλίνες θα πραγματοποιείται με βάση τα δεδομένα των φυσικών, περιβαλλοντικών, πολεοδομικών και κοινωνικών αντοχών των τουριστικών περιοχών.
- Η δημιουργία, συμπλήρωση και αναβάθμιση υποστηρικτικών υποδομών και η προώθηση ιδιωτικών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων που απαιτούνται για την ανάπτυξη των διαφόρων μορφών τουρισμού.
- Η οργανωμένη με σύγχρονους τρόπους επικοινωνίας και προβολής προώθηση του τουριστικού προϊόντος.

5) Ενθάρρυνση της δημιουργίας, εισαγωγής και αξιοποίησης Καινοτομικών Δράσεων – Ενίσχυση δράσεων ανταγωνιστικότητας

Η σύνδεση της παραγωγής με την επιστημονική γνώση, η ενθάρρυνση της αξιοποίησης νέων μεθόδων σε όλους τους τομείς, ήτοι στην τεχνολογία, στην βιομηχανία, στην εμπορία, στον τουρισμό, στην γεωργία, στην κοινή ωφέλεια, στην δημόσια υγεία, στις διοικητικές διαδικασίες, στην εκπαίδευση κ.α. αναμένεται να δώσουν την ώθηση για την ανάπτυξη της περιφέρειας.

Το Επιστημονικό – Τεχνολογικό δυναμικό της Περιφέρειας θα αποτελέσει σημαντικό παράγοντα στην πραγματοποίηση των φιλόδοξων στόχων του Σχεδίου Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Ενδεικτικά αναφέρονται:

Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το ΤΕΙ Ηπείρου, Αναπτυξιακές Εταιρίες, Ενδιάμεσοι Φορείς, Επιστημονικοί Φορείς, Ιδιωτικοί Φορείς κλπ.

Ο συγκεκριμένος στόχος καλύπτει και δράσεις που θα προσδιορισθούν από την στρατηγική της Περιφέρειας για την Κοινωνία της Πληροφορίας, για τις οποίες θα διατεθεί το ποσό των 5.000.000 Ευρώ. Αυτές οι δράσεις θα είναι σε συνέργια με τους στόχους του ΕΠ «Κοινωνία της Πληροφορίας».

Στον τομέα της ανταγωνιστικότητας (δράσεις μέσω καθεστώτων ενίσχυσης: ενίσχυση Μ.Μ.Ε., Αναπτυξιακός Νόμος, ΒΕΠΕ, Έρευνα και Τεχνολογία-ενισχύσεις, ΚτΠ κ.λ.π.) προγραμματίζεται η διάθεση πόρων της τάξης των 51.669.000 εκ.ευρώ δημόσιας δαπάνης, η οποία αναπροσαρμόζεται ανάλογα με την αντίστοιχη ζήτηση και την πορεία εξέλιξης των δράσεων.

6) Εναρμόνιση των παρεμβάσεων στην Κοινοτική Νομοθεσία αναφορικά με το περιβάλλον

Βασική προτεραιότητα για την μελλοντική ανάπτυξη της περιφέρειας είναι να εναρμονιστεί η Περιφέρεια όπως και η χώρα, με την Κοινοτική Νομοθεσία(Οδηγίες 271/91 για τα απόβλητα, 889/91 για τα επικίνδυνα απορρίμματα, 31/99 για τους ΧΥΤΑ, 442/75 όπως έχει τροποποιηθεί με την 156/97 για τα στερεά απόβλητα και την οδηγία πλαίσιο για τα νερά του Σεπτεμβρίου 2000) και τις διεθνείς υποχρεώσεις όσον αφορά στην αειφόρο ανάπτυξη. Η σχετική παρέμβαση αφορά τόσο στην φυσική και πολιτιστική κληρονομιά όσο και το δομημένο περιβάλλον, ιδιαίτερα στα μεγάλα αστικά συγκροτήματα.

Οι επενδύσεις στον τομέα των υποδομών θα στηρίζονται σε μια ολοκληρωμένη εθνική περιβαλλοντική πολιτική η οποία θα έχει σαν πρακτική εφαρμογή «ο ρυπαίνων πληρώνει». Η αρχή αυτή εφαρμόζεται κατ' εξοχήν στις περιβαλλοντικές υποδομές και τις υποδομές μεταφορών και ενέργειας. Η συνδρομή των διαρθρωτικών ταμείων στις εν λόγω υποδομές θα πρέπει ως εκ τούτου να αντανακλά την εφαρμογή της ως άνω αρχής». Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δοθεί επίσης στην παρακολούθηση περιβαλλοντικών υποδομών. Η παρακολούθηση αυτή μπορεί να πραγματοποιηθεί αφενός από εξειδικευμένο προσωπικό της αρχής διαχείρισης και αφετέρου από το περιβαλλοντικό δίκτυο και κυρίως από τον μηχανισμό τεχνικής υποστήριξης που θα δημιουργηθεί στα πλαίσια του ΕΠΠΕΡ. Το Κοινωνικό Ταμείο θα συμβάλλει με τις δράσεις του στη βελτίωση αυτών των δομών με δράσεις εκπαίδευσης.

«Ως προς την εφαρμογή των οδηγιών 79/409/ΕΟΚ (πηνιά) και 92/43/ΕΟΚ ειδικότερα δε, σε ότι αφορά τα έργα που θα μπορούσαν να επηρεάσουν σημαντικά περιοχές

που ενδέχεται να ενταχθούν στο δίκτυο Natura 2000 δεδομένου ότι ο σχετικός κατάλογος των περιοχών αυτών έχει ήδη κοινοποιηθεί στην Επιτροπή, οι εθνικές αρχές δεσμεύονται να μη επιτρέψουν την υποβάθμιση των εν λόγω περιοχών στο πλαίσιο της υλοποίησης των παρεμβάσεων των διαρθρωτικών Ταμείων. Επίσης οι διαχειριστικές αρχές υποβάλλουν στην Επιτροπή πληροφορίες για τα μέτρα που έχουν λάβει ώστε να αποφευχθεί η υποβάθμιση των περιοχών που χρήζουν προστασίας κατά την ένταξη και εκτέλεση των σχετικών έργων, σύμφωνα με το άρθρο 6 της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ ».

«Η υλοποίηση των δράσεων και επεμβάσεων για την ανάδειξη περιοχών Natura 2000 θα γίνει σε συντονισμό ανάμεσα στα διάφορα μέτρα και τα ταμεία ΕΤΠΑ και ΕΓΤΠΕ καθώς και σε συντονισμό με τις αντίστοιχες δράσεις στα προγράμματα ΕΠΠΕΡ και LIFE».

Οι δράσεις που αφορούν στη διαχείριση των υδατικών πόρων είναι σύμφωνες με τις απαιτήσεις της οδηγίας 60/2000 της 23/10/2000 για τη θέσπιση πλαισίου κοινοτικής δράσης στον τομέα της πολιτικής των υδάτων .

Οι δομές λειτουργίας και διαχείρισης των περιβαλλοντικών υποδομών (διαχείριση στερεών και υγρών αποβλήτων κλπ) θα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του προγραμματισμού και της μελέτης του έργου. Η εξασφάλιση λειτουργίας του έργου θα είναι ένα από τα κριτήρια επιλογής του.

Στη στρατηγική διαχείρισης στερεών αποβλήτων θα συμπεριληφθεί προληπτική δράση για τη μείωση του όγκου των αποβλήτων και την ενθάρρυνση της ανάκτησης και της ανακύκλωσης. Όλες οι δράσεις που αφορούν τα στερεά απόβλητα θα βασίζονται στο νομαρχιακό / περιφερειακό σχεδιασμό, ο οποίος θα είναι σύμφωνος με τον Εθνικό σχεδιασμό διαχείρισης των στερεών αποβλήτων.

Για τα στερεά απόβλητα και τα λύματα προβλέπεται ένας μηχανισμός τεχνικής υποστήριξης.

7) Εξασφάλιση κατάλληλα εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού προσαρμοσμένου στις νέες συνθήκες που διαμορφώνονται για την Ήπειρο.

Οι νέες δραστηριότητες που προαναφέρθηκαν απαιτούν ιδιαίτερες δεξιότητες οι οποίες πρέπει να αποκτηθούν από το εργατικό δυναμικό της Περιφέρειας. Με δεδομένο το σημαντικό αριθμό οικονομικών μεταναστών και την αύξηση του ενεργού πληθυσμού που αυτός συνεπάγεται, η αντιμετώπιση της ανεργίας στηρίζεται στην υποστήριξη της γεωργίας

για την διατήρηση των θέσεων απασχόλησης και στην ταχεία αύξηση των θέσεων απασχόλησης, κυρίως στον τριτογενή τομέα.

1.2.3. ΕΙΔΙΚΟΤΕΡΟΙ ΣΤΟΙΧΟΙ ΚΑΤΑ ΤΟΜΕΑ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Οι στόχοι κατά τομέα παραγωγής διαμορφώνονται ως εξής:

A) Πρωτογενής τομέας:

- 1) Διαφοροποίηση της παραγωγής προς τη βιολογική γεωργία και κτηνοτροφία, τα προϊόντα ονομασίας προέλευσης κ.ά.
- 2) Βελτίωση και πιστοποίηση της ποιότητας, τυποποίηση και ο εκσυγχρονισμός των δομών εμπορίας και μεταποίησης.
- 3) Προστασία και αξιοποίηση των φυσικών πόρων
- 4) Ανανέωση του ανθρώπινου δυναμικού του τομέα.

B) Μεταποίηση και MME:

- 1) Προσέλκυση επενδύσεων για νέες μονάδες με στόχο την αξιοποίηση των νέων μεταφορικών συνδέσεων που σε μεγάλο βαθμό αίρουν την απομόνωση της περιφέρειας. Αναπλήρωση απωλειών από την εγκατάσταση επιχειρήσεων στην Αλβανία λόγω του χαμηλού εργατικού κόστους.
- 2) Στήριξη των MME για την ανάπτυξη εξαγωγικού προσανατολισμού, την καθετοποίηση της αγροτικής παραγωγής και την κατοχύρωση της θέσης τους στην ανερχόμενη αγορά.

Γ) Τριτογενής τομέας:

Οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού, οι εμπορευματικές και μεταφορικές υπηρεσίες, η υγεία και εκπαίδευση, το εμπόριο και οι χρηματοπιστωτικές υπηρεσίες αναμένεται να

αποτελέσουν τις κύριες προωθητικές δραστηριότητες του τομέα. Στους κλάδους αυτούς θα επιδιωχθεί η ταχεία αύξηση της απασχόλησης, η προσαρμογή των δεξιοτήτων του ανθρώπινου δυναμικού και η παροχή των αναγκαίων υποστηρικτικών υποδομών.

1.2.4. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΕΠΙΤΕΥΞΗ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ – ΑΞΟΝΕΣ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑΣ

Με βάση την αναπτυξιακή φιλοσοφία, τους βασικούς στόχους και τους ειδικούς στόχους που αναφέρθηκαν ανωτέρω, η αναπτυξιακή στρατηγική της Περιφέρειας εξειδικεύεται περαιτέρω σε Άξονες Προτεραιότητας και Μέτρα

Η δομή και το περιεχόμενο των Αξόνων Προτεραιότητας στηρίζεται στην λογική των *ολοκληρωμένων παρεμβάσεων και την αξιοποίηση της καινοτομίας*, κυρίαρχο στοιχείο της οποίας είναι η έννοια της χωρικής ανάπτυξης συγκεκριμένων περιοχών-στόχων.

Με βάση τα ανωτέρω, το Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΠΕΠ) της Περιφέρειας Ηπείρου συγκροτείται από πέντε Άξονες Προτεραιότητας, ως εξής :

- Άξονας 1: Ανάδειξη της Περιφέρειας ως Δυτικής Πύλης της Ευρώπης για την Βόρειο Ελλάδα - Αναπτυξιακή αξιοποίηση του πλεονεκτήματος των μεγάλων έργων μεταφορών .
- Άξονας 2: Ενίσχυση των αστικών υποδομών και Υπηρεσιών.
- Άξονας 3: Ενίσχυση της τουριστικής δραστηριότητας-Προστασία και ανάδειξη των φυσικών και πολιτιστικών πόρων.
- Άξονας 4: Αειφόρος ανάπτυξη της Υπαίθρου
- Άξονας 5: Υποστήριξη και Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.
- Άξονας 6: Τεχνική Βοήθεια

Πίνακας 7: Χρηματοδοτικό σχήμα ΠΕΠ Ηπείρου 2000-2006

ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	742.196.925
------------------------	-------------

ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΑΠΑΝΗ	624.902.298
ΕΘΝΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	174.553.889
ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	450.348.409
ΕΤΠΑ	331.050.149
ΕΓΤΠΕ	80.384.617
ΕΚΤ	38.913.643
ΙΔΙΩΤΙΚΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	117.294.627

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την εποχή του Πλάτωνα (στο έργο του Πολιτεία) έχει συζητηθεί το πόσο σημαντική είναι η επένδυση στην εκπαίδευση της κάθε κοινωνίας, ώστε οι πολίτες της να καταστούν λογικοί άνδρες, άρα και οικονομικά αποτελεσματικοί πολίτες. Οι αρχαίοι Έλληνες έδιναν μεγάλη έμφαση στην επένδυση σε εκπαίδευση, τονίζοντας ότι ένα σημαντικό ποσοστό του πλούτου της κοινωνίας έπρεπε να χρησιμοποιηθεί γι' αυτήν.

Ήταν πολύ αργότερα, δύο χιλιετίες μετά, όταν ο Adam Smith (1776) δήλωνε ότι η μόρφωση ενός εργαζομένου για να γίνει ειδικευμένος, στοιχίζει στον εργαζόμενο ή στην επιχείρηση ένα ποσό χρημάτων, αλλά αυτά τα χρήματα ανακάμπτονται συν το χρόνο με κέρδος, διότι ο ειδικευμένος εργάτης είναι πιο παραγωγικός από τον ανειδίκευτο. Ακολούθησαν και άλλοι συγγραφείς, όπως οι Marshall και Senior που επισήμαναν τη συμβολή της εκπαίδευσης στην οικονομική πρόοδο μιας χώρας.

Μετά το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο όμως αρχίζει να δίνεται σημασία στην οικονομική διάσταση της εκπαίδευσης, και αυτό γιατί οι εκτιμήσεις συναρτήσεων παραγωγής σε διάφορες χώρες (κατά τη μεταπολεμική περίοδο) έδειχναν ότι σημαντικό τμήμα της αύξησης του Εθνικού Προϊόντος δεν οφειλόταν στην ποσοτική αύξηση των συντελεστών παραγωγής (έδαφος, εργασία και κεφάλαιο), αλλά έπρεπε να αναζητηθούν αλλού. Ίσως στην πρόοδο οργάνωσης της οικονομίας, ίσως στη τεχνολογική πρόοδο ή και στην εκπαίδευση.

2.1. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Στις σύγχρονες ανθρώπινες κοινωνίες η εκπαίδευση επιτελεί διάφορους σκοπούς. Αρχικός, ενισχύει την ικανότητα του ατόμου να αντιλαμβάνεται και να κατανοεί τη γνώση, μια γνώση που είναι σπουδαία στο να μάθει να επιτελεί αποτελεσματικά μια εργασία. Δηλαδή, προετοιμάζει τα άτομα για την επαγγελματική τους ζωή και τα βοηθά να αυξήσουν την οικονομική τους αξία. Επιπλέον, με την εκπαίδευση ενδιαφερόμαστε να διατηρήσουμε μια γενική συναίνεση στην κοινωνία, αλλά και να διαιωνίσουμε το υπάρχων μοντέλο

κοινωνικών τάξεων. Η εκπαίδευση συντελεί στη διαμόρφωση του κοινωνικού ατόμου, στη βελτίωση του νοητικού του επιπέδου, αλλά και της ικανότητάς του να κατανοεί τον κόσμο.

Βλέπουμε επομένως ότι η εκπαίδευση δεν έχει μόνο κοινωνικό και πολιτιστικό σκοπό, αλλά έχει και μια εξίσου σημαντική οικονομική διάσταση. Μια ομάδα ακαδημαϊκών, με κέντρο το Πανεπιστήμιο του Σικάγο και το Πανεπιστήμιο Columbia της Νέας Υόρκης, είναι εκείνη που επέκτεινε τις βασικές προτάσεις του Adam Smith στη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου (Mincer, Schulth, Becker, με τους δύο τελευταίους να αμείβονται με Nobel).

Ο Becker διακρίνει την εκπαίδευση σε γενική και ειδική. Η ειδική εκπαίδευση είναι χρήσιμη για το άτομο μόνο μέσα στα πλαίσια της επαγγελματικής του απασχόλησης, ενώ η γενική εκπαίδευση είναι η τυπική σχολική εκπαίδευση που χρησιμεύει σε όλες τις επιχειρήσεις. Έτσι, το να διδάσκεις κάποιον να χειρίζεται έναν Η/Υ ή να του διδάσκεις ορθογραφία και γραφή ανήκει στα πλαίσια της γενικής εκπαίδευσης, ενώ το να μαθαίνεις τη δομή οργάνωσης σε μια εταιρία ή το πώς λειτουργούν τα διεθνή λογιστικά πρότυπα είναι ειδική γνώση. Σύμφωνα με τις αναλύσεις του, περισσότερο συμφέρουσα για το άτομο είναι η γενική εκπαίδευση, διότι αυτή του δίνει τη δυνατότητα να μετακινείται μεταξύ διαφόρων επαγγελμάτων, ευκολότερα απ' ό,τι η ειδική εκπαίδευση, μια ειδική εκπαίδευση που μπορεί να σου προσφέρει υψηλότερο μισθό όταν χρησιμοποιείται στα πλαίσια μιας εταιρίας, αλλά που είναι σχεδόν αχρείαστη όταν προσπαθούμε να μετακινηθούμε σε μια νέα εργασία. Επιπλέον ο Becker υποστηρίζει ότι:

- α) Οι ρυθμοί ανεργίας είναι αρνητικά συσχετιζόμενοι με το επίπεδο της εκπαίδευσης.
- β) Ο μισθός που λαμβάνει ένα άτομο αυξάνεται με την ηλικία του ατόμου, αλλά με φθίνοντα ρυθμό. Τόσο αυτή η αύξηση του μισθού όσο και ο ρυθμός καθυστερημένης αύξησής του είναι θετικά συνδεδεμένα με το επίπεδο της εκπαίδευσης.

Στόχος της εκπαίδευσης είναι να προετοιμάσει το άτομο τόσο για την κοινωνική του ζωή όσο και για την εργασία του. Η γνώση δεν μας δίνει μόνο εφόδια για την εξέλιξή μας στον εργασιακό τομέα αλλά και κάποια απαραίτητα κοινωνικά και ηθικά χαρακτηριστικά. Σπουδαίο ρόλο στο να κατανοήσουμε τη σημασία της εκπαίδευσης έχει το να δούμε τη σχέση της με το ανθρώπινο κεφάλαιο.

2.2. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Καθημερινά συντελούνται μεγάλης έκτασης ανακατατάξεις στην παγκόσμια οικονομία, ανακατατάξεις που οδηγούν σε ένα νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Όλες οι χώρες και περιφέρειες αναζητούν μια θέση σ' αυτόν το νέο καταμερισμό εργασίας που θα τους επιτρέψει όχι μόνο να απολαύσουν τα αγαθά της δικής τους προσπάθειας, αλλά το κυριότερο να δημιουργήσουν συνθήκες αμείλικτου ανταγωνισμού και γίνεται ακόμη πιο δύσκολη λόγω των περιφερειακών προβλημάτων στο εσωτερικό των χωρών.

Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας ή περιφέρειας ορίζεται με βάση τις επιδόσεις της οικονομίας στις διεθνείς αγορές, αλλά και στην εγχώρια αγορά. Κάθε περιφέρεια, συμμετέχει σ' αυτόν τον ανταγωνισμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, δηλαδή με τα ισχυρά και τα αδύναμα σημεία της. Αυτά εξαρτώνται από την τεχνολογία που χρησιμοποιεί, από το μέγεθος των μονάδων παραγωγής, από το εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού, από το ρυθμό με τον οποίο η εν λόγω χώρα ανανεώνει το μηχανικό της εξοπλισμό και υποκαθιστά λειτουργίες της εργασίας με λειτουργίες των μηχανών. Με άλλα λόγια μια περιφέρεια εισέρχεται στο στίβο του ανταγωνισμού με τη δική της «ιστορική προσωπικότητα», με το σύνολο των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών που κληρονόμησε από το δικό της ιδιαίτερο παρελθόν. Για το λόγο αυτό, παρουσιάζεται στο στίβο του ανταγωνισμού με ορισμένα αδύναμα σημεία.

Οι δυνατότητες μιας περιφέρειας για οικονομική ανάπτυξη επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τους φυσικούς πόρους με τους οποίους είναι προικισμένη και από τους ανθρωπίνους πόρους που διαθέτει. (δηλαδή τον αριθμό των κατοίκων της και το επίπεδο της δεξιότητας και της ειδίκευσής τους). Με άλλα λόγια, η οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη εξαρτάται από τις αυξήσεις στο απόθεμα κεφαλαίου και στην παραγωγικότητα με την οποία και το κεφάλαιο παράγει αγαθά και υπηρεσίες. Στις οικονομικές αναλύσεις ως απόθεμα κεφαλαίου νοείται το δημιουργημένο από τον άνθρωπο κεφάλαιο: μηχανές, κτίρια και υποδομή (δημιουργημένο κεφάλαιο), όπως επίσης η εκπαίδευση και η εμπειρία του εργατικού δυναμικού (ανθρώπινο κεφάλαιο). Οι οικονομολόγοι έχουν ορίσει το ανθρώπινο κεφάλαιο ως την αξία της μάθησης, της εμπειρίας και των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, το οποίο, όπως και το δημιουργημένο κεφάλαιο, αυξάνει την παραγωγικότητα και το εισόδημα. Βέβαια, στον κόσμο των ανθρώπινων πόρων, μεγάλη σημασία έχουν όχι μόνο ο αριθμός των κατοίκων και το επίπεδο της εκπαίδευσής τους αλλά και οι πολιτιστικές αντιλήψεις τους, η στάση τους απέναντι στην εργασία και η επιθυμία τους για πρόοδο. Κατά συνέπεια στο

ζήτημα αυτό εμπλέκεται όλο το πλέγμα των αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στον πολιτισμό, την παράδοση, την ηθική, αλλά και τη φυλετική κατάτμηση ή συνοχή. Επομένως, η φύση και ο χαρακτήρας των ανθρώπινων πόρων μιας περιφέρειας ή χώρας είναι κρίσιμοι προσδιοριστικοί παράγοντες της οικονομικής δομής της οι οποίοι διαφέρουν αισθητά από περιοχή σε περιοχή. Κανένας δεν αρνείται σήμερα πια, πως η επένδυση σε φυσικό κεφάλαιο. Εξάλλου, η επένδυση σε οργανωμένη έρευνα είναι μέσο για την απόκτηση νέων πληροφοριών και πηγή νέων ειδικοτήτων και δεξιοτεχνιών, καθώς και νέων υλικών και μεθόδων τεχνικής, οι οποίες προάγουν και μεταβάλλουν τις ευκαιρίες για επένδυση στο έδαφος, στον άνθρωπο, στα κτίσματα και το μηχανικό εξοπλισμό. Αλλά και οι τεχνολογικές μεταβολές αντιπροσωπεύουν επένδυση μεταξύ άλλων και στη τεχνική ικανότητα του ανθρώπου. Συνεπώς η επένδυση στην ανθρώπινη γνώση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεύρυνση των ευκαιριών επένδυσης σε υλικό κεφάλαιο.

Το ζήτημα των ανθρώπινων πόρων στην ανάπτυξη μιας οικονομίας, είτε αναφερόμαστε σε μια χώρα είτε σε μια περιφέρεια έχει δυο πλευρές. Ένα σημαντικό θέμα είναι η εξέταση της διαθεσιμότητας των ανθρώπινων πόρων, στην άλλη πλευρά εμφανίζεται το πρόβλημα του τρόπου με τον οποίο αυτοί οι πόροι θα χρησιμοποιηθούν.

2.3. ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΠΕΝΔΥΣΗΣ ΣΕ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η εκπαίδευση είναι μια επένδυση που βοηθάει τους ανθρώπους να λειτουργήσουν μέσα στο οικονομικό και κοινωνικό σύστημα, βελτιώνει τις ικανότητές τους και επομένως συμβάλλει στην αύξηση των μελλοντικών ωφελειών τους. Η επένδυση σε εκπαίδευση έχει κάποιο κόστος, κόστος που αναλαμβάνεται όχι μόνο από τα άτομα που εκπαιδεύονται, αλλά και από την ίδια την κοινωνία, όμως τόσο η ίδια η κοινωνία όσο και το άτομο κερδίζουν από αυτή την επένδυση. Προσπάθειες να υπολογιστεί η αποδοτικότητα σε εκπαίδευση έγιναν πολλές. Σε όλες όμως τις έρευνες και επειδή η εκπαιδευτική διαδικασία διαρκεί πολλά χρόνια, ο υπολογισμός της αποδοτικότητας γίνεται οριακά, δηλαδή αναφέρεται στο εκπαιδευτικό κεφάλαιο που απέκτησε κάποιος τελειώνοντας έναν πρόσθετο κύκλο σπουδών, για παράδειγμα το Πανεπιστήμιο.

Το κόστος και οι ωφέλειες, που προκύπτουν από την επένδυση σε εκπαίδευση, μπορούν να χωριστούν σε ιδιωτικές και κοινωνικές. Η ιδιωτική αποδοτικότητα λαμβάνει υπόψη τα οφέλη που αποκομίζει μόνο το άτομο από την εκπαίδευσή του, καθώς κατά έξοδά του για την απόκτηση αυτής της επένδυσης, ενώ η κοινωνική αποδοτικότητα λαμβάνει υπόψη, περὶν αυτών που επενδύουν και αποκομίζουν οι ιδιώτες, και τα ποσά που διαθέτει, αλλά και τις ωφέλειες που εισπράττει το κράτος από την επένδυσή του, αλλά και λαμβάνοντας διάφορες υποτροφίες από το κράτος, προφανώς θα προσφέρει και ωφέλεια στα άτομα που θεραπεύει. Όμως, αν αυτός ο γιατρός ακολουθούσε μια καριέρα στον ερευνητικό τομέα και τελικά ανέπτυξε μια θεραπεία για μια μεγάλη αρρώστια, τότε οι κερδισμένοι από το συγκεκριμένο επίπεδο της εκπαίδευσής του δε θα ήταν μόνο ο ίδιος ο γιατρός (μέσω του υψηλού εισοδήματος), αλλά και ερευνητές που μπορούν και χρησιμοποιούν αυτή την ιατρική γνώση για θεραπεία άλλων ασθενειών.

2.4. Η ΓΝΩΣΗ ΩΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΤΙΚΟΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΤΗΣ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Η γνώση αποτελεί τον πιο σημαντικό οικονομικό παράγοντα και κύριο στοιχείο της ανταγωνιστικότητας. Βέβαια, οι κοινωνίες μας δεν έχουν ακόμη συνηθίσει να προσεγγίζουν τη γνώση σαν οικονομικό¹ αγαθό. Η μετατόπιση βάρους που σημειώνεται στους συντελεστές παραγωγής σηματοδοτεί ταυτόχρονα και μια σημαντικότερη μετατόπιση της ισχύος, στο τέλος του αιώνα μας. Η δύναμη πια έχει περάσει από το κεφάλαιο στη γνώση. Βαδίζουμε, όπως έχουν γράψει και έχουν τονίσει όλοι οι μελλοντολόγοι, προς την κοινωνία της γνώσης. Η μεγάλη αλλαγή συνίσταται στο ότι η γνώση πολλαπλασιάζει την αποτελεσματικότητα της εργασίας και πυροδοτεί εντονότερους ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας. Οι επιχειρήσεις, οι οργανισμοί, τα κράτη που θα προσαρμοσθούν κυριαρχώντας σε τομείς της γνώσης με νευραλγική σημασία θα 'ναι και εκείνα που θα 'χουν μέλλον με διαρκές συγκριτικό πλεονέκτημα.

Αποτελεί κοινό τόπο, ότι το μέλλον των σύγχρονων οικονομιών και ειδικότερα το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, η οποία παρουσιάζει τις χαμηλότερες επιδόσεις

¹ Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 27/03/1994, Ζεββός Γεώργιος, «Επένδυση στην παιδεία για την ανάπτυξη».

παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας μεταξύ των ευρωπαϊκών χωρών, συναρτάται απόλυτα πλέον με την παιδεία και το εκπαιδευτικό σύστημα, το σύστημα διαμόρφωσης δηλαδή του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας. Στη σημερινή εποχή της γνώσης, της εξειδίκευσης, της επιδεξιότητας και των καινοτομιών, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι το μέλλον της χώρας θα κριθεί από την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού και τις επενδύσεις που θα πραγματοποιηθούν στο σύστημα της παιδείας^{2]}³.

2.5. ΟΦΕΛΗ ΠΟΥ ΠΑΡΕΧΕΙ Η ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Οι παραδοσιακές μελέτες κατά το παρελθόν επικεντρωνόταν αποκλειστικά στα οικονομικά οφέλη και την απόσβεση του κόστους των σπουδών των επωφελούμενων (αποφοίτων), καθώς και στα φορολογικά έσοδα που αποκομίζει το κράτος⁴. Μολονότι η αντίληψη αυτή έχει επηρεάσει σε σημαντικό βαθμό τη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής για την ανάπτυξη, οι πιο πρόσφατες μελέτες έχουν αρχίσει να διαφοροποιούνται. Αυτό συνέβη διότι διαπιστώθηκε ότι είναι σφάλμα να μη συνυπολογίζονται τα ευρύτερα οφέλη που προκύπτουν από την τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως είναι η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας, η αύξηση της απασχόλησης, η βελτίωση της οικονομικής και πολιτικής διαχείρισης, καθώς και η γενικότερη επίδραση του εργατικού δυναμικού με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης στον κοινωνικό ιστό ενός λαού. Επίσης, σημαντικότερα είναι τα οφέλη από την έρευνα, η οποία αποτελεί μια βασική δραστηριότητα των Ιδρυμάτων Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

Τα ευρύτερα οφέλη της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης καταδεικνύοντας από το γεγονός ότι οι χώρες αναπτύσσονται ταχύτερα αν διαθέτουν υψηλού επιπέδου ανθρώπινο δυναμικό⁵. Σύμφωνα με διεθνείς μελέτες των Barro και Salla-i-Martin⁶, είναι σαφής η συμβολή του

² Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ», 23/01/2005, Κοτοφύλος, «Η παιδεία, η άμιλλα και το κρατικό μονοπώλιο».

³ Μπούση Α. Ευαγγελία, (2005), «Ο ρόλος των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών», Πρέβεζα, πτυχιακή εργασία στο Τ.Ε.Ι. Ηπείρου-παραρτήμα Πρέβεζας, σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, τμήμα Λογιστικής, σελ. 2-7.

⁴ Blomm D., Canning D., and Chan K., (2005), “Higher Education and Economic Development in Affrica”, Research commissioned by the World Bank, Harvard University, σελ. 18. Βλ. και G. Psacharopoulos and H. Patrinos, (2002), “Returns to Investment in Education A Further Update”, World Bank Policy Research Working Paper 2881, September.

⁵ P. Samuelson and W. Nordhaus, (1998), Economics, New York, MacGraw-Hill.

⁶ Robert J. Barro and Xavier Sala-i-Martin, (1995), “Economic Growth”, New York, MacGraw-Hill. Βλ. και David Blomm et.al., σελ. 18.

εκπαιδευμένου ανθρώπινου δυναμικού στην αύξηση του Α.Ε.Π.: μια αύξηση της φοίτησης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση κατά 0,09 έτη αντιστοιχεί σε ετήσια άνοδο της ανάπτυξης κατά 0,5%, ενώ σύμφωνα με έρευνα που διεξήγαγε ο Jenkins στη Ηνωμένο Βασίλειο⁷, η αύξηση κατά 1% των τίτλων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αντιστοιχεί σε αύξηση της ετήσιας παραγωγής μεταξύ 0,42% και 0,63%. Παρόμοια έρευνα στην Ταϊβάν καταλήγει στα ίδια συμπεράσματα, με την επισήμανση ότι οι σπουδές στις φυσικές επιστήμες και τη μηχανολογία έχουν συμβάλει τα μέγιστα στην αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής⁸. Επομένως, μια χώρα αναπτύσσεται ταχύτερα αν διαθέτει υψηλού επιπέδου ανθρώπινο κεφάλαιο.

Εκείνο που αξίζει ωστόσο να επισημανθεί είναι ότι η ανώτατη εκπαίδευση είναι μεν απαραίτητη, αλλά δεν επαρκεί για να επιτευχθεί η οικονομική ανάπτυξη. Όπως προκύπτει από μελέτη που διεξήχθη σε έξι ανεπτυγμένες χώρες του κόσμου (Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο, Γαλλία, Σουηδία, Ιταλία και Αυστραλία), τα αποτελέσματα διαφοροποιούνται (παραμένουν στάσιμα στις 2 τελευταίες από τις 6 χώρες), καθώς η αξιοποίηση και επίδραση της συσσωρευμένης γνώσης των αποφοίτων αποτελεί άμεση συνάρτηση «των κοινωνικών, πολιτικών και οικονομικών δομών, καθώς και του τεχνολογικού επιπέδου της κοινωνίας της οποίας το εκπαιδευτικό σύστημα εξετάζεται»⁹.

Με άλλα λόγια, η τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί να κάνει τη διαφορά, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρξει θετικό περιβάλλον που να ευνοεί την ανάπτυξη, με ορθολογιστική μακροοικονομική διαχείριση και με την προϋπόθεση ότι το κράτος και οι επιχειρήσεις θα αξιοποιήσουν το ανθρώπινο δυναμικό που παράγουν τα τριτοβάθμια Ιδρύματα.

Θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τα οφέλη που προκύπτουν από τη λειτουργία των Τριτοβάθμιων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων στις εξής κατηγορίες:

A. Ιδιωτικά οφέλη

- Βελτίωση των προοπτικών απασχόλησης
- Υψηλότεροι μισθοί
- Αυξημένη ικανότητα αποταμίευσης και επένδυσης

⁷ H. Jenkins, (1995), "Education and Production in the United Kingdom", Economics Discussion Paper No 101, Nuffield College, Oxford University.

⁸ T-C Lin, (2004), "The Role of Higher Education in Economic Development: An Empirical Study of Taiwan Case", journal Of Asian Economics 15(2),, σελ. 355-371.

⁹ Jean-Lue de Meulemeester and Denis Rochat, (1995), "A Causality Analysis of the Link Between Higher Education and Economic Development", Economics of Education Review (14)4, σελ. 251-361.

- Βελτίωση της ποιότητας ζωής και του χρόνου εργασίας, άρα αύξηση και του συνολικού εισοδήματος.
- Αύξηση του μέσου όρου ζωής και του χρόνου εργασίας, άρα αύξηση και του συνολικού εισοδήματος.

B. Δημόσια οφέλη

- Υψηλότερα εισοδήματα, τα οποία συνεπάγονται υψηλότερα φορολογικά έσοδα για τις κυβερνήσεις και μείωση των απαιτήσεων για αύξηση των κρατικών δαπανών
- Αύξηση της κατανάλωσης, η οποία ωφελεί τις παραγωγικές τάξεις κάθε εκπαιδευτικού επιπέδου
- Τεχνολογική πρόοδος –Σύγκλιση: Οι απόφοιτοι της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης διαθέτουν δεξιότητες που τους επιτρέπουν να χρησιμοποιούν τις νέες τεχνολογίες ώστε να βελτιώνουν την απόδοση των ατόμων με τα οποία συνεργάζονται. Επίσης, η τεχνογνωσία που δημιουργούν οι υψηλού επιπέδου σπουδές αυξάνει την επιχειρηματικότητα, με αποτέλεσμα τη δημιουργία νέων θέσεων εργασίας, καθώς και τη σταδιακή μείωση του χάσματος με τις τεχνολογικά προηγμένες χώρες¹⁰. Σε ορισμένα κράτη μάλιστα, όπως στη Νορβηγία, τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα δημιουργούν τις δικές τους εταιρίες περιορισμένης ευθύνης¹¹.
- Η αύξηση του επιπέδου σπουδών των δημοσίων λειτουργών (εκπαιδευτικών, γιατρών, μηχανικών, κ.λ.π.), αλλά και όλων των στελεχών, βελτιώνει το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών στο σύνολο της κοινωνίας. Η δημιουργία μιας κουλτούρας που αποβλέπει στην ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και τη δημιουργία θέσεων εργασίας απαιτεί προηγμένες γνώσεις και ικανότητα λήψης αποφάσεων –δεξιότητες που η τριτοβάθμια εκπαίδευση είναι σε θέση να προσφέρει.
- Σε τελική ανάλυση, ιδιαίτερα στην επαρχία, οι επιδράσεις από τη λειτουργία ενός Τριτοβάθμιου Ιδρύματος είναι εμφανείς σε οικονομικό, κοινωνικό και

¹⁰ D.Bloom et al., ό.α., σ.ι

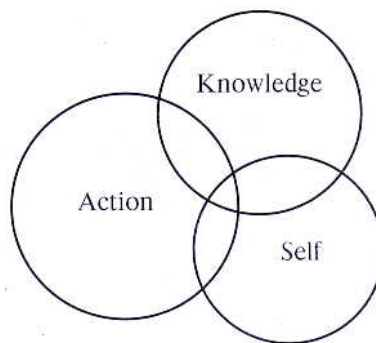
¹¹ Το Κέντρο Οικονομικής Έρευνας και το Κέντρο Κοινωνικής Έρευνας του Νορβηγικού Πανεπιστημίου Επιστήμης και Τεχνολογίας λειτουργούν ως εταιρίες που διεξάγουν έρευνα χρηματοδοτούμενη από επιχειρήσεις. Βλ. OECD Project (2006), “Supporting the Contribution of Higher Education Institutions to Regional Development”, Trondelag, σελ. 29.

πολιτιστικό επίπεδο, καθώς οι πόλεις όπου διαβιούν φοιτητές μετατρέπονται σε ένα πιο ευχάριστο περιβάλλον¹².

Θα πρέπει να λάβουμε σοβαρά υπόψη ότι το κύριο κριτήριο της ακαδημαϊκής γνώσης σήμερα, σύμφωνα με τον Lyotard, είναι η χρηστική της αξία¹³. Αυτό σημαίνει ότι η αρχή της αποδοτικότητας «συσχετίζεται με τη σύνδεση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με την αγορά εργασίας. Δίνει περισσότερη έμφαση στη δράση και στην απόδοση από ότι στη γνώση και την αντίληψη»¹⁴. Κατά συνέπεια, στην περίπτωση των Προγραμμάτων Σπουδών νέων Τμημάτων – σε αντίθεση με τα παραδοσιακά – παρατηρείται ότι οι εφαρμοσμένες γνώσεις, οι δεξιότητες και η επικοινωνιακή ικανότητα, μεταξύ άλλων, έχουν περισσότερο ειδικό βάρος, καθώς ανταποκρίνονται στις επαγγελματικές ανάγκες, ενώ επίσης δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στις πρακτικές από ότι στις θεωρητικές γνώσεις¹⁵. Ο ρόλος «απασχολησιμότητα» παραπέμπει σε παραγωγή στελεχών έτοιμων να αντεπεξέλθουν στις απαιτήσεις της αγοράς εργασίας.

Επομένως, το πεδίο Δράση (ανάπτυξη δεξιοτήτων) αποκτά σημαντική βαρύτητα σε σχέση με το πεδίο Γνώση και το πεδίο Εαυτός (απόκτηση ακαδημαϊκών-επιστημονικών γνώσεων)¹⁶.

Σχήμα 1: Curriculum: professional subjects schema

Πηγή: .Barnett, G Parry & K. Coate,(2001), “Comceptualising Curriculum Change”

¹² Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της σχετικής έρευνας που διεξάγεται στα πλαίσια του Προγράμματος «Αρχιμήδης», οι επιδράσεις αυτές δεν περιορίζονται στο οικονομικό –ή «οικοδομικό»-επίπεδο, αλλά διαπερνούν όλο το φάσμα της κοινωνικής και πολιτιστικής ζωής σε κάθε πόλη όπου λειτουργούν Τμήματα Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.

¹³ J.F.Lyotard, (1984), “The Postmodern Condition:A Report on Knowledge”, Manchester, Manchester University Press, σελ. 51.

¹⁴ R.Barnett, G Parry & K. Coate,(2001), “Comceptualising Curriculum Change”, Teaching in Higher Education, 6(4), σελ. 436.

¹⁵ H. Silver & J.Brennan, (1998), “A Liberal Vocationalism”, London, Methuen, σελ. 180.

¹⁶ R. Barnett et. Al., ό.α., σελ. 435-449.

Στον αντίποδα της συγκεκριμένης συλλογιστικής, δεν θα πρέπει να παραβλεφθεί η άποψη που υποστηρίζει τη διατήρηση του παιδαγωγικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης, καθώς τείνει να απολέσει τον ρόλο του δημιουργού πολιτισμού, ιδιαίτερα όσον αφορά τα τριτοβάθμια Ιδρύματα. Ο ρόλος στον οποίο η Τριτοβάθμια κυρίως εκπαίδευση οφείλει να ανταποκριθεί είναι πολύπλευρος και θα ήταν σφάλμα να αντιμετωπίζεται μονοδιάστατα και περιορισμένα. Είναι θεμιτό το αίτημα για παραγωγή καταρτισμένων στελεχών και ανθρώπινου δυναμικού με τις απαιτούμενες δεξιότητες και γνώσεις, αλλά ας μη λησμονούμε ότι η διαμόρφωση κουλτούρας κριτικής ικανότητας και ανεξάρτητης σκέψης είναι εξίσου απαραίτητη τόσο σε προσωπικό, όσο και σε τοπικό και εθνικό επίπεδο, ώστε να αποφευχθεί η «παραγωγή τεχνοκρατών» με την αρνητική έννοια που ο όρος έχει εκλάβει στο παρελθόν. Αντιθέτως, είναι απαραίτητο να στοχεύουμε προς την κατεύθυνση της μόρφωσης και όχι απλώς της κατάρτισης των μελλοντικών στελεχών. Οι υπεύθυνοι πολίτες θα γίνουν και υπεύθυνα στελέχη, υπό την έννοια ότι το μερικό/περιορισμένο αποτελεί υποσύνολο του γενικού/καθολικού – και όχι το αντίστροφο.

2.6. Ο ΙΔΙΑΙΤΕΡΟΣ ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Τα Τριτοβάθμια Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και δη τα περιφερειακά έχουν αυξημένο ειδικό βάρος στις αναπτυσσόμενες χώρες. Αυτό θα πρέπει να γίνει κατανοητό στις κυβερνήσεις χωρών όπως η Ελλάδα, διότι τα οφέλη που παρέχει η λειτουργία ενός Τριτοβάθμιου Τμήματος σε μια επαρχιακή πόλη αντισταθμίζουν κόστη που θα επωμιζόταν το κράτος. Ωστόσο, και στην περίπτωση ακόμη που υπήρχε δυνατότητα να καλυφθούν αυτά τα κόστη – π.χ. της κοινωνικής και πολιτιστικής αναβάθμισης μιας επαρχιακής πόλης – δεν θα μπορούσαν να προσεγγίσουν καν τα πολλαπλασιαστικά οφέλη που προκύπτουν από την πολύπλευρη επιρροή που ασκείται στην οικονομική και κοινωνική ζωή της επαρχίας από τη λειτουργία ενός Τριτοβάθμιου Ιδρύματος.

Παρομοίως, είναι διαφορετικός και πιο σημαίνων ο ρόλος ενός τριτοβάθμιου Ιδρύματος στην περιφέρεια από ότι στα μεγάλα αστικά κέντρα. Καταρχάς, το περιφερειακό Ίδρυμα είναι ένας από τους μεγαλύτερους εργοδότες στην περιοχή όπου λειτουργεί. Ο αντίκτυπος τόσο σε οικονομικό όσο και σε κοινωνικό-πολιτιστικό επίπεδο είναι αναλογικά

πολύ μεγαλύτερος από τον αντίκτυπο που έχει η λειτουργία ενός τριτοβάθμιου Ιδρύματος στην ανάπτυξη μιας μεγάλης πόλης¹⁷. Αν αυτό καταστεί σαφές, τότε το ζήτημα της συρρικνούμενης κρατικής χρηματοδότησης θα μπορεί να προσεγγιστεί από διαφορετική οπτική γωνία, διότι τα οφέλη είναι σαφώς πολύπλευρα σε πολλαπλό επίπεδο.

Σημαντικές είναι επίσης οι ευκαιρίες μόρφωσης που παρέχουν τα περιφερειακά Τριτοβάθμια Ιδρύματα σε φοιτητές της επαρχίας, οι οποίοι για διάφορους – οικονομικούς πρωτίστως – λόγους, ίσως να μην έχουν τη δυνατότητα να φοιτήσουν σε ένα κεντρικό Πανεπιστήμιο ή Τ.Ε.Ι. που έχει έδρα μακριά από τον τόπο της μόνιμης κατοικίας τους. Στην ίδια κατηγορία, της κοινωνικής προσφοράς, εντάσσεται και η λειτουργία Τμημάτων με προγράμματα σπουδών που είναι συνδεδεμένα με την τοπική παραγωγική διαδικασία (π.χ. αγροτική παραγωγή, ιχθυοκαλλιέργειες, κ.λ.π.). Συμπερασματικά, επομένως, η ανώτατη εκπαίδευση παρέχει ποικίλα και πολλαπλά οφέλη στην ανάπτυξη της οικονομίας και γενικότερα της κοινωνίας μιας περιοχής, ενώ επίσης συμβάλλει στην εξάλειψη φαινομένων κοινωνικού αποκλεισμού.

Αναμφίβολα, η αποστολή ενός Τριτοβάθμιου Εκπαιδευτικού Ιδρύματος δεν μπορεί να είναι αποκλειστικά και μόνο η υποστήριξη της τοπικής ανάπτυξης. Από τη φύση τους, τα Τριτοβάθμια Ιδρύματα στοχεύουν στη διάδοση της γνώσης με στόχο την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη ολόκληρης της χώρας. Επομένως, ο άξονας στον οποίο θα πρέπει να στηριχθούν είναι η ενδυνάμωσή τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο: η επίτευξη της διεθνούς αναγνώρισης και η καταξίωση στον επιστημονικό και ακαδημαϊκό χώρο θα παρέχει τόσο για τη χώρα στο σύνολό της όσο και για την περιφέρεια στην οποία τα Ιδρύματα εδρεύουν. Η ιδανική περίπτωση, ωστόσο, θα είναι η ενδυνάμωση των Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων να επιτευχθεί μέσα από τοπικές συνεργασίες και τοπική στήριξη, ώστε να αξιοποιούνται πιο αποτελεσματικά οι δυνατότητες της τοπικής κοινωνίας και να αναδεικνύεται ο ρόλος της μέσα από την εθνική και διεθνή δραστηριοποίηση του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος.

Ο όρος «συμβολή στην περιφερειακή ανάπτυξη», επομένως, δεν πληρούται εκ της λειτουργίας και μόνο ενός Ιδρύματος στην περιφέρεια μιας χώρας. Απαιτείται η θεσμοθέτηση συνεργασιών με τους τοπικούς φορείς, με στόχο την ισχυροποίηση του τοπικού στοιχείου με μοχλό την πανελλαδική ή και παγκόσμια εμβέλεια του εκπαιδευτικού-ερευνητικού φορέα. Συνεπώς η κατεύθυνση προς την οποία θα πρέπει να κινηθούμε είναι η ανάπτυξη μιας κοινής αντίληψης για το αμοιβαίο συμφέρον των Τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων και των περιφερειών που

¹⁷ Βλ. Emory McLendon, “A Special Role for Regional Universities?”, University of Soutjern Queensland, NTEU Advovate 2/1999, σελ. 1-2.

τα φιλοξενούν. Τέλος, η πόλωση στην οικονομία της γνώσης, η οποία εντοπίζεται στα μεγάλα αστικά κέντρα, μπορεί να αντιμετωπιστεί με τη δημιουργία περιφερειακών τριτοβάθμιων Ιδρυμάτων με τοπική δράση αλλά και με διεθνές κύρος¹⁸.

2.7. ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Καθημερινά, συντελούνται μεγάλης έκτασης ανακατατάξεις στην παγκόσμια οικονομία, ανακατατάξεις που οδηγούν σε ένα νέο διεθνή καταμερισμό εργασίας. Όλες οι χώρες και περιφέρειες αναζητούν μια θέση σε αυτόν το νέο καταμερισμό εργασίας που θα τους επιτρέψει όχι μόνο να απολαύσουν τα αγαθά της δικής τους προσπάθειας αλλά το κυριότερο, να δημιουργήσουν συνθήκες για περαιτέρω ανάπτυξη. Η προσπάθεια αυτή συντελείται κάτω από συνθήκες αμείλικτου ανταγωνισμού και γίνεται ακόμη πιο δύσκολη λόγω των περιφερειακών προβλημάτων στο εσωτερικό των χωρών.

Η ανταγωνιστικότητα μιας χώρας ή περιφέρειας ορίζεται με βάση τις επιδόσεις της οικονομίας στις διεθνείς αγορές, αλλά και στην εγχώρια αγορά. Κάθε περιφέρεια συμμετέχει σε αυτόν τον ανταγωνισμό με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της, δηλαδή με τα ισχυρά και τα αδύναμα σημεία της. Αυτά εξαρτώνται από την τεχνολογία που χρησιμοποιεί, από το μέγεθος των μονάδων παραγωγής, από το εκπαιδευτικό επίπεδο του εργατικού δυναμικού, από το ρυθμό με τον οποίο η εν λόγω χώρα ανανεώνει το μηχανικό της εξοπλισμό και υποκαθιστά λειτουργίες της εργασίας με λειτουργίες των μηχανών¹⁹. Με άλλα λόγια μια περιφέρεια εισέρχεται στο στίβο του ανταγωνισμού με τη δική της «ιστορική προσωπικότητα», με το σύνολο των διαρθρωτικών χαρακτηριστικών που κληρονόμησε από το δικό της ιδιαίτερο παρελθόν. Για το λόγο αυτό, παρουσιάζεται στο στίβο του ανταγωνισμού με ορισμένα αδύναμα σημεία.

Οι δυνατότητες μιας περιφέρειας για οικονομική ανάπτυξη επηρεάζονται σε σημαντικό βαθμό από τους φυσικούς πόρους με τους οποίους είναι προικισμένη και από τους ανθρωπίνους πόρους που διαθέτει. (δηλαδή τον αριθμό των κατοίκων της και το επίπεδο της

¹⁸ Γκίκας Γρ., Χυζ Αλ., (2007), «Ο Αναπτυξιακός ρόλος των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο», Εκδόσεις Σμπίλιας Σύγγραμμα, σελ. 38-43.

¹⁹ Bradley S., Taylor J., “Human capital formation and local economic competitiveness”, Lancaster University, Lancaster 1994.

δεξιότητας και της ειδικεισής τους). Με άλλα λόγια, η οικονομική μεγέθυνση και ανάπτυξη εξαρτάται από τις αυξήσεις στο απόθεμα κεφαλαίου και στην παραγωγικότητα με την οποία και το κεφάλαιο παράγουν αγαθά και υπηρεσίες. Στις οικονομικές αναλύσεις ως απόθεμα κεφαλαίου νοείται το δημιουργημένο από τον άνθρωπο κεφάλαιο: μηχανές, κτίρια και υποδομή (δημιουργημένο κεφάλαιο), όπως επίσης η εκπαίδευση και η εμπειρία του εργατικού δυναμικού (ανθρώπινο κεφάλαιο). Οι οικονομολόγοι έχουν ορίσει το ανθρώπινο κεφάλαιο ως την αξία της μάθησης, της εμπειρίας και των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού, το οποίο, όπως και το δημιουργημένο κεφάλαιο, αυξάνει την παραγωγικότητα και το εισόδημα. Βέβαια, στον κόσμο των ανθρώπινων πόρων, μεγάλη σημασία έχουν όχι μόνο ο αριθμός των κατοίκων και το επίπεδο της εκπαίδευσής τους αλλά και οι πολιτιστικές αντιλήψεις τους, η στάση τους απέναντι στην εργασία και η επιθυμία τους για πρόοδο. Κατά συνέπεια στο ζήτημα αυτό εμπλέκεται όλο το πλέγμα των αλληλεξαρτήσεων ανάμεσα στον πολιτισμό, την παράδοση, την ηθική, αλλά και τη φυλετική κατάτμηση ή συνοχή. Επομένως, η φύση και ο χαρακτήρας των ανθρώπινων πόρων μιας περιφέρειας ή χώρας είναι κρίσιμοι προσδιοριστικοί παράγοντες της οικονομικής δομής της οι οποίοι διαφέρουν αισθητά από περιοχή σε περιοχή. Κανένας δεν αρνείται σήμερα πια, πως η επένδυση σε φυσικό κεφάλαιο²⁰. Εξάλλου, η επένδυση σε οργανωμένη έρευνα είναι μέσο για την απόκτηση νέων πληροφοριών και πηγή νέων ειδικοτήτων και δεξιοτεχνιών, καθώς και νέων υλικών και μεθόδων τεχνικής, οι οποίες προάγουν και μεταβάλλουν τις ευκαιρίες για επένδυση στο έδαφος, στον άνθρωπο, στα κτίσματα και το μηχανικό εξοπλισμό. Αλλά και οι τεχνολογικές μεταβολές αντιπροσωπεύουν επένδυση μεταξύ άλλων και στη τεχνική ικανότητα του ανθρώπου. Συνεπώς η επένδυση στην ανθρώπινη γνώση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεύρυνση των ευκαιριών επένδυσης σε υλικό κεφάλαιο.

Το ζήτημα των ανθρώπινων πόρων στην ανάπτυξη μιας οικονομίας, είτε αναφερόμαστε σε μια χώρα είτε σε μια περιφέρεια έχει δυο πλευρές. Ένα σημαντικό θέμα είναι η εξέταση της διαθεσιμότητας των ανθρώπινων πόρων²¹, στην άλλη πλευρά εμφανίζεται το πρόβλημα του τρόπου με τον οποίο αυτοί οι πόροι θα χρησιμοποιηθούν.

2.8. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

²⁰ Schultz Th. W., "Investment in Human Capital", American Economic Review, 51, January 1961, σελ.17.

²¹ Έναν βασικό δείκτη για τη διαθεσιμότητα ειδικευμένης εργασίας σε μία περιφέρεια αποτελεί το εκπαιδευτικό επίπεδο του πληθυσμού. Για περισσότερες πληροφορίες σχετικά με τις διαφορές ως προς το επίπεδο εκπαίδευσης στα κράτη-μέλη της Ε.Ε. και στις περιφέρειες βλ. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, «Ανταγωνιστικότητα και Συνοχή: οι τάσεις στις περιφέρειες», Περιοδικές Εκθέσεις για την Κοινωνική και Οικονομική Κατάσταση και την Ανάπτυξη των Περιφερειών της Κοινότητας.

Στη σύγχρονη κοινωνία, οι παράγοντες όπως το κεφάλαιο και η εργασία δεν έχουν πια την ίδια βαρύτητα. Η ικανότητα προσαρμογής και η αναπτυξιακή δυναμική μιας οικονομίας συναρτώνται από την έκταση στην οποία οι περιφέρειες θα έχουν τα διαρθρωτικά εκείνα χαρακτηριστικά, που τους επιτρέπουν να διαχειριστούν με επιτυχία το στρατηγικό στοιχείο της γνώσης και τεχνολογίας, είτε με τη μορφή της παραγωγής των στοιχείων αυτών είτε ακόμη και με τη μορφή της γρήγορης αξιοποίησης και προσαρμογής τους στις ανάγκες της παραγωγικής διαδικασίας. Η εφαρμογή της γνώσης στην παραγωγή έχει αλλάξει, κατά συνέπεια, συθέμελα το κοινωνικοοικονομικό σύστημα. Η γνώση αποτελεί τον πιο σημαντικό οικονομικό παράγοντα και κύριο στοιχείο της ανταγωνιστικότητας. Η μεγάλη αλλαγή συνίσταται στο ότι η γνώση πολλαπλασιάζει την αποτελεσματικότητα της εργασίας και πυροδοτεί εντονότερους ρυθμούς αύξησης της παραγωγικότητας. Οι επιχειρήσεις, οι οργανισμοί, οι περιφέρειες και οι χώρες που θα προσαρμοσθούν κυριαρχώντας σε τομείς της γνώσης, θα είναι και εκείνα που θα έχουν μέλλον με διαρκές συγκριτικό πλεονέκτημα. Οι προαναφερόμενες διατυπώσεις συνέβαλαν στο ότι σήμερα, το θέμα της εκπαίδευσης προβληματίζει πολύ περισσότερο από οποτεδήποτε στο παρελθόν. Και τούτο γιατί είναι πια κοινά αποδεκτό ότι η εκπαίδευση είναι άμεσα συνδεδεμένη με την εργασία και την παραγωγικότητα. Παράλληλα, αυξάνονται ανησυχίες και παγιώνεται η πεποίθηση ότι η ελλιπής εκπαίδευση αποτελεί ανασταλτικό παράγοντα για την οικονομική ανάπτυξη. Πρέπει όμως να υπογραμμισθεί ότι οι ειδικότερες διασυνδέσεις εκπαίδευσης και οικονομικής ανάπτυξης είναι σχετικά δύσκολο να εντοπισθούν. Πρόκειται προφανώς για μια αμφίδρομη σχέση, αφού από τη μια πλευρά η πορεία της οικονομίας επηρεάζει τη λειτουργία και οργάνωση της εκπαίδευσης και η εκπαίδευση, με τη δημιουργία ικανού ανθρώπινου κεφαλαίου, αυξάνει το παραγωγικό δυναμικό της κοινωνίας.

Τα τελευταία σαράντα χρόνια, έχει αναπτυχθεί μια πολυδιάστατη οικονομική επιχειρηματολογία, επιστημονικά τεκμηριωμένη, σχετικά με την εκτίμηση της σχέσης «εκπαίδευση - γνωστικά αποτελέσματα - παραγωγικότητα – εισοδήματα». Η βασική θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου²², που προσπαθεί να εξηγήσει την παραπάνω σχέση, δέχεται αλλεπάλληλες κριτικές αμφισβητήσεις, που φθάνουν στο σημείο να ανατρέπουν τη νεοκλασική θεώρηση για τον οικονομικό ρόλο της εκπαίδευσης. Αυτές οι κριτικές προσεγγίσεις²³ στη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου αποδέχονται ότι οι κοινωνικές

²² Οι μελέτες των Th. Schultz (1961), J Mincer, “Investment in Human Capital and Personal Income Distribution”, Journal of Political Economy, τεύχ. 4, 1958 καθώς και G. Becker, “Human Capital” New York, Columbia University Press, 1964 συνιστούν τη βάση της θεωρίας του ανθρώπινου κεφαλαίου.

²³ Βλ. μεταξύ άλλων, τη θεωρία του «φίλτρου» ή «σήματος» που αναπτύχθηκε από τον K. Arrow, “Higher Education as a Filter”, Journal Of Public Economics, vol. 2, 1973, ή τη θεωρία των «στάσεων» ανεπτυγμένη από

παράμετροι καθορίζουν τη λειτουργία της εκπαιδευτικής διαδικασίας, τη διαδικασία εισόδου στην αγορά εργασίας και την επαγγελματική καριέρα – εξάλλου όλες αυτές οι παράμετροι συνιστούν το πολυσύνθετο αντικείμενο της πολιτικής οικονομίας της εκπαίδευσης – αλλά, χωρίς να απορρίπτουν καθολικά τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, θέτουν μεθοδολογικά όρια στην αξιοπιστία των συμπερασμάτων που μπορεί κανείς να εξαγάγει από την εφαρμογή της σε διάφορες χώρες και σε διάφορα επίπεδα εκπαίδευσης, υποστηρίζοντας ότι πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και παράγοντες όπως η οικονομική συγκυρία, οι κοινωνικές και οι πολιτικές συνθήκες²⁴.

Η εκπαίδευση, από την πλευρά της οικονομικής επιστήμης και πιο συγκεκριμένα από τον κλάδο της οικονομικής της εκπαίδευσης, αναλύεται ως είδος επένδυσης σε ανθρώπινο κεφάλαιο σε απόλυτη αναλογία με το φυσικό κεφάλαιο. Στα πλαίσια αυτά, η αξιολόγησή της φιλτράρεται μέσα από την έννοια της αποδοτικότητας, της ιδιωτικής και της κοινωνικής στη μικροοικονομική θεώρηση, ενώ στις μακροοικονομικές αναλύσεις η απόδοση για το σύνολο μιας χώρας προκύπτει σε αναλογία με την άθροιση των ατόμων και μετριέται ως συμβολή στο ρυθμό οικονομικής ανόδου ή αύξησης του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Από τη δεκαετία του 1960, και το πρώτο κύμα του ανθρώπινου κεφαλαίου, τα μακροοικονομικά υποδείγματα εισήγαγαν στην ολική συνάρτηση παραγωγής (aggregate production function) τη μεταβλητή εκπαίδευση (E) ως κοινό συντελεστή παραγωγής, ο οποίος ακολουθεί το νόμο των «φθινουσών αποδόσεων» (νεοκλασικά οικονομικά). Με βάση αυτή την θεωρία οικονομικής μεγέθυνσης, θα έπρεπε οι οικονομίες των υπό ανάπτυξη χωρών να προσεγγίζουν το κατά κεφαλή εισόδημα των πιο αναπτυγμένων. Γιατί, όμως, παρατηρείται αυξανόμενη διάσταση αντί σύγκλισης μεταξύ των δύο τύπων οικονομιών; Γιατί οι φτωχοί γίνονται φτωχότεροι και οι πλούσιοι πλουσιότεροι; Η απάντηση επιχειρείται να δοθεί με τη νέα θεωρία ενδογενούς οικονομικής ανάπτυξης (new growth theory), η αφετηρία της οποίας εντοπίζεται τη δεκαετία του 1980. (Lukas, 1988 και Romer, 1986) καταρρίπτοντας το νόμο των φθινουσών αποδόσεων. Με βάση αυτή την θεωρία, η εκπαίδευση δημιουργεί θετικές εξωτερικές οικονομίες, κάτι που σημαίνει ότι σε μία χώρα με υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης, όλοι οι άλλοι συντελεστές παραγωγής θα λειτουργούν πιο αποτελεσματικά, ήτοι όσο περισσότερη γνώση συσσωρεύεται στην κοινωνία, τόσο πιο παραγωγικά γίνονται τα άτομα. Με αυτόν τον τρόπο, η εκπαίδευση, εκτός από κοινός συντελεστής παραγωγής, εισέρχεται

τους νεομαρξιστές S. Bowles και H. Gintis, «Education, Technology and Characteristic of Worker Productivity», *American Economic Review*, Μάιος 1971.

²⁴ Εκτενής βιβλιογραφία σχετικά με τα θέματα που πραγματεύεται η οικονομία της εκπαίδευσης υπάρχει στο πρώτο μέρος του βιβλίου του Γ. Παπακωνσταντίνου, «Προσφορά και Ζήτηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης», εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα 2002.

στο μοντέλο μεγέθυνσης και ως πολλαπλασιαστικός όρος εκτός συναρτήσεως. Οι γνώσεις γίνονται αγαθό από τις οποίες όλοι επωφελούνται και χτίζουν πάνω σε αυτές νέες γνώσεις.

Η εκπαίδευση συνδυασμένη με θετικές εξωτερικότητες δημιουργεί οφέλη που διαχέονται πέραν του εκπαιδευμένου ατόμου στα μέλη της κοινωνίας. Αυτά τα οφέλη καλούνται μη-αγοραία, μη-χρηματικά, ή/και έμμεσα επηρεάζοντας όλο το κοινωνικο-οικονομικό, πολιτισμικό και πολιτικό φάσμα. Έτσι, η εκπαίδευση συνδυάζεται με: καλύτερη υγεία, μεγαλύτερη ποσότητα και καλύτερη ποιότητα εκπαίδευσης που παίρνουν άλλοι (βλ. διαφορές μεταξύ γενεών), σεβασμός προς το περιβάλλον, κοινωνική συνοχή και κοινωνικό κεφάλαιο, καταναλωτική αποτελεσματικότητα, μεγαλύτερη τάση προς αποταμίευση, ενίσχυση δημοκρατικού πολιτεύματος, μεγαλύτερη τάση για φιλανθρωπία και εθελοντισμό, εφευρέσεις και υιοθέτηση τεχνολογίας που γίνονται δημόσια αγαθά.

Η εκπαίδευση ως θεσμός προάγει το διάλογο των ιδεών, το σχηματισμό αξιών και την κοινωνικοποίηση των ατόμων και συγχρόνως διασφαλίζει τα επαγγελματικά εφόδια που απαιτεί η ένταξη στην εργασία. Ορισμένοι πολιτικοί επιστήμονες θεωρούν ότι αποτελεί προϋπόθεση της πολιτικής δημοκρατίας²⁵. Γενικά, ως βασικούς σκοπούς της εκπαίδευσης μπορούμε να αναφέρουμε:²⁶

- τη συστηματική ένταξη των νέων γενεών στα πρότυπα ζωής, τις αξίες, τις αρχές και τους κανόνες μιας κοινωνίας που συγχρόνως, διασφαλίζει την αναπαραγωγή της οικονομικής ζωής,
- την ανάπτυξη της κριτικής σκέψης και του χώρου ελεύθερων επιλογών των πολιτών που οδηγούν σε βελτίωση των όρων λειτουργίας του κοινωνικού συστήματος,
- η εκπαίδευση, επίσης, μπορεί να κοινωνικοποιεί τους ανθρώπους. Μέσα από μια κοινή εκπαιδευτική εμπειρία, θεωρείται συχνά ότι οι άνθρωποι από διαφορετικά κοινωνικά, φυλετικά και γλωσσικά περιβάλλοντα μπορούν να ενθαρρυνθούν να ασπαστούν μια κοινή αντίληψη για τον κόσμο. Σε περιφέρειες που έχουν διαφορετικούς πληθυσμούς, η εκπαίδευση αποτελεί σημαντικό έργο για την επίτευξη μεγαλύτερης εθνικής ενότητας.

²⁵ Βλ. Strahl Danuta, "Rola Uczelni wyższych w ROZWOJU Regionalnym", στο: Rola Wyższej Uczelni w Rozwoju Społecznym i Ekonomicznym Regionu, Materiały Konferencyjne pod redakcją J. Dietla i Z. Sapieżki, Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości, Łódź, 8-9 Czerwca 2000, σελ. 19-22.

²⁶ Βλ. μεταξύ άλλων: Ζολώτας Ξ., «Επιλογή κειμένων από το έργο του», Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, 1996, σελ. 209-221, Langrish J., "Wealth from Knowledge, Macmillan, London 1972, Ταλιαδούρου Σ., «Το πρόβλημα της ανάπτυξης στην Ελλάδα πηγάζει από την προβληματική Παιδεία της», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 4 Απριλίου 1991.

Οι προαναφερόμενοι γενικοί στόχοι της εκπαίδευσης προσαρμόζονται ανάλογα με τις εξελίξεις στο κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον. Μία από τις κύριες διαπιστώσεις των αναλύσεων για τις εξελίξεις στην παραγωγή και την εργασία είναι ο καθοριστικός ρόλος της νέας τεχνολογίας. Η νέα τεχνολογία αποτελεί, αναμφισβήτητα τη δεσπόζουσα μεταβλητή στη νέα διεθνή οικονομική τάξη. Παρά το ότι η τεχνολογία και η γνώση γενικότερα αποτελούσε πάντα ένα από τα κύρια στοιχεία της παραγωγικής διαδικασίας, η σύγχρονη εξέλιξή της, η τεχνολογία της πληροφόρησης, διακρίνεται διότι η πληροφόρηση-γνώση εκτός από οικονομική πηγή, αποτελεί περισσότερο από προϊόν μία διαδικασία οργάνωσης της παραγωγής και των κοινωνικών σχέσεων που συνδέονται με αυτήν. Ολόκληρο το φάσμα των παραγόντων που μετασχηματίζουν σήμερα την ιεραρχία των ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων, έχει ως επίκεντρο το στοιχείο της τεχνολογίας, της τεχνογνωσίας, του ανθρώπινου κεφαλαίου, τις γνώσεις και νέους τύπους υποδομών που συνδυάζονται με τα στοιχεία αυτά. Οι εξελίξεις αυτές έχουν σαν αποτέλεσμα τον πολλαπλασιασμό και τη ριζική διαφοροποίηση των γνώσεων που είναι αναγκαίες για την επαγγελματική και την κοινωνική ζωή. Έτσι, καμία τυπική εκπαίδευση δεν είναι πια επαρκής για ολόκληρη τη διάρκεια της ζωής μας. Η ραγδαία ανάπτυξη της επιστήμης και της τεχνολογίας απαξιώνουν τις γνώσεις των πτυχιούχων στους διάφορους επιστημονικούς κλάδους. Πράγματι, «στη μηχανική υπολογίζεται ότι η ημιζωή²⁷ των γνώσεων που αποκτούνται μέχρι ένα δεδομένο σημείο (ας πούμε ως την αποφοίτηση από το Πανεπιστήμιο) είναι 5-7 χρόνια, στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές 1-2 χρόνια, στη διοίκηση επιχειρήσεων 5-8 χρόνια, στη νοσοκομειακή ιατρική 3-5 χρόνια, στη φυσική και στα οικονομικά 8 χρόνια και στη βιοτεχνολογία 5-6 χρόνια»²⁸. Η απαξίωση του γνωστικού κεφαλαίου των εργαζομένων οδηγεί στη μείωση της παραγωγικότητάς τους. Σύμφωνα με την έκθεση της I.R.D.A.C. (Συμβουλευτική Επιτροπή για την Βιομηχανική Έρευνα και Ανάπτυξη της Ε.Ε.), «...η χρήσιμη γνώση έχει μια ημιζωή περίπου δέκα ετών, εάν το γνωστικό κεφάλαιο υποτιμάται σ' αυτήν την περίπτωση με ρυθμό 7% το χρόνο (ποσοστό που είναι πολύ υψηλότερο από το ποσοστό προσλήψεων νέων πτυχιούχων), προκαλώντας μια αντίστοιχη μείωση της αποτελεσματικότητας του εργατικού δυναμικού»²⁹, τα τυπικά ακαδημαϊκά πιστοποιητικά γνώσης δεν ανταποκρίνονται στις υψηλές προδιαγραφές κατάρτισης και τις σύγχρονες ανάγκες του διεθνούς ανταγωνισμού. Συνεπώς, η συνεχιζόμενη εκπαίδευση και κατάρτιση των εργαζομένων αποτελεί αναμφισβήτητα ανάγκη. Θα χρειαστούμε ένα τελείως καινούργιο εκπαιδευτικό σύστημα που

²⁷ Ημιζωή= ο χρόνος που αντιστοιχεί σε απαξίωση των μισών από τις γνώσεις που αποκτήθηκαν.

²⁸ Μπονίκος Δ., «Continuing education in the Knowledge-based society», Proceedings of the 8th Conference of the European Continuing Education Network, 1994.

²⁹ Έκθεση της I.R.D.A.C., 1990.

θα ακολουθεί τον άνθρωπο «από κούνια ως τον τάφο», που θα περιλαμβάνει την κοινωνική επιμόρφωση για τους ενήλικους. Μέσα στο ταχύτητα μεταβαλλόμενο περιβάλλον, οι άνθρωποι θα χρειάζεται να «μπαινοβγαίνουν» στα εκπαιδευτικά ιδρύματα σε ολόκληρη τη ζωή τους³⁰.

2.9. ΤΑ ΑΝΩΤΑΤΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΟΥΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Τα ανώτατα ιδρύματα έχουν μεγάλη επιρροή στη λειτουργία μιας οικονομίας. Κατά αρχήν τα ιδρύματα αυτά αποτελούν κέντρα όπου συγκεντρώνονται και μεταδίδονται γνώσεις και ειδικότητες υψηλότερου επιπέδου, με τρόπο που να εξυπηρετούνται οι μεταβαλλόμενες ανάγκες της σύγχρονης κοινωνίας, ενώ παράλληλα, μέσω των γνώσεων αυτών, αναπτύσσονται οι παραγωγικές, καταναλωτικές και αισθητικές ικανότητες κάθε ενός που επιθυμεί και έχει τις ικανότητες να αποκτήσει τις γνώσεις αυτές. Τα ανώτατα ιδρύματα οφείλουν να διεξάγουν την επιστημονική έρευνα για τη δημιουργία νέας γνώσης, που να αντιμετωπίζει την υπάρχουσα η οποία κατέστη απαρχαιωμένη λόγω των εξελίξεων ή να συμπληρώνει και να επεκτείνει περαιτέρω την υφιστάμενη, να διατηρούν και να καλλιεργούν τις απαραίτητες επαφές με τα αντίστοιχα ιδρύματα άλλων χωρών, ώστε να γίνονται φορείς μεταφοράς και προσαρμογής στις τοπικές συνθήκες των γνώσεων και της τεχνολογίας που αναπτύσσονται σε άλλες χώρες και τέλος, να παράγουν τα απαιτούμενο εκπαιδευτικό και ερευνητικό προσωπικό. Για πολλούς μελλοντικούς εργαζόμενους, τα ιδρύματα αυτά μπορούν να παρέχουν μια πρώτη επαφή με τις νέες τεχνικές που θα χρησιμοποιήσουν στις εργασιακές τους θέσεις. Επιπλέον, τα εκπαιδευτικά και ερευνητικά ιδρύματα μπορούν να παίξουν συχνά σημαντικό ρόλο στη δημιουργία ενός κέντρου ειδίκευσης για μια νέα βιομηχανία, πριν η τελευταία γίνει κυρίαρχα εφαρμόσιμη. Μερικοί οικονομολόγοι πιστεύουν ότι μια βελτιωμένη κατανομή των εκπαιδευτικών υπηρεσιών θα μπορούσε να είναι μια μεγάλη δύναμη για την επίτευξη μιας πιο δίκαιας κατανομής του εισοδήματος³¹, καθώς και άμβλυνσης των περιφερειακών ανισοτήτων.

³⁰ Βλ. μεταξύ άλλων: World Bank, “Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries”, Washington, 2003.

³¹ Gillis M., Perkins H., Roemer M., Snodgrass, «Οικονομική της Ανάπτυξης, Α΄», Μετάφραση Γραβάνη Ο., Σταματάκης Ν., Επιμέλεια Τσεκούρας Γ., Τυπωθήτω, Αθήνα 2000, σελ. 412.

Η ίδρυση ενός ανώτατου ιδρύματος σε μια λιγότερο αναπτυγμένη περιοχή, μπορεί να επιφέρει πολλά σημαντικά οφέλη, όπως³²:

- την αξιοποίηση ενός ανενεργού επιστημονικού δυναμικού,
- τη μείωση της μετανάστευσης,
- τη συγκράτηση ή/ και την προσέλκυση επιστημόνων σημαντικού κύρους,
- την ενίσχυση της εσωτερικής ζήτησης,
- την ανακατανομή του εισοδήματος μέσω της κοινωνικής ζήτησης της εκπαίδευσης και της προσδοκώμενης κοινωνικής κινητικότητας,
- τον εκσυγχρονισμό των επιχειρήσεων,
- την τεχνολογική ανάπτυξη της ευρύτερης περιοχής,
- την αύξηση της παραγωγικότητας,
- την καλλιέργεια νέας αντίληψης για την οικονομική συμπεριφορά του πολίτη,
- την ισόρροπη κατανομή ανθρώπων και δραστηριοτήτων μέσω της αποκέντρωσης που λαμβάνει χώρα.

Η ίδρυση περιφερειακών ανώτατων ιδρυμάτων ικανοποιεί και ένα αίτημα ισότητας ευκαιριών που πηγάζει από τις αρχές μιας φιλελεύθερης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας. Η παρουσία των ανώτατων ιδρυμάτων επιτρέπει στους κατοίκους των περιοχών αυτών να μετέχουν στα αγαθά της επιστήμης και της τέχνης με ίσους όρους με τους κατοίκους των ισχυρών πόλων ανάπτυξης, όπου συγκεντρώνονται συνήθως τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

Βέβαια, όλα αυτά τα πιθανά οφέλη από την ίδρυση ενός περιφερειακού ανώτατου ιδρύματος απαιτούν μία σειρά από προϋποθέσεις. Η αύξηση του εισοδήματος στην περιοχή λειτουργίας του Ιδρύματος ως αποτέλεσμα των δαπανών των εμπλεκόμενων στην εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία (φοιτητές, διδάσκοντες, διοικητικό προσωπικό, Ίδρυμα) είναι δεδομένη και αφορά τις άμεσες οικονομικές επιπτώσεις στην περιοχή. Η αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης λόγω της αυξημένης ζήτησης από τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα των ανωτέρω δαπανών (έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις)

³² Βλέπε μεταξύ άλλων: Γ. Πανούσης. «Η Ανύπαρκτη συμβολή των ελληνικών Πανεπιστημίων στην οικονομία. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Θράκης», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 1991.

δημιουργούν μία σημαντική βελτίωση των οικονομικών μεγεθών της περιοχής³³. Όμως, για να θεωρήσουμε ότι η σημαντική αυτή βελτίωση μεσο-βραχυπρόθεσμα θα συντελέσει σε μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα για την περιοχή, θα πρέπει η ίδρυση των περιφερειακών ανώτατων ιδρυμάτων να αντιμετωπιστεί, σε εθνικό αλλά και περιφερειακό επίπεδο, ως καταλύτης περιφερειακής ανάπτυξης και όχι μόνον ως μοχλός ανάπτυξης, ως πρωτογενές μέγεθος για την ανάπτυξη μιας περιοχής³⁴. Η ουσιαστική συμβολή ενός περιφερειακού ανώτατου ιδρύματος «αποκαλύπτεται» μόνον και εφόσον αντιμετωπιστεί ως παίκτης-κλειδί σε μια περιφερειακή πολιτική που θα βασίζεται στο μοντέλο μιας ολοκληρωμένης ανάπτυξης. Η συγκράτηση πληθυσμού, η τόνωση της απασχόλησης, η αξιοποίηση των πόρων και η άνοδος του βιοτικού επιπέδου, στόχοι της περιφερειακής πολιτικής που προωθούνται κατά κύριο λόγο μέσω του μοντέλου ολοκληρωμένης ανάπτυξης³⁵, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ενδογενούς ανάπτυξης, εξυπηρετούνται πρωτίστως από τη λειτουργία ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος μέσω της προσφοράς εξειδικευμένων υπηρεσιών στην περιοχή και τη δημιουργία ικανότερου εργατικού δυναμικού. Και όχι μόνον μέσω αυτών. Η λειτουργία ενός ανώτατου ιδρύματος μπορεί να αποτελέσει εφαλτήριο του κοινωνικοοικονομικού, πολιτικού και πολιτισμικού μετασχηματισμού μιας κοινωνίας, που αναζητά την ανάπτυξη. Ανάπτυξη με κατεύθυνση τον κεντρικό άξονα «σχέσεις-λειτουργίες-διαφοροποιήσεις-πρωτοβουλίες-καινοτομίες»³⁶, με έμφαση στις ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής και τα τοπικά πλεονεκτήματα και με ειδικότερη προσπάθεια ολοκλήρωσης του παραγωγικού κυκλώματος και τόνωσης των ενδοπεριφερειακών ροών³⁷.

³³ Βλ. Γκίκας Γρ., Μπιτχαβά Αμ., Διακομιχάλης Μ., «Εκτίμηση των Οικονομικών Επιδράσεων στην Τοπική Οικονομία από τη Λειτουργία του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου», Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Εκπαίδευση και Οικονομική Ανάπτυξη, Πρέβεζα 2006, σελ. 103-113.

³⁴ Hyz. A., Gikas G., “ Human Capital as the main factor of Evolution and Trends of Regional Development – Case of Greece”, The International Journal of Innovative Higher Education, Vol. 20, June 2007, pp 34-41.

³⁵ Βλ. Παπαδασκαλόπουλος Αθ., «Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1995, σελ. 52-54.

³⁶ Μια ιδιαίτερη προσέγγιση περί ενδογενούς ανάπτυξης πραγματεύεται ο Λ. Παπακωσταντινίδης στο βιβλίο του Ευαισθητοποιημένη Τοπική Κοινωνία, Τυπωθήτω Γιώργος Δαρδάνος, Αθήνα 2002.

³⁷ Γκίκας Γρ., Μπιτχαβά Αμ., (2007), «Τριτοβάθμια εκπαίδευση και περιφερειακή ανάπτυξη», εκδόσεις Σμπίλλιας Σύγγραμμα, σελ. 15-23.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ – ΙΔΡΥΣΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ

3.1. ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

3.1.1. ΔΟΜΗ

Στην Ελλάδα, με βάση το Ν. 2916/2001, η Τριτοβάθμια Εκπαίδευση χωρίζεται σε Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση, η οποία παρέχεται στα Πανεπιστήμια, και σε Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση, η οποία παρέχεται στα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι). Επιπλέον, από το ακαδημαϊκό έτος 1997/98 θεσμοθετήθηκε το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π.). Με διάταξη του Συντάγματος, η επαγγελματική και η ειδική εκπαίδευση παρέχονται επίσης και στις σχολές της Ανώτερης Βαθμίδας Εκπαίδευσης. Πιο συγκεκριμένα, η δομή της Ελληνικής Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης έχει ως εξής:

Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση: Η Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση έχει ως αποστολή την υψηλή θεωρητική και σφαιρική κατάρτιση του μελλοντικού επιστημονικού δυναμικού της χώρας. Στην Ανώτατη Πανεπιστημιακή Εκπαίδευση ανήκουν τα Πανεπιστήμια, τα Πολυτεχνεία, η Ανώτατη Σχολή Καλών Τεχνών και το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Στην Ελλάδα λειτουργούν 20 Πανεπιστήμια, σε διάφορες πόλεις της χώρας, τα οποία αποτελούνται από Σχολές, οι οποίες με τη σειρά τους διαιρούνται σε Τμήματα και αυτά σε αντίστοιχους Τομείς.

Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση: Η Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση έχει ως ρόλο να συμβάλει στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας και στην πρόοδο της επιστήμης και της εφαρμοσμένης έρευνας. Η εκπαίδευση είναι προσανατολισμένη στην αφομοίωση και μεταφορά των δεδομένων της επιστήμης στην παραγωγή. Οι σπουδές στα Τ.Ε.Ι. σε σύγκριση με αυτές στα Πανεπιστήμια έχουν περισσότερο εφαρμοσμένο χαρακτήρα. Στην Ελλάδα υπάρχουν 14 Τ.Ε.Ι., τα οποία αποτελούνται από δύο (2) τουλάχιστον Σχολές, που περιλαμβάνουν δύο ή περισσότερα Τμήματα. Τα Τ.Ε.Ι. λειτουργούν σε διάφορες πόλεις της χώρας, ενώ μερικά έχουν και ανεξάρτητα παραρτήματα, δηλαδή ανεξάρτητα Τμήματα σε άλλη πόλη. Στην Ανώτατη Τεχνολογική Εκπαίδευση υπάγεται και η Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ), η οποία αντικατέστησε πρόσφατα (Ν. 3027/2002) τη Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργιών Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΣΕΛΕΤΕ). Στην ΑΣΠΑΙΤΕ ανήκει το Γενικό Τμήμα Παιδαγωγικών Μαθημάτων (ΓΤΠΜ), το οποίο πήρε τη θέση της Παιδαγωγικής Τεχνικής Σχολής (ΠΑΤΕΣ) και καλύπτει μεγάλο μέρος της παιδαγωγικής επιμόρφωσης των υποψηφίων εκπαιδευτικών Τ.Ε.Ε.

Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο: Το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο (Ε.Α.Π) αποτελεί τη βάση της ανοικτής και εξ αποστάσεως παρεχόμενης εκπαίδευσης. Ο βασικός στόχος του Ε.Α.Π. είναι να προσφέρει περισσότερες εκπαιδευτικές ευκαιρίες σ' ένα ευρύ φάσμα ενδιαφερομένων και ηλικιακών ομάδων με βάση την αντίληψη ότι η μόρφωση είναι δικαίωμα όλων σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Το Ε.Α.Π. λειτουργεί από το 1998 και εδρεύει στην Πάτρα.

Ανώτερη Εκπαίδευση: Στην Ανώτερη Βαθμίδα Εκπαίδευσης υπάγονται διάφορες σχολές που παρέχουν επαγγελματική ειδίκευση σε συγκεκριμένους τομείς που αφορούν στη θρησκεία, στην τέχνη, στον τουρισμό, στο ναυτικό, στο στρατό και στη δημόσια τάξη. Πιο συγκεκριμένα, στις σχολές αυτές περιλαμβάνονται οι Ανώτερες Εκκλησιαστικές Σχολές, οι Ακαδημίες Εμπορικού Ναυτικού, οι Ανώτερες Σχολές Χορού και Δραματικής Τέχνης, οι Ανώτερες Σχολές Τουριστικής Εκπαίδευσης, οι Ανώτερες Σχολές Υπαξιωματικών του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και η Ανώτερη Σχολή Αστυφυλάκων.

Σύμφωνα με το ισχύον Σύνταγμα, οι φορείς της Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης αποτελούν Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.), πλήρως αυτοδιοικούμενα, που τελούν υπό την εποπτεία του κράτους και χρηματοδοτούνται από αυτό.

3.1.2. ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

Πανεπιστήμια: Η φοίτηση στα Πανεπιστήμια διαρκεί τέσσερα (4) έτη, εκτός από ορισμένες Σχολές όπου η φοίτηση μπορεί να διαρκέσει πέντε (5) ή έξι (6) έτη. Το ακαδημαϊκό έτος στα Ελληνικά Πανεπιστήμια διαιρείται σε δύο εξάμηνα των δεκατριών (13) πλήρων εβδομάδων διδασκαλίας και τριών (3) εβδομάδων εξετάσεων. Οι φοιτητές περατώνουν τις σπουδές τους με την πάροδο των τεσσάρων ετών και εφόσον έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς την παρακολούθηση και εξέταση των υποχρεωτικών μαθημάτων, καθώς και των μαθημάτων επιλογής. Ο τίτλος σπουδών στα Ελληνικά Πανεπιστήμια είναι το Πτυχίο ή το Δίπλωμα ανάλογα με τη Σχολή φοίτησης. Τα Πανεπιστήμια παρέχουν τίτλους σπουδών στα εξής επιστημονικά πεδία:

- Ανθρωπιστικές, Νομικές και Κοινωνικές Επιστήμες
- Θετικές Επιστήμες

- Επιστήμες Υγείας
- Τεχνολογικές Επιστήμες
- Επιστήμες Οικονομίας και Διοίκησης.

Τ.Ε.Ι.: Η φοίτηση στα Τ.Ε.Ι. διαρκεί τέσσερα (4) έτη. Διαιρείται σε οκτώ (8) εξάμηνα που περιλαμβάνουν τα προγράμματα διδασκαλίας και το εξάμηνο εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας, κατά τη διάρκεια του οποίου είναι δυνατό να πραγματοποιείται και η καθοδηγούμενη και αξιολογούμενη άσκηση στο επάγγελμα. Ο τίτλος σπουδών στα Τ.Ε.Ι. είναι το Πτυχίο. Τα Τ.Ε.Ι. παρέχουν συνολικά 81 εξειδικεύσεις στους τομείς των:

- Γραφικών Τεχνών και Καλλιτεχνικών Σπουδών
- Διοίκησης και Οικονομίας
- Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας
- Τεχνολογικών Εφαρμογών
- Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής
- Τεχνολογίας Γεωπονίας
- Μουσικής Τεχνολογίας.

Ε.Α.Π.: Το πρόγραμμα σπουδών στο Ε.Α.Π. βασίζεται στη μέθοδο της εξ αποστάσεως διδασκαλίας. Οι φοιτητές χρειάζεται να οργανώσουν κατάλληλα το χρόνο τους ώστε να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της μελέτης που επιβάλλει αυτή η διδακτική μέθοδος. Το Ε.Α.Π. παρέχει πτυχίο ισότιμο με το πτυχίο των «παραδοσιακών» Πανεπιστημίων. Οργανώνει προπτυχιακά και μεταπτυχιακά προγράμματα σπουδών, καθώς και προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ή μετεκπαίδευσης που οδηγούν σε πιστοποιητικά παρακολούθησης ή επιμόρφωσης.

Τέλος, στα περισσότερα Πανεπιστήμια και Τ.Ε.Ι. της χώρας λειτουργούν Γραφεία Διασύνδεσης (Γ.Δ.), τα οποία αποτελούν γέφυρα επικοινωνίας ανάμεσα στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση και την αγορά εργασίας. Μέσα από τη στενή συνεργασία με παραγωγικούς φορείς βοηθούν τους αποφοίτους και τελειοφοίτους να μεταβούν ομαλά στον κόσμο της παραγωγής]³⁸.

³⁸ www.ekep.gr/education/tritibathmia.asp

3.2. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΩΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ (Τ.Ε.Ι.)

3.2.1. ΙΔΡΥΣΗ ΤΗΣ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Στα μέσα της δεκαετίας του 1950 και κάτω από την πίεση της εισαγωγής νέων (τότε) επιστημονικών και τεχνολογικών επιτευγμάτων στην παραγωγική διαδικασία, αλλά και των απαρχών ενός διεθνούς ανταγωνισμού, έγινε έντονη και στην Ελλάδα η ανάγκη μεταρρυθμίσεων στην εκπαίδευση. Ήδη, υπήρχαν διάφορες σποραδικές προσπάθειες βελτίωσης, τουλάχιστον ποσοτικά, του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος και χαρακτηριστικό είναι ότι το 1956 άρχισε τη λειτουργία της η Πολυτεχνική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Για να αντιμετωπισθεί συστηματικά, όμως, το όλο πρόβλημα της εκπαίδευσης, συγκροτήθηκε, το 1957, Επιτροπή Παιδείας, σκοπός της οποίας ήταν να μελετήσει όλο το εκπαιδευτικό πρόβλημα της χώρας και να υποβάλει σχετικές απόψεις - προτάσεις.

Οι θέσεις που ανέπτυξε η Επιτροπή Παιδείας του 1957, άνοιξαν νέες προοπτικές για την τεχνική και επαγγελματική εκπαίδευση στην Ελλάδα, περιλαμβανομένης και αυτής που σήμερα ονομάζουμε τεχνολογική εκπαίδευση. Ειδικότερα, την εποχή εκείνη λειτουργούσαν οι ιδρυμένες, πριν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, Μέσες Σχολές Υπομηχανικών, οι οποίες μεταπολεμικά λειτούργησαν κυρίως στην Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Οι σχολές αυτές καταργήθηκαν με το νομοθετικό διάταγμα (Ν.Δ.) 3422/1955.

Με την υπ' αριθ. 1035/20.12.58 Πράξη του Υπουργικού Συμβουλίου (ΦΕΚ 2/Α' / 3.1.1959) «Περί εγκρίσεως ιδρύσεως εις Αθήνας και Θεσσαλονίκη Τεχνικών Σχολών προσαρτημένων εις το Εθνικόν Μετσόβιον Πολυτεχνείον» ιδρύθηκαν τεχνικές σχολές, οι οποίες με το Ν.Δ. 3971/4.9.1959 (ΦΕΚ 187/Α' / 7.9.59) ορίσθηκαν ως τετραετούς διάρκειας, χωρίς, και αυτό είναι χαρακτηριστικό, να αναφέρεται η κατάταξή τους σε κάποια από τις βαθμίδες εκπαίδευσης.

Όσον αφορά τα επαγγελματικά δικαιώματα των αποφοίτων των παραπάνω σχολών, πέραν του δικαιώματος συνέχισης των σπουδών (με εισιτήριες εξετάσεις) στις ανώτατες σχολές του Εθνικού Μετσόβιου Πολυτεχνείου (ΕΜΠ), αλλά και στην ιδρυόμενη τότε Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης (ΣΕΛΕΤΕ), για να τύχουν την κατάλληλη επιμόρφωση και παιδαγωγική κατάρτιση και να αποκτήσουν

προσόντα διορισμού στη μέση (δευτεροβάθμια) τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση, οι απόφοιτοι των σχολών αυτών μπορούσαν να καταλαμβάνουν θέσεις στις δημόσιες υπηρεσίες, οργανισμούς ή επιχειρήσεις ή να ασκήσουν ελεύθερο επάγγελμα.

Όσον αφορά την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος, το σχετικό διάταγμα προέβλεπε επί λέξει «να εξασκώσι το ελεύθερον επάγγελμα της εν τω πτυχίω αναγραφομένης ειδικότητος επί δημοσίων και ιδιωτικών κατασκευών ή εγκαταστάσεων, εν τη περιπτώσει δε ταύτη άνευ δικαιώματος αυτοδυνάμου υπογραφής, μελέτης ή αυτοδυνάμου ασκήσεως επιβλέψεως».

Το Μάιο του 1965, η τότε κυβέρνηση κατέθεσε στη Βουλή νομοσχέδιο, που θα αποτελούσε (εφόσον ψηφιζόταν) για την Ελλάδα τον πρώτο καταστατικό χάρτη για τη διάρθρωση και ανάπτυξη της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης σε όλα τα επίπεδα.

Το παραπάνω νομοσχέδιο προέβλεπε τη διάρθρωση της τεχνικής εκπαίδευσης σε τρεις βαθμίδες:

- 1) τη βασική των ειδικευμένων τεχνητών
- 2) τη μέση των τεχνητών εφαρμογής, και
- 3) την ανώτερη των υπομηχανικών.

Παρόλο που το συγκεκριμένο νομοσχέδιο, που προαναφέρθηκε, ρύθμιζε μεγάλο φάσμα προβλημάτων των σπουδαστών και αποφοίτων της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, περιλαμβανομένης ακόμη και της επαγγελματικής τους αποκατάστασης, τελικά δεν ψηφίσθηκε εξ αιτίας των γνωστών γεγονότων (Ιουλιανά - βασιλικό πραξικόπημα) του Ιουλίου 1965. Χαρακτηριστικό πάντως είναι, ότι καθόλο το χρονικό διάστημα που καλύπτουν τα παραπάνω δρώμενα, δεν υπάρχουν συγκεκριμένες έρευνες ή μελέτες που θα τεκμηρίωναν επιστημονικά, από πλευράς αγοράς εργασίας, την καθιέρωση της αποκαλούμενης ανώτερης, τουλάχιστον, βαθμίδας της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης.

Η εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου, που προαναφέρθηκε, αντλούσε, όσον αφορά την αναγκαιότητα της ίδρυσης των ανωτέρων τεχνικών επαγγελματικών σχολών, επιχειρήματα, κυρίως, από παραδείγματα άλλων, περισσότερο ανεπτυγμένων από την Ελλάδα χωρών, οι οποίες από χρόνια είχαν καθιερώσει, στα πλαίσια της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, ανώτερη βαθμίδα και συγκεκριμένα, όπως η Γερμανία (Hoehere Technische Lehranstalten), η Αγγλία (Technical Colleges), η Γαλλία (Diplome des Etudes Superieures

Techniques), η Ολλανδία και Δανία (Technikum Ingenieur), η Σοβιετική Ένωση (Technikum), οι ΗΠΑ (Technical Institutes).

3.2.2. ΙΔΡΥΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (KATE)

Όπως αναφέρθηκε προηγούμενα, η ανάγκη ανάπτυξης, στα πλαίσια της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, και σχολών που θα αποτελούσαν τη λεγόμενη ανώτερα τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση, εκδηλώθηκε κατά τη δεκαετία του 1960.

Πρέπει να σημειωθεί, ακόμα, ότι ήδη από τη δεκαετία του 1950 είχαν αναπτυχθεί στο διεθνή χώρο και ιδιαίτερα στις ΗΠΑ, διάφορες οικονομικές θεωρίες όσον αφορά την εκπαίδευση και την οικονομική ανάπτυξη. Οι θεωρίες αυτές εμφανίστηκαν και στην Ελλάδα.

Παράλληλα, είναι γνωστό, ότι η ελληνική οικονομία αναπτύσσονταν τότε με υψηλούς ρυθμούς, και είναι χαρακτηριστικό ότι ο μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ μεταξύ του 1948 - 1970, ήταν 7% ετήσια και περισσότερο συγκεκριμένα για την ίδια χρονική περίοδο, ο μέσος ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ στο δευτερογενή τομέα ήταν 10,05% ετήσια, και αντίστοιχα στον πρωτογενή 4,68% και στον τριτογενή 6,69%.

Το κλίμα ευφορίας που επικρατούσε την εποχή εκείνη σχετικά με την εκβιομηχάνιση της χώρας και την προοπτική της αύξησης της απασχόλησης και ιδιαίτερα της αύξησης της απασχόλησης εξειδικευμένων στελεχών, στα πλαίσια μίας ραγδαία αναπτυσσόμενης οικονομίας, οδήγησε στην ανάγκη της δημιουργίας στελεχών μεταδευτεροβάθμιας /τριτοβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, που θα στελέχωναν τις νεοδημιουργούμενες θέσεις που απαιτούσαν υψηλές θεωρητικές γνώσεις και δεξιότητες.

Έτσι, με σχετική μάλιστα καθυστέρηση τεσσάρων τουλάχιστον ετών, για την κάλυψη των παραπάνω αναγκών, επιλέχθηκε η δημιουργία των Κέντρων Ανωτέρας Τεχνικής Εκπαίδευσης (KATE), που υλοποιήθηκε με τον αναγκαστικό νόμο AN 652/1970.

Ο σκοπός των KATE, όπως αυτός παρουσιάστηκε, ήταν, δηλαδή, η εκπαίδευση τεχνικών στελεχών ανώτερου επιπέδου, τα οποία θα συνέβαλαν στην περαιτέρω προαγωγή της εθνικής οικονομίας.

Περισσότερο συγκεκριμένα και με μεγαλύτερη σαφήνεια προσδιορίζονταν οι στόχοι της δημιουργίας των ΚΑΤΕ στη σύμβαση δανεισμού, που υπογράφηκε μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου και της Διεθνούς Τράπεζας, για τη χρηματοδότηση του λεγόμενου Πρώτου Εκπαιδευτικού Σχεδίου (ΠΕΣ) του Υπουργείου Παιδείας, που περιελάμβανε και τα πέντε πρώτα ΚΑΤΕ (Αθήνας, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Λάρισας και Ηρακλείου).

Τα ΚΑΤΕ, όπως αναφερόταν τότε, στόχευαν στην κάλυψη των επιτακτικών αναγκών σε ανθρώπινο δυναμικό, στον τομέα της βιομηχανίας, γεωργίας, επιχειρήσεων και υγείας, στα πλαίσια γενικών μεταρρυθμίσεων της εκπαίδευσης, ώστε να προσαρμοσθεί στις απαιτήσεις της οικονομικής ανάπτυξης της χώρας.

Για πρώτη φορά, μάλιστα, επιχειρούνται εκτιμήσεις όσον αφορά τις ανάγκες της αγοράς εργασίας για τους αποφοίτους των ΚΑΤΕ και γενικότερα της ανώτερης εκπαίδευσης, οι οποίοι, σύμφωνα με το Σχέδιο Προτύπου Μακροχρονίου Ανάπτυξης της Ελλάδας, που είχε εκπονήσει το Κέντρο Προγραμματισμού (& Οικονομικών) Ερευνών (ΚΕΠΕ), θα έπρεπε από 100.000 άτομα το 1971 να αυξηθούν σε 400.000 το 1987, γιατί, όπως αναφερόταν, η εθνική οικονομία προβλεπόταν ότι θα είχε ανάγκη από 325.000 νέους πτυχιούχους ανώτερης επαγγελματικής εκπαίδευσης στην δεκαπενταετία 1972-1987.

Έτσι, με σχετική, μάλιστα, πάλι, καθυστέρηση περίπου τεσσάρων ετών, κατά το σπουδαστικό/ακαδημαϊκό έτος 1973/ 1974 και ουσιαστικά από το Φεβρουάριο 1974, λειτούργησαν τα πρώτα πέντε ΚΑΤΕ με συνολικά 2.569 σπουδαστές.

Με την ίδρυση των ΚΑΤΕ, οι τότε Σχολές Υπομηχανικών Αθήνας και Θεσσαλονίκης λειτούργησαν, αρχικά, ως ανεξάρτητες Ανώτερες Σχολές Τεχνολόγων Μηχανικών (ΑΣΤΕΜ) και αργότερα ενσωματώθηκαν, μετά την ίδρυση, όπως θα αναφέρουμε παρακάτω, των Κέντρων Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΚΑΤΕΕ), η μεν πρώτη στο ΚΑΤΕΕ Πειραιά, η δε δεύτερη στο ΚΑΤΕΕ Θεσσαλονίκης.

Μετά τη μεταπολίτευση και στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης που ακολούθησε, το 1976-77, τα ΚΑΤΕ μετονομάστηκαν σε Κέντρα Ανώτερης Τεχνικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης (ΚΑΤΕΕ) με τον Ν.576/77 «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της Μέσης και Ανωτέρας Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαιδύσεως» (ΦΕΚ 102/Α'/13.4.1977), ο οποίος δημιούργησε, για την εποχή εκείνη, ένα νέο θεσμικό πλαίσιο για την ανώτερη τεχνική επαγγελματική εκπαίδευση.

Ο νέος, τότε, νόμος 576/77, ο οποίος μεταξύ άλλων ρύθμιζε, όπως αναφέρθηκε, και τα της ανώτερης τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης ήταν/είναι αμφιλεγόμενο αν πραγματικά

αναβάθμιζε τα ΚΑΤΕ, που με τη νέα τους ονομασία ως ΚΑΤΕΕ, ανήκαν πλέον στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Το 1977-78, μόλις τέσσερα χρόνια από τη λειτουργία των πρώτων πέντε, λειτουργούσαν ήδη οκτώ (8) ΚΑΤΕΕ (Αθήνας, Πειραιά, Θεσσαλονίκης, Πάτρας, Λάρισας, Ηρακλείου, Καβάλας και Κοζάνης) με έξι (6) διαφορετικές σχολές και τριάντα πέντε (35) ειδικότητες, με σύνολο σπουδαστών 14.709, από τους οποίους οι 7.371 στη σχολή τεχνολόγων μηχανικών. Το ίδιο σπουδαστικό/ακαδημαϊκό έτος 1.510 σπουδαστές των ΚΑΤΕΕ, εκ των οποίων οι 691 από τις Ανώτερες Σχολές Τεχνολόγων Μηχανικών (ΑΣΤΕΜ), πήραν το πτυχίο τους και εισήλθαν στην αγορά εργασίας.

Αμέσως μετά και σε μικρό χρονικό διάστημα, ειδικότερα το σπουδαστικό/ακαδημαϊκό έτος 1981-82, δηλαδή πάλι μετά τέσσερα περίπου χρόνια, λειτουργούσαν έντεκα (11) ΚΑΤΕΕ με έξι (6) σχολές και τριάντα οκτώ (38) ειδικότητες, με σύνολο σπουδαστών 22.233, από τους οποίους το ίδιο έτος πήραν πτυχίο 5.209 σπουδαστές. Η ίδρυση, τότε, σειράς νέων ΚΑΤΕΕ πέραν όσων ήδη αναφέρθηκαν, θεωρήθηκε και ως μέσο ενίσχυσης διαφόρων επαρχιακών πόλεων, χωρίς, βέβαια, να έχει προηγηθεί κάποια διαδικασία σχεδιασμού της εκπαίδευσης ή έστω κάποιες έρευνες της αγοράς εργασίας σε περιφερειακό ή εθνικό επίπεδο.

3.2.3. ΙΔΡΥΣΗ ΤΩΝ Τ.Ε.Ι

Στη χρονική περίοδο που ακολούθησε την ίδρυση των ΚΑΤΕΕ, είναι, πάντως, γεγονός ότι πραγματοποιήθηκε παράλληλα μία διεύρυνση της δευτεροβάθμιας τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, ιδιαίτερα με την ίδρυση εκατοντάδων Τεχνικών Επαγγελματικών Λυκείων (Τ.Ε.Λ.) και Τεχνικών Επαγγελματικών Σχολών (Τ.Ε.Σ.), με αποτέλεσμα να υπάρχει μία ρευστή κατάσταση στην αγορά εργασίας, με την προσφορά, για πρώτη φορά σε σχετικά μεγάλο αριθμό, ειδικευμένων στελεχών, στο μέτρο βέβαια που οι απόφοιτοι των ΚΑΤΕΕ, Τ.Ε..Λ και Τ.Ε..Σ μπορούν να χαρακτηρισθούν έτσι, η οποία δεν επέτρεπε πάντα τη διεξαγωγή αξιόπιστων μελετών, μια και το νέο (τότε) σύστημα δεν είχε ακόμα ισορροπήσει.

Την παραπάνω ρευστή κατάσταση επιδείνωσε, όσον αφορά, τουλάχιστον, το σκέλος της αγοράς εργασίας, η δεύτερη πετρελαϊκή κρίση, στο τέλος της δεκαετίας του '70, που είχε ως αποτέλεσμα, μεταξύ άλλων, την ανάσχεση του ρυθμού ανάπτυξης της χώρας.

Στο μεταξύ, τον Οκτώβριο 1981, η διακυβέρνηση της χώρας ανέλαβε το Πανελλήνιο Σοσιαλιστικό Κίνημα (ΠΑ.ΣΟ.Κ.), το οποίο είχε ασκήσει έντονη κριτική κατά των ΚΑΤΕΕ, αλλά και κατά των εκπαιδευτικών σχεδίων που εφαρμόζονταν τότε, και που κατά μεγάλο μέρος στηρίζονταν σε δάνεια από το εξωτερικό (Διεθνής Τράπεζα κλπ).

Έτσι, μέσα σε ένα νέο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο και κάτω από τελείως νέα δεδομένα (η Ελλάδα είχε ήδη γίνει πλήρες μέλος της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας) το 1981, τα ΚΑΤΕΕ συνέχισαν να λειτουργούν μέχρι την κατάργησή τους και την ίδρυση στη θέση τους νέων ιδρυμάτων με την ονομασία Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα (Τ.Ε.Ι.).

Τα Τ.Ε.Ι., σύμφωνα με το σχεδιασμό του Υπουργείου Παιδείας, επρόκειτο να είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου (Ν.Π.Δ.Δ.) και να καλύψουν το σύνολο των σχολών τριτοβάθμιας μη πανεπιστημιακής εκπαίδευσης, που ανήκαν ή εποπτεύονταν στο/από το Υπουργείο Παιδείας.

Έτσι, μετά το 1981, όλες οι ανώτερες σχολές που λειτουργούσαν ως ιδιωτικές ή στα πλαίσια άλλων φορέων (πέντε σχολές ηλεκτρονικών και δύο σχολές ναυπηγών), και εποπτευόντουσαν από το ΥΠ.Ε.Π.Θ, εντάχθηκαν στα ΚΑΤΕΕ, στα πλαίσια της προπαρασκευής της ένταξής τους στα Τ.Ε.Ι., με στόχο, όπως αναφέρθηκε, την κάλυψη της παροχής και αυτού του τύπου τριτοβάθμιας εκπαίδευσης αποκλειστικά και μόνο από το κράτος.

Την εποχή εκείνη, στο Ηνωμένο Βασίλειο αναπτύσσονται/ιδρύονται τα Polytechnics, στη Δυτική Γερμανία τα Fachhochschulen και στη Γαλλία τα Institutes Universitaire de Technologie. Παράλληλες εξελίξεις με κάποια χρονική υστέρηση παρατηρούνται και στα μικρότερα κράτη-μέλη της ΕΟΚ.

Στο σημείο αυτό πρέπει ακόμα να αναφερθεί, ότι στα πλαίσια της προπαρασκευής του νόμου για τα νέα ιδρύματα, που θα αντικαθιστούσαν τα ΚΑΤΕΕ, έγινε αξιολόγηση και των σχετικών μελετών, που είχε εκπονήσει και εκδώσει ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) και ιδιαίτερα του μέρους εκείνου των μελετών αυτών που αφορούσε τον Ν.576/77, δηλαδή τον ιδρυτικό νόμο των ΚΑΤΕΕ.

Μετά από σχετική επεξεργασία, το φθινόπωρο 1983, το Υπουργείο Παιδείας κατέθεσε στη Βουλή σχέδιο νόμου για τη «Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών

Ιδρυμάτων», με το οποίο προβλεπόταν η ίδρυση των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου που προαναφέρθηκε, τα Τ.Ε.Ι. ιδρύονται για να αντικαταστήσουν τα ΚΑΤΕΕ που «... απέτυχαν συντριπτικά» γιατί «η συγκρότηση και η ανάπτυξή τους δεν στηρίχθηκε σε κανένα πρόγραμμα, που θα εξασφάλιζε την εκπαιδευτική και κοινωνικοοικονομική σύνδεση του θεσμού με την ελληνική πραγματικότητα ... οι απόφοιτοι δεν εντάχθηκαν στην παραγωγή ...». Όσον αφορά την κοινωνική καταξίωση των ΚΑΤΕΕ, στην ίδια εισηγητική έκθεση αναφέρεται πως: « Η κατάσταση αυτή, σε συνάρτηση με τις αρνητικές επαγγελματικές προοπτικές, συνέτεινε στη δημιουργία απογοήτευσης και αδιαφορίας στους σπουδαστές, με αποτέλεσμα πολλοί να εγκαταλείπουν τις σπουδές, να υποβαθμίζεται επιπλέον λόγω απροθυμίας το επίπεδο των σπουδών, να χρησιμοποιούνται τα ΚΑΤΕΕ σαν ένα ακόμα προγεφύρωμα για την πρόσβαση στα ΑΕΙ».

Ο νέος νόμος 1404/83 «Δομή και λειτουργία των Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ 173/Α'/24.11.83), που αποτέλεσε/αποτελεί το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των Τ.Ε.Ι., δημιούργησε νέα ιδρύματα, με τελείως διαφορετικά χαρακτηριστικά συγκρινόμενα με τα ΚΑΤΕΕ.

Η δομή, πλέον, των νέων ιδρυμάτων, των Τ.Ε.Ι., προσομοιάζε με εκείνη των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, αφού τα ιδρύματα ήταν/είναι Νομικά Πρόσωπα Δημοσίου Δικαίου, αυτοδιοικούμενα στα πλαίσια του νόμου και του εσωτερικού τους κανονισμού, και η εποπτεία του κράτους ασκείται από τον Υπουργό Παιδείας σύμφωνα με τις διατάξεις του ιδρυτικού τους νόμου 1404/83.

Το 1996 λειτουργούν 14 Τ.Ε.Ι. με 8 Παραρτήματα και συγκεκριμένα (σε αλφαβητική σειρά): Τ.Ε.Ι. Αθήνας, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου (έδρα Άρτα) με τα παραρτήματα Ιωαννίνων και Ηγουμενίτσας, Τ.Ε.Ι. Ηρακλείου με το παράρτημα Χανίων, Τ.Ε.Ι. Θεσσαλονίκης, Τ.Ε.Ι. Καβάλας με το παράρτημα Δράμας, Τ.Ε.Ι. Καλαμάτας, Τ.Ε.Ι. Κοζάνης με τα παραρτήματα Φλώρινας και Καστοριάς, Τ.Ε.Ι. Λαμίας με το παράρτημα Καρπενησίου, Τ.Ε.Ι. Λάρισας με το παράρτημα Καρδίτσας, Τ.Ε.Ι. Μεσολογγίου, Τ.Ε.Ι. Πάτρας, Τ.Ε.Ι. Πειραιά, Τ.Ε.Ι. Σερρών, Τ.Ε.Ι. Χαλκίδας.

Στα Τ.Ε.Ι. στα πλαίσια έξι (6) Σχολών (Σχολή Γραφικών Τεχνών και Καλλιτεχνικών Σπουδών, Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, Σχολή Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας,

Σχολή Τεχνολογικών Εφαρμογών, Σχολή Τεχνολογίας Τροφίμων και Διατροφής, Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας) λειτουργούν 56 ειδικότητες σε 142 Τμήματα (βλ. παράρτημα Ι).

Το ακαδημαϊκό έτος 1995 - 1996, σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, οι εγγεγραμμένοι σπουδαστές στα Τ.Ε.Ι. ήταν της τάξης των 85.000 εκ των οποίων 40.000 γυναίκες.

Το ακαδημαϊκό έτος 1992-1993, με βάση στοιχεία του Υπουργείου Παιδείας, στα Τ.Ε.Ι. υπηρετούσε το εξής μόνιμο εκπαιδευτικό προσωπικό (ΕΠ): 743 καθηγητές, 463 επίκουροι καθηγητές και 807 καθηγητές εφαρμογών. Επιπλέον, την ίδια εποχή στα Τ.Ε.Ι. υπηρετούσαν 152 άτομα ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού (ΕΕΠ) (εκπαιδευτικοί ξένων γλωσσών, γυμναστές κλπ.). Συνολικά υπηρετούσαν, περιλαμβανομένου και του ειδικού εκπαιδευτικού προσωπικού, 2.165 άτομα. Ακόμα, στα Τ.Ε.Ι. υπηρετούσαν και έκτακτοι (ωρομίσθιοι) εκπαιδευτικοί της ίδιας περίπου τάξης μεγέθους με τους μόνιμους.

Στο σημείο αυτό, είναι σκόπιμο να αναφερθεί, ότι ο νομοθέτης είχε προβλέψει τη δυνατότητα απασχόλησης στα Τ.Ε.Ι. εκτάκτου (ωρομίσθιου) εκπαιδευτικού προσωπικού, έτσι ώστε να υπάρχει διαμέσου αυτού συνεχής σύνδεση της εκπαιδευτικής διαδικασίας με την παραγωγική διαδικασία.

Η διαφοροποίηση/οριοθέτηση των Τ.Ε.Ι. προς τα ΑΕΙ διατυπώνεται στο άρθρο 1 του Νόμου 1404/83 ως εξής: «Τα Τ.Ε.Ι. διακρίνονται σαφώς ως προς τον ρόλο και την κατεύθυνση των ιδίων και των αποφοίτων τους και ως προς το περιεχόμενο και τους τίτλους σπουδών από τα ΑΕΙ και έχουν ειδικότερα ως αποστολή:

- α) Να παρέχουν θεωρητική και πρακτική εκπαίδευση, επαρκή για την εφαρμογή επιστημονικών, τεχνολογικών, καλλιτεχνικών ή άλλων γνώσεων και δεξιοτήτων στο επάγγελμα.
- β) Να συμβάλλουν στη δημιουργία υπεύθυνων πολιτών, ικανών να συνεισφέρουν ως στελέχη εφαρμογής στα πλαίσια του δημοκρατικού προγραμματισμού στην οικονομική, κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη της χώρας.
- γ) Να υλοποιήσουν το δικαίωμα δωρεάν παιδείας κάθε Έλληνα πολίτη, ανάλογα με τις κλίσεις του και με όσα προβλέπουν οι σχετικοί νόμοι».

Η όλη προσπάθεια, όμως, να διαφοροποιηθούν τα Τ.Ε.Ι. από τα Α.Ε.Ι. και ταυτόχρονα να παρουσιασθούν τα Τ.Ε.Ι. ως αποδεκτή λύση στο κοινωνικό δικαίωμα των νέων για τριτοβάθμιες (στην ουσία πανεπιστημιακές) σπουδές, πέτυχε μερικά μόνο, μια και, όπως

δείχνει πληθώρα στοιχείων που αφορούν τις προτιμήσεις των συμμετεχόντων στις γενικές (πανελλήνιες) εξετάσεις, οι νέοι θεωρούσαν/θεωρούν τελικά, τα Τ.Ε.Ι. ως λύση δεύτερης επιλογής. Η μερική επιτυχία των Τ.Ε.Ι., όσον αφορά το σημείο αυτό, έγκειται στο ότι αυξήθηκε ο αριθμός εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και με τον τρόπο αυτό απεφύχθη η περαιτέρω αύξηση του αριθμού των Ελλήνων φοιτητών/σπουδαστών σε τριτοβάθμια ιδρύματα της αλλοδαπής.

3.2.4. ΑΝΩΤΑΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ Τ.Ε.Ι.

Ο ιδρυτικός νόμος των Τ.Ε.Ι. ενέτασσε τα ιδρύματα αυτά στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία θα περιελάμβανε πλέον δύο τύπους ιδρυμάτων: τα Πανεπιστημιακά και τα Τεχνολογικά Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Όμως, στην Ελλάδα, σε αντίθεση με το σύνολο των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, είναι ριζωμένη η αντίληψη ότι η τριτοβάθμια/μεταλυκειακή εκπαίδευση υποδιαιρείται σε βαθμίδες: στην ανωτέρα και στην ανωτάτη. Η παραπάνω άποψη, η οποία δημιουργήθηκε, βασικά, κατά τη δεκαετία του 1950, έχει απεικονισθεί και στο ισχύον σύνταγμα της χώρας, όπου γίνεται μνεία περί ανωτέρας και ανωτάτης εκπαίδευσης.

Η προέλευση των Τ.Ε.Ι. από σχολές ανώτερες (ΚΑΤΕ, ΚΑΤΕΕ) και η προσπάθεια κατοχύρωσης δικαιωμάτων από πλευράς των αποφοίτων/πτυχιούχων-διπλωματούχων των πανεπιστημιακών σχολών, δημιούργησαν προβλήματα, τόσο όσον αφορά την επαγγελματική θέση (επαγγελματικά δικαιώματα και όχι μόνο) των αποφοίτων/πτυχιούχων Τ.Ε.Ι., ιδιαίτερα αυτών που προέρχονται από τις Σχολές Τεχνολογικών Εφαρμογών (ΣΤΕΦ), όσο και όσον αφορά την υφή του πτυχίου Τ.Ε.Ι., η ακαδημαϊκότητα του οποίου αμφισβητήθηκε.

Με την ολοκλήρωση της πρώτης δεκαετίας λειτουργίας των Τ.Ε.Ι., και αφού είχαν προηγηθεί διάφορες ρυθμίσεις, ιδιαίτερα όσον αφορά τη στελέχωση των ιδρυμάτων, αλλά και προπάντων όσον αφορά τη βελτίωση της υλικοτεχνικής υποδομής τους, κυριάρχησε η άποψη, στο Υπουργείο Παιδείας, ότι τα Τ.Ε.Ι., χωρίς να χάσουν τον τεχνολογικό τους χαρακτήρα, έπρεπε να ανωτατοποιηθούν, έτσι ώστε να εκλείψουν όλα εκείνα τα αρνητικά δεδομένα, που παρέμβалан εμπόδια είτε στην κοινωνική καταξίωση των Τ.Ε.Ι., είτε στην παροχή πλήρων

επαγγελματικών δικαιωμάτων στους αποφοίτους τους. Δικαιωμάτων που ήδη, όπως προαναφέρθηκε, κατέχουν οι απόφοιτοι των αντιστοίχων (ομοταγών) προς τα Τ.Ε.Ι. σχολών των λοιπών κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Έτσι, το 1994-95, άρχισε μία διαδικασία σύνταξης νέου θεσμικού νόμου για τα Τ.Ε.Ι., που αποσκοπούσε στην περαιτέρω αναβάθμισή τους δίδοντάς τους και τυπικά τον τίτλο των Ανωτάτων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων.

3.2.5. Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗ ΔΕΚΑΕΤΙΑ ΑΠΟ 1993 ΜΕΧΡΙ 2002

α) Ακαδημαϊκά-οργανωτικά δεδομένα

Το βασικό στοιχείο της δεκαετίας 1993-2002 ήταν η ραγδαία ανάπτυξη συνολικά του χώρου της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με την δομική ολοκλήρωσή της, καθώς πλέον η ανώτατη εκπαίδευση περιλαμβάνει, όπως συμβαίνει σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, τόσο τα Πανεπιστήμια όσο και τα Τ.Ε.Ι., με συμπληρωματικούς και με διακριτούς ρόλους.

Ο αριθμός των Ιδρυμάτων αυξήθηκε από 30 σε 33. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των Πανεπιστημίων αυξήθηκε από 18 σε 19, καθώς στο διάστημα αυτό ιδρύθηκε ένα νέο Πανεπιστήμιο (το Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου), ενώ ο αριθμός των Τ.Ε.Ι. αυξήθηκε από 12 σε 14, καθώς στο διάστημα αυτό ιδρύθηκαν δύο νέα Τ.Ε.Ι. (το Τ.Ε.Ι. Λαμίας και το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου). Στον αριθμό των νέων Τ.Ε.Ι. θα πρέπει να προστεθεί και η Ανώτατη Σχολή Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (ΑΣΠΑΙΤΕ), η οποία ιδρύθηκε με τον νόμο που πρόσφατα ψηφίστηκε στη Βουλή.

Ο αριθμός των Τμημάτων Πανεπιστημίων αυξήθηκε από 180 σε 237, ενώ ο αριθμός των Τμημάτων Τ.Ε.Ι. αυξήθηκε από 121 σε 170, χωρίς να περιλαμβάνεται σε αυτά ο αριθμός των Τμημάτων της ΑΣΠΑΙΤΕ.

Ο αριθμός των κατ' έτος εισαγομένων φοιτητών συνολικά στα Πανεπιστήμια και στα Τ.Ε.Ι. αυξήθηκε από 42.000 το 1993 σε 83.000 το 2002. Δηλαδή, μέσα στη δεκαετία διπλασιάστηκε σχεδόν ο αριθμός των φοιτητών που εισάγονται κατ' έτος στην ανώτατη

εκπαίδευση. Ο διπλασιασμός αυτός του αριθμού των φοιτητών έχει φέρει την Ελλάδα σε μία από τις πρώτες θέσεις στην Ευρώπη ως προς τον κρίσιμο δείκτη του ποσοστού συμμετοχής στην ανώτατη εκπαίδευση των ομάδων πληθυσμού με ηλικίες μεταξύ 18 και 21 ετών. Ο δείκτης αυτός έχει φτάσει πλέον το 2002 στο ποσοστό 58%, έναντι μόλις 27% που ήταν το 1993.

Επίσης, στη διάρκεια της δεκαετίας υπήρξε ραγδαία αύξηση του αριθμού των Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών από 51 σε 233. Αντίστοιχα έχει αυξηθεί και ο αριθμός των ειδικεύσεων Μεταπτυχιακών Διπλωμάτων Ειδίκευσης που χορηγούν τα εν λόγω Προγράμματα από 134 σε 517. Ήδη, ο αριθμός των μεταπτυχιακών φοιτητών σε ελληνικά Πανεπιστήμια έχει ξεπεράσει τις 12.000.

Τέλος, ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στην έναρξη λειτουργίας του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου (20^ο ελληνικού Πανεπιστημίου) το 1999, στο οποίο ήδη κατά το τρίτο έτος λειτουργίας του φοιτούν 6.000 προπτυχιακοί και 5.000 μεταπτυχιακοί φοιτητές.

Η ραγδαία ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια της δεκαετίας από 1993 μέχρι 2002 συνοδεύτηκε από σημαντική αύξηση του αριθμού του κύριου εκπαιδευτικού προσωπικού τόσο των Πανεπιστημίων όσο και των Τ.Ε.Ι. Συγκεκριμένα, ο αριθμός των μελών Διδακτικού Ερευνητικού Προσωπικού των Πανεπιστημίων έχει αυξηθεί από 6.300 το 1993 σε 9.200 το 2002, ενώ αντίστοιχα ο αριθμός των μελών του Εκπαιδευτικού Προσωπικού των Τ.Ε.Ι. έχει αυξηθεί από 2.000 το 1993 σε 2.700 το 2002.

β) Οικονομικά δεδομένα

Σε ό, τι αφορά τώρα τα οικονομικά δεδομένα της δεκαετίας από 1993 μέχρι 2002, σημειώνονται τα εξής:

Η τακτική επιχορήγηση των Πανεπιστημίων το 1993 για τις λειτουργικές τους δαπάνες ανήλθε στο ποσό των 21,2 δις δραχμών, ενώ το 2002 ανέρχεται στο ποσό των 53,3 δις δραχμών (156,5 εκατ. ευρώ). τα αντίστοιχα μεγέθη για τα Τ.Ε.Ι. ήταν 4,8 δις δραχμών για το 1993 και 27,4 δις δραχμών (80,5 εκατ. ευρώ) για το 2002.

Η χρηματοδότηση των Πανεπιστημίων για δαπάνες υποδομών (κτιριακών και εξοπλισμών) το 1993 ανήλθε στο ποσό των 27,0 δις δραχμών, ενώ το 2002 ανέρχεται στο ποσό των 52,3 δις δραχμών (153,5 εκατ. ευρώ). Τα αντίστοιχα μεγέθη για τα Τ.Ε.Ι. ήταν 3,0 δις δραχμών για το 1993 και 19,6 δις δραχμών (57,5 εκατ. ευρώ) για το 2002.

γ) Η πρώτη φάση διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης κατά την τριετία 1998-2001.

Κατά την τριετία 1998-2001 πραγματοποιήθηκε η πρώτη φάση διεύρυνσης της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, με τη δημιουργία 47 νέων Τμημάτων Πανεπιστημίων και 33 νέων Τμημάτων Τ.Ε.Ι. Η εν λόγω πρώτη φάση διεύρυνσης είχε ως στόχο τη συνέχιση του ανοίγματος της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης στην κοινωνία και την ενίσχυση του βαθμού ανταπόκρισής της στις ανάγκες της ανάπτυξης, με την περαιτέρω αύξηση του αριθμού των εισαγομένων φοιτητών στα Πανεπιστήμια και στα Τ.Ε.Ι., η οποία είχε ήδη αρχίσει από το έτος 1997. Παράλληλα, όμως, η πρώτη αυτή φάση διεύρυνσης είχε ως στόχο και την ενίσχυση της περιφερειακής ανάπτυξης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, όπως επίσης και την ανάπτυξη νέων γνωστικών αντικειμένων, σύμφωνα και με τις σχετικές μελέτες που τότε υπέβαλαν τα Πανεπιστήμια και τα ΤΕΙ.

Η πρώτη αυτή φάση της διεύρυνσης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης είχε την ανάλογη υποστήριξη σε οικονομικούς πόρους και σε ανθρώπινο δυναμικό, στην οποία συνέβαλε σε σημαντικό βαθμό και η ενίσχυση από τους πόρους του ΕΠΕΑΕΚ, η οποία συνεχίζεται και για το επόμενο ακαδημαϊκό έτος 2002-2003, προκειμένου να μπορέσουν δηλαδή τα νέα αυτά Τμήματα να ξεπεράσουν τη δύσκολη αρχική φάση της λειτουργίας τους. Ήδη σήμερα, τα νέα αυτά Τμήματα βρίσκονται σε μία ικανοποιητική φάση λειτουργίας και αναπτύσσονται με γρήγορους ρυθμούς. Χαρακτηριστικό δε στοιχείο της δυναμικής που έχουν αναπτύξει είναι και το γεγονός ότι πολλά από τα νέα αυτά πανεπιστημιακά Τμήματα έχουν ήδη υποβάλλει και προτάσεις δημιουργίας Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών.

δ) Τα βασικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης στη δεκαετία 1993-2002.

Τρία είναι τα βασικά χαρακτηριστικά της ανάπτυξης της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης κατά τη δεκαετία 1993-2002

1. Μετά το 1996, η ελληνική ανώτατη εκπαίδευση παρουσίασε, όπως ήδη τονίστηκε, μία αλματώδη διεύρυνση, τόσο σε ό, τι αφορά τον αριθμό των Τμημάτων, όσο και, κυρίως, σε ό, τι αφορά τον αριθμό των φοιτητών. Εάν χρησιμοποιήσουμε ως βάση αναφοράς την ομάδα ηλικιών των τεσσάρων ετών μετά το λύκειο (δηλαδή την ομάδα ηλικιών από 18 έως 21ετών), το ποσοστό συμμετοχής της εν λόγω ηλικιακής ομάδας στην ελληνική ανώτατη εκπαίδευση έφτασε το 2002 σε 58%, έναντι 29% που ήταν το 1996 και 27%

που ήταν το 1993. Με δεδομένη τώρα τη σταδιακή δημογραφική μείωση του πληθυσμού των ηλικιακών αυτών ομάδων, η οποία προβλέπεται ότι θα συνεχιστεί ακόμα και μετά το έτος 2010, το προαναφερθέν ποσοστό συμμετοχής αναμένεται να σταθεροποιηθεί τα επόμενα χρόνια στο επίπεδο του 60%, το οποίο είναι, και θα εξακολουθεί να είναι, από τα υψηλότερα στην Ευρώπη. Και πρέπει να ληφθεί εν προκειμένω υπ' όψη ότι στη διαμόρφωση του ποσοστού αυτού για την Ελλάδα δεν έχει συνυπολογιστεί ο πολύ μεγαλύτερος σε σχέση με τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες αριθμός νέων που φοιτούν σε Ιδρύματα του εξωτερικού.

2. Όπως έχει καταγραφεί όμως και στα συμπεράσματα του πρώτου πορίσματος της ΟΣΧΣ, παρ' όλη τη θεαματική διεύρυνση της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης, η πληθυσμιακή πυκνότητα των Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης (δηλαδή ο αριθμός των Ιδρυμάτων που αντιστοιχούν σε πληθυσμό 1.000.000 κατοίκων) βρίσκεται χαμηλότερα από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο. Ο συνδυασμός συνεπώς του στοιχείου αυτού με το προηγούμενο οδηγεί στο σαφές συμπέρασμα ότι είναι αναγκαία η δημιουργία νέων Ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα, μόνο που δεν θα πρέπει να συνοδευτεί τόσο με αύξηση του φοιτητικού πληθυσμού, αλλά αντίθετα πρέπει να στοχεύει, μεταξύ άλλων, και στην αποσυμφόρηση των ήδη υπαρχόντων Ιδρυμάτων.
3. Τέλος, η γεωγραφική αποτύπωση της ανάπτυξης της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα δείχνει ότι αυτή είναι εμφανώς άνιση. Υπάρχουν περιοχές με περίπου ολοκληρωμένη ανάπτυξη και περιοχές με φτωχή ανάπτυξη. Υπάρχουν περιοχές με έντονη εσωτερική διασπορά και περιοχές με έντονες τάσεις συγκέντρωσης. Το δε κρίσιμο μέγεθος του αριθμού των φοιτητών ανά 1000 κατοίκους μίας πόλης εμφανίζει μεγάλες διαφοροποιήσεις, φτάνοντας ακόμη και σε ακραία φαινόμενα (πάνω από 400 φοιτητές ανά 1.000 κατοίκους στο Μεσολόγγι, πάνω από 300 στη Φλώρινα, πάνω από 200 στην Κοζάνη, στην Άρτα, στην Ηγουμενίτσα). Ένα πρόσθετο δε στοιχείο που πιστοποιεί τις ανισότητες στην ανάπτυξη της ανώτατης εκπαίδευσης στην Ελλάδα είναι και το γεγονός ότι υπάρχουν σήμερα 11 από τους 50 συνολικά Νομούς της χώρας (εκτός Αττικής) οι οποίοι δεν διαθέτουν Τμήμα Πανεπιστημίου ή Τ.Ε.Ι.

3.3. ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΗΠΕΙΡΟΥ

[Στην Περιφέρεια της Ηπείρου, εκτός από το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, υπάρχει και το πολυεδρικό, Τ.Ε.Ι. Ηπείρου. Το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου έχει έδρες τις πρωτεύουσες των Νομών της Περιφέρειας.

Ιδρύθηκε το 1994³⁹ και μαζί με τα Α.Ε.Ι. ανήκει στην Τριτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι Ν.Π.Δ.Δ. και αυτοδιοικείται στα πλαίσια του Νόμου (1404/83)⁴⁰.

Το ίδρυμα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, είναι ένα από τα ελάχιστα ιδρύματα, το οποίο δεν φέρει την επωνυμία μιας πόλης, όπως π.χ. το Τ.Ε.Ι. Χαλκίδας, αλλά μιας ολόκληρης γεωγραφικής περιοχής, στο σύνολο της οποίας αναπτύσσεται.

Έχει διοικητική έδρα την Άρτα και παραρτήματα στα Ιωάννινα, την Ηγουμενίτσα, Πρέβεζα και Κεφαλονιά. Το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου έχει τέσσερις σχολές και δεκαπέντε τμήματα⁴¹.

Οι σχολές του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου είναι οι κάτωθι:

- 1) Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας (Σ.Δ.Ο.)
- 2) Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας
- 3) Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας (Σ.ΤΕ.Γ.)
- 4) Σχολή Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας (Σ.Ε.Υ.Π.)

Τα αντίστοιχα τμήματα στις σχολές αυτές κατανέμονται ως εξής:

- α) Για τη Σχολή Διοίκησης και Οικονομίας έχουμε:
 - 1) Το τμήμα Λογιστικής στην Πρέβεζα
 - 2) Το τμήμα Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής στην Πρέβεζα
 - 3) Το τμήμα Τηλεπληροφορικής και Διοίκησης στην Άρτα
 - 4) Το τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων στην Ηγουμενίτσα
 - 5) Το τμήμα Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο στην Ηγουμενίτσα
 - 6) Το τμήμα Εφαρμογών Πληροφορικής στη Διοίκηση και στην Οικονομία στην Λευκάδα.
- β) Για τη Σχολή Επαγγελματών Υγείας και Πρόνοιας έχουμε:

³⁹ Με το Προεδρικό Διάταγμα αρ.343 (Φ.Ε.Κ.) τ. Α', 31-10-1994, καταργούνται τα παραρτήματα Ιωαννίνων και Άρτας, του ΤΕΙ Μεσολογγίου και ιδρύεται το ΤΕΙ Ηπείρου, με πέντε τμήματα και διοικητική έδρα την Άρτα.

⁴⁰ Οδηγός Σπουδών Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας Τμήματος Λογιστικής, Πρέβεζα 2003, σελ. 10-11.

⁴¹ Πριν τη δημιουργία του ΤΕΙ Ιονίων Νήσων το 2004, στο οποίο προσχώρησαν τα τμήματα Λευκάδας και Κεφαλονιάς.

- 1) Το τμήμα Νοσηλευτικής στα Ιωάννινα
- 2) Το τμήμα Βρεφονηπιοκομίας στα Ιωάννινα
- 3) Το τμήμα Λογοθεραπείας στα Ιωάννινα.

γ) Για τη Σχολή Μουσικής Τεχνολογίας έχουμε:

- 1) Το τμήμα Λαϊκής Παραδοσιακής Μουσικής στην Άρτα
- 2) Το τμήμα Τεχνολογίας Μουσικών Οργάνων – Ηχοληψίας στο Ληξούρι Κεφαλονιάς

δ) Για τη Σχολή Τεχνολογίας Γεωπονίας έχουμε:

- 1) Το τμήμα Φυτικής Παραγωγής στην Άρτα
- 2) Το τμήμα Ζωικής Παραγωγής στην Άρτα
- 3) Το τμήμα Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου στην Άρτα
- 4) Το τμήμα Ιχθυοκομίας στην Ηγουμενίτσα
- 5) Το τμήμα Βιολογικής Γεωργίας στο Αργοστόλι Κεφαλονιάς.

3.3.1. ΔΟΜΗ ΚΑΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

Η διοίκηση του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου γίνεται από τον πρόεδρο του Τ.Ε.Ι. σε συνεργασία με το συμβούλιο. Στη λήψη των αποφάσεων του συμβουλίου αλλά και όλων των οργάνων (Τ.Ε.Ι. -Σχολών-Τμημάτων-Ομάδων Μαθημάτων), συμμετέχουν όλα τα μέλη της κοινότητας (εκπαιδευτικοί – διοικητικοί – σπουδαστές). Με τον τρόπο αυτό, τα Τ.Ε.Ι. αποκτούν δημοκρατική δομή και λειτουργία.

Η ακαδημαϊκή ελευθερία, η ελεύθερη επιστημονική αναζήτηση και η διακίνηση των ιδεών κατοχυρώνονται θεσμικά μέσα από το ακαδημαϊκό άσυλο που καλύπτει όλους τους χώρους του Τ.Ε.Ι.⁴²:

- 1) Η ακαδημαϊκή διδασκαλία, στα πλαίσια του προγράμματος και του περιεχομένου σπουδών κάθε μιας ειδικότητας, καθώς και η διακίνηση ιδεών στα ΤΕΙ, είναι ελεύθερες. Η επιβολή ορισμένων μόνο επιστημονικών απόψεων και ιδεών απαγορεύεται.

⁴² Οδηγός Σπουδών Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας Τμήματος Λογιστικής, Πρέβεζα 2003, σελ. 14.

- 2) Τα μέλη του Τ.Ε.Ι. μπορούν να εκφραστούν ελεύθερα στα πλαίσια των αρχών και κανόνων που διέπουν τη λειτουργία του, σε συνεργασία με τα συνδικαλιστικά τους όργανα.
- 3)
 - α) Όλοι οι χώροι του Τ.Ε.Ι. καλύπτονται από το ακαδημαϊκό άσυλο, το οποίο αποσκοπεί στην κατοχύρωση της ακαδημαϊκής ελευθερίας, της ελεύθερης επιστημονικής αναζήτησης και της διακίνησης των ιδεών και συνίσταται στην απαγόρευση της επέμβασης της δημόσιας δύναμης στους χώρους αυτούς, χωρίς την πρόσκληση ή την άδεια του αρμόδιου οργάνου του Τ.Ε.Ι..
 - β) Επέμβαση της δημόσιας δύναμης, χωρίς την πρόσκληση ή την άδεια του αρμόδιου οργάνου, επιτρέπεται μόνον εφόσον στους χώρους του Τ.Ε.Ι. διαπράττονται αυτόφωρα κακουργήματα ή αυτόφωρα εγκλήματα κατά της ζωής.

Τα όργανα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου είναι:

Ο Πρόεδρος - Ο Αντιπρόεδρος, η Γενική Συνέλευση και το Συμβούλιο του ΤΕΙ.

3.3.2. ΤΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΟ ΔΥΝΑΜΙΚΟ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

Το ανθρώπινο δυναμικό - η γνώση και οι δεξιότητες που οι εργαζόμενοι συσσωρεύουν μέσω της εκπαίδευσης και η εμπειρία - διαδραματίζουν έναν κεντρικό ρόλο στον καθορισμό της αύξησης και της υπανάπτυξης των πόλεων και των περιοχών.

Ο πληθυσμός και η εισοδηματική αύξηση συσχετίζονται πολύ με τα επίπεδα ανθρώπινης χρηματοδότησης.

Ο Glasser έχει διαπιστώσει την σχέση μεταξύ ανθρώπινου δυναμικού και οικονομικής ανάπτυξης⁴³. «Τα υψηλά επίπεδα εκπαίδευσης μπορούν να οδηγήσουν σε υψηλότερες αποδοχές». Αλλά τα άτομα που κερδίζουν τους βαθμούς δεν είναι οι μόνοι δικαιούχοι.

Αυξάνοντας το μέσο επίπεδο εκπαίδευσης σε μια περιοχή οδήγησε «τη συνολική παραγωγικότητα ενός βαθμού παράγοντα» σε αύξηση.

⁴³[www.aium.org/files/downloads/economicimpact/EconomicReport Full%20Report_FINAL.pdf](http://www.aium.org/files/downloads/economicimpact/EconomicReport%20Full%20Report_FINAL.pdf), από το δεύτερο μέρος της έρευνας (Engines of economic growth), III. Developing the Religion's Human Capital, σελ. 27.

Το αρχικό οικονομικό πλεονέκτημα που οι μορφωμένες κοινότητες απολαμβάνουν φαίνεται να αυξάνεται κατά τη διάρκεια του χρόνου. Οι πόλεις που άρχισαν με έναν υψηλό βαθμό εκπαίδευσης είχαν τις μέγιστες αυξήσεις σε ποσοστό των εκπαιδευμένων ανθρώπων κατά τη διάρκεια των προηγούμενων ετών. Οι μορφωμένοι κινούνταν με μεγαλύτερους ρυθμούς σε θέσεις για εύρεση εργασίας⁴⁴. Αυτή η μετατόπιση στον πληθυσμό είχε οδηγήσει σε μια μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ των πόλεων σε επίπεδο ανθρώπινου δυναμικού. Η κρισιμότερη συμβολή του τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος στην οικονομική ανάπτυξη είναι το ταλέντο. Το ταλέντο είναι ο βασικός πόρος της οικονομίας της γνώσης... όπου οι έξυπνοι άνθρωποι δεν αποκρίνονται στα νομισματικά κίνητρα μόνο, θέλουν να βρίσκονται γύρω από άλλους έξυπνους ανθρώπους... Το γεγονός είναι τόσο οι «άριστοι» άνθρωποι προσελκύουν άλλους «άριστους» ανθρώπους, και οι θέσεις με τα μέρη των ικανών ανθρώπων, πλαισιώνουν βιομηχανίες που θέλουν πρόσβαση στο ταλέντο.

Επειδή οι ιδιαίτερα-ταλαντούχοι άνθρωποι είναι ιδιαίτερα «κινητοί», και επειδή υψηλές βιομηχανίες χαρακτηρίζονται συχνά με γρήγορες «αναδεύσεις» των υπαλλήλων, των πόλεων και των περιοχών που θέλουν να ευημερήσουν μέσα στη σημερινή οικονομία, πρέπει συνεχώς να ξαναγεμίσει τον ανεφοδιασμό ταλέντου τους. Τα ΑΕΙ και ΤΕΙ διαδραματίζουν έναν κεντρικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία.

3.3.3. ΜΕΛΗ ΤΟΥ ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ

Με βάση τα στοιχεία που μας παραχώρησε η γραμματεία του προέδρου του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου απαρτίζεται, το έτος 2007 από:

92 μέλη μονίμου εκπαιδευτικού προσωπικού

5 μέλη μονίμου ειδικού-τεχνικού προσωπικού

695 μέλη έκτατου προσωπικού

124 μέλη διοικητικού προσωπικού.

Τα μέλη του Τ.Ε.Ι. διακρίνονται σε έκτακτα και τακτικά:

⁴⁴ Όπως παραπάνω.

α) Τακτικά είναι τα μέλη:

- 1) του εκπαιδευτικού προσωπικού (Ε.Π.),
- 2) του Ειδικού Προσωπικού (Ε.Ε.Π.),
- 3) του Διοικητικού Προσωπικού (Δ.Π.),
- 4) του Ειδικού Τεχνικού Προσωπικού (Ε.Τ.Π.) και
- 5) οι σπουδαστές

β) Ως έκτακτα μέλη ορίζονται οι επισκέπτες καθηγητές και τα τακτικά μέλη πλην των σπουδαστών, οι οποίοι απασχολούνται στο Τ.Ε.Ι. με σύμβαση εργασίας ιδιωτικού δικαίου.

Όλα τα μέλη του Τ.Ε.Ι. έχουν το δικαίωμα και το καθήκον:

- Να συμβάλλουν στην εκπλήρωση της αποστολής του Τ.Ε.Ι. και να συμπεριφέρονται κατά τέτοιο τρόπο που να μην εμποδίζει κανείς την άσκηση των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεών του.
- Να συμπράττουν για την ομαλή λειτουργία των Τ.Ε.Ι., σύμφωνα με τις διατάξεις των νόμων που τα διέπουν και του εσωτερικού τους κανονισμού.
- Να χρησιμοποιούν όλες τις εγκαταστάσεις και τα μέσα με τα οποία είναι εξοπλισμένο το Τ.Ε.Ι., σύμφωνα με τον εξωτερικό κανονισμό και τις αποφάσεις των αρμόδιων οργάνων του.

3.3.4. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ ΠΟΣΟΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΩΝ

Οι θέσεις που πρόσφερε το 2005, το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου σε νεοεισερχομένους σπουδαστές, με το σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων ήταν 2.421, με αριθμό επιτυχόντων 2.200 σπουδαστών (βλέπε Πίνακα 8). Οι θέσεις που δεν καλύφθηκαν από τους σπουδαστές ήταν μόλις 221.

Πίνακας 8: Βάσεις – Θέσεις και Επιτυχόντες για το έτος 2005

ΣΧΟΛΕΣ	ΘΕΣΕΙΣ	ΒΑΣΗ	ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΕΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ			
Νοσηλευτική	176	14074	176
Βρεφονηπιοκομίας	199	13226	199
Λογοθεραπείας	85	14786	85
Σύνολο	460	-	460
ΑΡΤΑ			
Λαϊκή και Παραδοσιακή Μουσική	84	14178	84
Φυτική Παραγωγή	240	12424	240
Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου	145	10355	145
Ζωικής Παραγωγής	215	9563	215
Τηλεπληροφορικής και Διοίκησης	232	13667	232
Σύνολο	916	-	916
ΠΡΕΒΕΖΑ			
Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής	168	13647	168
Λογιστικής	210	13929	210
Σύνολο	378	-	378
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ			
Τουριστικών Επιχειρήσεων*	255	10302	67
Ιχθυοκομίας	232	13021	232
Εφαρμογές Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο	180	12052	147
Σύνολο	667	-	446

ΠΗΓΗ: www.epil.gr/baseis/baseis_05/baseis_05.htm

Οι θέσεις που πρόσφερε, το 2006, το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου σε νεοεισερχομένους σπουδαστές, με το σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων ήταν 2.525, με αριθμό επιτυχόντων 910 σπουδαστών (βλέπε πίνακα 9). Ραγδαία μείωση του αριθμού των σπουδαστών, 1.290 λιγότεροι σπουδαστές από την προηγούμενη χρονιά. Οι κενές θέσεις για το 2006, ανέρχονται στις 1.615.

Πίνακας 9: Βάσεις – Θέσεις και Επιτυχόντες για το έτος 2006

ΣΧΟΛΕΣ	ΘΕΣΕΙΣ	ΒΑΣΗ	ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΕΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ			
Νοσηλευτική	157	14562	157
Βρεφονηπιοκομίας	197	13490	197
Λογοθεραπείας	85	16369	85
Σύνολο	439	-	439
ΑΡΤΑ			
Λαϊκή και Παραδοσιακή Μουσική	111	12502	100
Φυτική Παραγωγή	239	11378	4
Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου	208	11034	12
Ζωικής Παραγωγής	223	10550	2
Τηλεπληροφορικής και Διοίκησης	246	13965	246
Σύνολο	1.027	-	264
ΠΡΕΒΕΖΑ			
Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής	179	12154	11
Λογιστικής	254	13929	190
Σύνολο	433	-	201
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ			
Τουριστικών Επιχειρήσεων*	208	-	0
Ιχθυοκομίας	239	13045	2
Εφαρμογές Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο	179	12192	4
Σύνολο	626	-	6

ΠΗΓΗ: www.epil.gr/baseis/baseis_06/tei_imer_90.pdf.

* Το παράρτημα της Ηγουμενίτσας του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, κατατάσσεται στην κατηγορία των χειρότερων ιδρυμάτων της χώρας, αφού μετά την ανακοίνωση των βάσεων, εισάγονται μόνον έξι (6) σπουδαστές. Στο τμήμα Ιχθυοκομίας εισάγονται για το Α΄ έτος 2 φοιτητές, ενώ 4 εισάγονται στο τμήμα Εφαρμογές Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο⁴⁵.

Σύμφωνα με στοιχεία από την επίσημη ιστοσελίδα του τριτοβάθμιου εκπαιδευτικού ιδρύματος του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, οι εγγεγραμμένοι σπουδαστές το 2006 ανέρχονται σε 2.992, αριθμός ο οποίος θεωρείται ικανοποιητικός. Το 12% των εισαχθέντων δεν αποδέχεται την εισαγωγή και συνεπώς δεν εγγράφεται. Το 18% των σπουδαστών αποχωρούν από το Ίδρυμα λόγω διακοπής των σπουδών τους ή μεταγραφής τους. Τα παραπάνω ποσοστά, αν και είναι μεγάλα, μπορούν να θεωρηθούν φυσιολογικά λόγω του συστήματος εισαγωγής και του γεγονότος ότι πολλοί σπουδαστές δίνουν ξανά εξετάσεις για εισαγωγή σε Πανεπιστημιακό τμήμα ή Τ.Ε.Ι. σε μεγαλύτερα αστικά κέντρα.

⁴⁵ www.enet.gr/online/online_text/c=112,id=92642188, και www.e-thesprotia.eu/forum/viewtopic.php?p=168&sid=73386c5742574a86af340af59a85c3970.

Οι θέσεις που πρόσφερε, το 2007 το Τ.Ε.Ι. Ηπείρου σε νεοεισερχομένους σπουδαστές, με το σύστημα των πανελληνίων εξετάσεων ήταν 2.798, με αριθμό επιτυχόντων 1.583 σπουδαστών (βλέπε πίνακα 10). Σημειώνεται αύξηση του αριθμού των σπουδαστών, 93 περισσότεροι σπουδαστές από την προηγούμενη χρονιά. Οι κενές θέσεις για το 2006, ανέρχονται στις 1.508.

Πίνακας 10: Βάσεις – Θέσεις και Επιτυχόντες για το έτος 2007

ΣΧΟΛΕΣ	ΘΕΣΕΙΣ	ΒΑΣΗ	ΕΠΙΤΥΧΟΝΤΕΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΑ			
Νοσηλευτική	208	11919	208
Βρεφονηπιοκομίας	201	13445	201
Λογοθεραπείας	126	14051	126
Σύνολο	535	-	535
ΑΡΤΑ			
Λαϊκή και Παραδοσιακή Μουσική	150	10678	150
Φυτική Παραγωγή	239	9105	14
Ανθοκομίας και Αρχιτεκτονικής Τοπίου	208	8709	43
Ζωικής Παραγωγής	223	9168	7
Τηλεπληροφορικής και Διοίκησης	283	9923	283
Σύνολο	1103	-	497
ΠΡΕΒΕΖΑ			
Χρηματοοικονομικής και Ελεγκτικής	216	9596	72
Λογιστικής	312	10636	312
Σύνολο	528	-	384
ΗΓΟΥΜΕΝΙΤΣΑ			
Τουριστικών Επιχειρήσεων	207	-	0
Ιχθυοκομίας	239	9969	3
Εφαρμογές Ξένων Γλωσσών στη Διοίκηση και στο Εμπόριο	186	10222	164
Σύνολο	632	-	167

ΠΗΓΗ: www.lytras.edu.gr/synolo/index.php?option=com_content&task=view&id=368&Itemid=26

Παρατηρούμε ότι το νέο σύστημα εισαγωγής, στις σχολές της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, έχει επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό τον αριθμό των εισακτέων. Αρκετά τμήματα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, συγκαταλέγονται στα ιδρύματα με την χαμηλότερη βάση, όπως για παράδειγμα το τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων, στην Ηγουμενίτσα, όπου για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά δεν υπήρξε κανείς επιτυχών. Οι υψηλές βάσεις, για τα ανάλογα τμήματα, τόσο του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου όσο και άλλων αντίστοιχων ιδρυμάτων της χώρας, θα αντιμετωπίσουν πρόβλημα με τον αριθμό των εισακτέων. Τριτοβάθμια εκπαιδευτικά ιδρύματα με υψηλή βάση, θα αντιμετωπίζουν πρόβλημα με όσους μαθητές θα έχουν βαθμό κάτω από τη βάση, το νέο σύστημα θα τους απαγορεύει την πρόσβαση σε ιδρύματα

τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με αποτέλεσμα οι εισακτέοι να είναι μετρημένοι στα δάχτυλα. Επακόλουθο, η περιοχή της Ηπείρου να στερηθεί μεγάλα οικονομικά οφέλη⁴⁶.

Παρόλα αυτά το πρόβλημα αντιμετωπίστηκε και έτσι όλα τα τμήματα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου θα έχουν σπουδαστές για το έτος 2007⁴⁷. Το έτος 2007, ο αριθμός των εγγεγραμμένων φοιτητών, ανέρχεται στους 20.161 και των ενεργών στους 12.329. Επίσης, η στελέχωση των τμημάτων του, έγινε με ικανοποιητικό αριθμό μόνιμου και διδακτικού προσωπικού (βλ. Πίνακα 11 και Διάγραμμα 1).

Πίνακας 11:Σύνολο φοιτητών και καθηγητών, ανά τμήμα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, για το έτος 2007

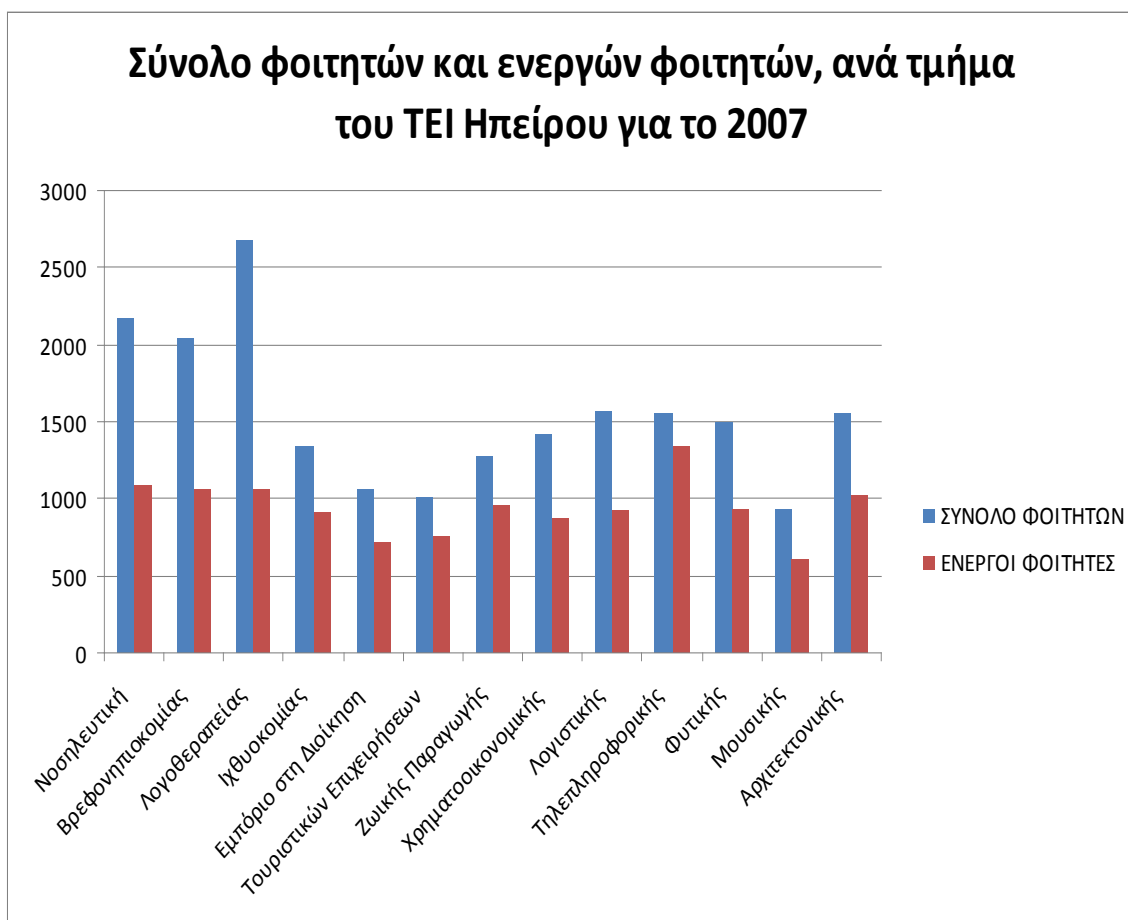
ΤΜΗΜΑ	ΦΟΙΤΗΤΕΣ		ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ	
	ΣΥΝΟΛΟ ΦΟΙΤΗΤΩΝ 2007	ΕΝΕΡΓΟΙ ΦΟΙΤΗΤΕΣ	ΜΟΝΙΜΟΙ	ΣΥΜΒΑΣΙΟΥΧΟΙ
Νοσηλευτική	2170	1089	7	105
Βρεφονηπιοκομίας	2050	1062	9	28
Λογοθεραπείας	2676	1070	4	25
Ιχθυοκομίας	1345	917	11	37
Εμπόριο στη Διοίκηση	1067	720	6	32
Τουριστικών Επιχειρήσεων	1015	768	3	16
Ζωικής Παραγωγής	1280	960	8	59
Χρηματοοικονομικής	1420	873	6	35
Λογιστικής	1575	930	5	40
Τηλεπληροφορικής	1560	1350	8	87
Φυτικής	1500	945	10	70
Μουσικής	943	615	3	40
Αρχιτεκτονικής	1560	1030	5	35
ΣΥΝΟΛΟ	20161	12329	85	612

ΠΗΓΗ: Γραμματεία Προέδρου του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

⁴⁶ www.enp.gr/mai/contnt/archivesection/1/, δηλώσεις του Προέδρου του ΤΕΙ Ηπείρου κ. Γκίκα Γρηγόρη, Σάββατο 01-10-2005.

⁴⁷ Όσον αφορά το τμήμα τουριστικών επιχειρήσεων στην Ηγουμενίτσα, το τμήμα για το έτος 2007, θα έχει 280 νεοεισερχόμενους σπουδαστές.

Διάγραμμα 1: Σύνολο φοιτητών και ενεργών φοιτητών, ανά τμήμα του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου για το έτος 2007

ΠΗΓΗ: Τηλεφωνική επικοινωνία με τις γραμματείες όλων των τμημάτων του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

**Η ΑΜΕΣΗ ΚΑΙ ΕΜΜΕΣΗ ΣΥΝΕΙΣΦΟΡΑ ΤΟΥ
ΤΕΙ ΗΠΕΙΡΟΥ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΗΣ
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΟΥ**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

[Στην Ελλάδα, η ίδρυση των περιφερειακών ιδρυμάτων ξεκίνησε στη δεκαετία του 1960 στην Πάτρα και τα Ιωάννινα, ξεπερνώντας τα όρια του κέντρου, μια και μέχρι τότε στην Ελλάδα λειτουργούσαν ως μοναδικά πανεπιστήμια αυτά της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης. Θα ακολουθήσουν στα μέσα της δεκαετίας του 1970 τα πανεπιστήμια Θράκης και Κρήτης, τα οποία εισήγαγαν για πρώτη φορά και τη λειτουργία ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος σε περισσότερες από μία πόλεις.

Από τη δεκαετία του 1980 και μέχρι σήμερα δημιουργήθηκαν και λειτουργούν διάφορα τμήματα ΑΕΙ και ΤΕΙ σε διάφορες πόλεις. Η ίδρυση των περιφερειακών ιδρυμάτων έχει υποστηριχθεί ότι έγινε για λόγους, τοπικής ή περιφερειακής ανάπτυξης, ως μέτρο αύξησης της κοινωνικής δικαιοσύνης σχετικά με την ανισοκατανομή πόρων μεταξύ κέντρου και περιφέρειας, για εθνικούς λόγους, εκπαιδευτικούς, αλλά και για πολιτικές σκοπιμότητες και τοπικιστικές επιδιώξεις, ενώ κυρίαρχος είναι ο προβληματισμός για την έλλειψη σχεδιασμού και προγραμματισμού στην ίδρυση και λειτουργία τους.

4.1. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ

Το περιεχόμενο της ανάπτυξης είναι πολυδιάστατο και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από σύστημα αξιών και προτιμήσεων που υπάρχει πίσω από κάθε ορισμό (π.χ. μερικοί ορισμοί δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στην αύξηση του εισοδήματος κατά κεφαλήν ενώ άλλοι στην ισοκατανομή του). Η έννοια της ανάπτυξης δεν είναι ουδέτερη ούτε εκφράζει απλώς αφηρημένα νοήματα, που μπορούν εύκολα να εκφραστούν με «αντικειμενικά» μεγέθη κοινωνικής δραστηριότητας. Έχει αξιολογικό χαρακτήρα και απορρέει από τις συγκεκριμένες ιστορικές πραγματικότητες στις οποίες αναφέρεται, από την συγκεκριμένη οικονομική και κοινωνικοπολιτική συγκυρία, από την κοινωνική θέση και την κοσμοαντίληψη αυτού που την ορίζει κ.λ.π.

Η οικονομική ανάπτυξη δε σημαίνει απλώς παραγωγή περισσότερου προϊόντος με μεγέθυνση της παραγωγικής ικανότητας της οικονομίας μιας περιφέρειας/χώρας. Η οικονομίας ανάπτυξη

– σύμφωνα με τον Βαΐτσο⁴⁸ - μπορεί να υποστηριχθεί ότι είναι μια πολύπλευρη διαδικασία και αναφέρεται σε μονιμότερου χαρακτήρα μεταβολές στη διάρθρωση της παραγωγής, όπως επίσης και στο τεχνολογικό, κοινωνικοπολιτικό και θεσμικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο παράγεται και διανέμεται το προϊόν. Οι συνθήκες αυτές επιτρέπουν την ολοκλήρωση της ανθρώπινης προσωπικότητας στο επίπεδο του ατόμου και των συλλογικών δραστηριοτήτων στο επίπεδο του ατόμου και των συλλογικών δραστηριοτήτων μιας κοινωνίας. Αυτό προϋποθέτει την εκπλήρωση κάποιων «βασικών αναγκών» των κατοίκων αυτής της κοινωνίας.

Στόχος για ισόρροπη ανάπτυξη, με την έννοια της σύγκλισης του επιπέδου ανάπτυξης των περιφερών μιας χώρας, επιδιώκεται, γιατί έτσι:

- 1) Διευρύνεται η αγορά και διευκολύνονται λύσεις πιο αποδοτικές οικονομικά
- 2) Γίνεται αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των συντελεστών της παραγωγής (κεφάλαιο, φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι), που επιτρέπει την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής
- 3) Περιορίζονται οι δαπάνες και τα μειονεκτήματα που προέρχονται από τις υπερβολικές συγκεντρώσεις πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων σε ορισμένα αστικά κέντρα (δυσοικονομίες συγκέντρωσης, πληθωριστικές πιέσεις κ.λ.π.) και
- 4) Υπάρχει μεγαλύτερη κοινωνική δικαιοσύνη⁴⁹ μεταξύ των περιοχών.

Η ύπαρξη ανισοτήτων στο επίπεδο ανάπτυξης των χωρών αλλά και μεταξύ των διαφόρων περιοχών στο εσωτερικό κάθε χώρας (περιφερειών, νομών κ.λ.π.) αποτελεί μια ιστορική βεβαιότητα. Η ισότητα, βέβαια, σε μια χωρική κλίμακα δε συνεπάγεται απαραίτητα και ισότητα σε μια άλλη καθώς και, γενικά, οι μεγάλες χωρικές ενότητες τείνουν να αποκρύπτουν τις κοινωνικές ανισότητες.

Οι δείκτες που χρησιμοποιούνται για να μετρήσουν την ανάπτυξη των διαφόρων περιοχών μιας χώρας – που σε τελευταία ανάλυση απορρέουν από τον ορισμό της ανάπτυξης ο οποίος υιοθετείται- τείνουν να εκφράσουν διαφορές στο επίπεδο ζωής των κατοίκων και στο επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης των περιοχών.

⁴⁸ Βαΐτσος, 1980.

⁴⁹ Harvey K. (1973), “ Social justice and the city”, E. Arnold, London και Smith D. (1974), “Who gets, what, where and how”, Geografy,59.

Ο οικονομικός προγραμματισμός του κράτους βασίζεται συνήθως στο συντονισμό των επενδυτικών σχεδίων που εκπονούνται από τους μεμονωμένους ιδιώτες και στις προβολές παλιών τάσεων ανάπτυξης διορθωμένων με ορισμένες μεταβλητές. Έχει χαρακτήρα κυρίως προβλεπτικό παρά καθορισμού στόχων, μια και το κράτος δεν έχει τον πλήρη έλεγχο πάνω στους υπάρχοντες τρόπους παραγωγής, συσσωρευμένο κεφάλαιο και οικονομικούς πόρους. Έτσι, συνήθως, τείνει στο να βελτιώσει την καπιταλιστική ανάπτυξη και όχι στο να ελέγξει σε κάποιο σημαντικό βαθμό το δυναμικό της χαράκτηρα, από εκεί πηγάζει η γενική αποτυχία στην εφαρμογή του κρατικού προγραμματισμού στις καπιταλιστικές κοινωνίες. Ο οικονομικός προγραμματισμός δεν είναι μια ουδέτερη διαδικασία έχει έντονα πολιτικό χαρακτήρα, μια που σημαίνει αναδιανομή πόρων στη βάση κάποιου συστήματος αξιών και προτεραιοτήτων. Η αναδιανομή αυτή, όμως, γίνεται αντιληπτή διαφορετικά από τα επιμέρους κοινωνικά στρώματα και τις πολιτικές δυνάμεις, επειδή έχουν αντικρουόμενα συμφέροντα. Εξαρτάται λοιπόν κάθε φορά από την ισορροπία των κοινωνικοπολιτικών δυνάμεων.

Οι περιφερειακές πολιτικές του κράτους μπορεί να έχουν μια σειρά από στόχους, όπως την αναπαραγωγή και την αύξηση της βάσης για συσσώρευση κεφαλαίου στις λιγότερο αναπτυγμένες περιοχές της χώρας ή την αναπαραγωγή της κοινωνικής συγκατάθεσης, των συνθηκών ηγεμονίας δηλαδή. Η έμφαση σε κάποιο στόχο εξαρτάται από τη συγκεκριμένη κάθε φορά ιστορική συγκυρία. Πάντως, οι περιφερειακές πολιτικές δεν είναι απαραίτητα μέτρο κοινωνικής πρόνοιας μπορούν να είναι πρωταρχικά ένα είδος καλυμμένες ενίσχυσης στο κεφάλαιο ή να σχεδιάζονται για ιδεολογικούς βασικά λόγους.

Πιο συγκεκριμένα, οι περιφερειακές πολιτικές πρέπει να απαντήσουν σε ορισμένα κεντρικά ερωτήματα, όπως αν αποσκοπούν:

- 1) Στη μετακίνηση της εργασίας ή του κεφαλαίου (αν αποσκοπούν, δηλαδή, οι εργάτες να μεταναστεύσουν στις περιοχές όπου υπάρχει απασχόληση ή το κεφάλαιο σε περιοχές όπου υπάρχει εργατικό δυναμικό
- 2) Στη ισόρροπη ή μη ισόρροπη ανάπτυξη των περιφερειών και
- 3) Στην ενίσχυση των φτωχών περιφερειών ή των ατόμων που διαμένουν σ' αυτές.

Ο στόχος για ισόρροπη ανάπτυξη, με την έννοια της σύγκλισης του επιπέδου ανάπτυξης των περιφερειών μιας χώρας, επιδιώκεται, γιατί έτσι:

- 1) Διευρύνεται η αγορά και διευκολύνονται λύσεις πιο αποδοτικές οικονομικά

- 2) Γίνεται αποτελεσματικότερη χρησιμοποίηση των συντελεστών της παραγωγής (κεφάλαιο, φυσικοί και ανθρώπινοι πόροι), που επιτρέπει την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων κάθε περιοχής
- 3) Περιορίζονται οι δαπάνες και τα μειονεκτήματα που προέρχονται από τις υπερβολικές συγκεντρώσεις πληθυσμού και οικονομικών δραστηριοτήτων σε ορισμένα αστικά κέντρα (δυσοικονομίες συγκέντρωσης, πληθωριστικές πιέσεις κ.λ.π.) και
- 4) Υπάρχει μεγαλύτερη κοινωνική δικαιοσύνη⁵⁰ μεταξύ των περιοχών.

4.2. ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η πολιτική ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων συγκεκριμένα μπορεί να αποτελεί απόρροια πολιτικών: τοπικής ανάπτυξης, επανιεράρχησης του δικτύου των οικισμών, πόλων ανάπτυξης κ.λ.π.

Ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων στα πλαίσια πολιτικών επανιεράρχησης του οικιστικού δικτύου: Σε κάθε γεωγραφική ενότητα (χώρα, περιφέρεια, νομό κ.λ.π.) υπάρχει μια πληθώρα οικισμών, με πολύ διαφορετικά πληθυσμιακά μεγέθη και αριθμό προσφερόμενων αγαθών και υπηρεσιών. Οι οικισμοί, σύμφωνα με τους Christaller (1933) και Losch (1954), αποτελούν «κεντρικούς τόπους», που παρέχουν αστικά αγαθά και υπηρεσίες στην «ενδοχώρα» τους. Οι οικισμοί αναπτύσσονται, επειδή η οικονομική ανάπτυξη της ενδοχώρας προκαλεί την αύξηση της ζήτησης των αστικών αγαθών και υπηρεσιών οι καταναλωτές, δηλαδή, αγοράζουν τα προϊόντα που θέλουν από τον πλησιέστερο κεντρικό τόπο που τα διαθέτει.

Οι οικισμοί μιας χώρας μπορούν να ιεραρχηθούν ανάλογα με τον αριθμό των αγαθών και των υπηρεσιών που προσφέρουν. Η ιεράρχηση αυτή στηρίζεται στην αρχή ότι οι υψηλότερης τάξης οικισμοί προσφέρουν όλα τα αγαθά και τις υπηρεσίες που προσφέρουν και

⁵⁰ Harvey K. (1973), “ Social justice and the city”, E. Arnold, London και Smith D. (1974), “Who gets, what, where and how”, Geografy,59.

οι χαμηλότερης τάξης και –επιπροσθέτως– έναν αριθμό άλλων αγαθών και υπηρεσιών που δεν προσφέρονται από τους χαμηλότερης τάξης. Άρα, η απόσταση που πρέπει να διανύσει ένας καταναλωτής μεταβάλλεται ανάλογα με την τάξη του αγαθού που θέλει να αγοράσει.

Η κατάταξη των κεντρικών λειτουργιών σε τάξεις στηρίζεται σε δύο βασικές έννοιες. Στην έννοια του κρίσιμου μεγέθους, ήτοι του ελάχιστου πληθυσμού που απαιτείται για την υποστήριξη μιας κεντρικής λειτουργίας. Πληθυσμού, δηλαδή, που θα εξασφαλίζει την ελάχιστη ζήτηση για την παροχή κάποιου κεντρικού αγαθού – υπηρεσίας. Στην έννοια της χωρικής εμβέλειας, ήτοι, της περιοχής πέρα από την οποία οι καταναλωτές δεν είναι διατεθειμένοι να πάνε στον κεντρικό τόπο για αγορά του συγκεκριμένου αγαθού-υπηρεσίας.

Ο αριθμός και το μέγεθος των περιοχών αγοράς διαφέρει απ αγαθό σε αγαθό και εξαρτάται από την τιμή πώλησης, από το κόστος μεταφοράς του και από τη συχνότητα ζήτησής του. Για παράδειγμα, το χωρικό κρίσιμο μέγεθος ακριβών αγαθών (αυτοκίνητο, τηλεόραση και άλλα διαρκή καταναλωτικά αγαθά) είναι πολύ μεγαλύτερο από εκείνο των φθηνών αγαθών (τρόφιμα κ.λ.π.). Συχνά, μάλιστα, η χωρική εμβέλεια διαφέρει ακόμη και για ίδια προϊόντα.

Με βάση λοιπόν τις έννοιες του κρίσιμου μεγέθους και της χωρικής εμβέλειας θα μπορούσε κανείς να αναλύσει την κατανομή των περιφερειακών ιδρυμάτων στο χώρο.

Η ιεραρχία των οικισμών συχνά μπορεί να αλλάξει με διάφορες παρεμβάσεις του κράτους: Είτε με πολιτικές, οι οποίες έρχονται ρητά να ανατρέψουν την υφιστάμενη ιεραρχία, όπως η δημιουργία «νέων πόλεων» (Μ. Βρετανία κ.λ.π.), η μεταφορά της πρωτεύουσας της χώρας (π.χ. στη Βραζιλία από το Ρίο στη Μπραζίλια, το 1960 και στη Νιγηρία από το Λάγος στη Abuja, το 1992), η δημιουργία οικισμών για αποκατάσταση προσφύγων (π.χ. Ελλάδα μετά την έλευση των προσφύγων από τη Μ. Ασία) και η δημιουργία «πόλεων ανάπτυξης» (π.χ. Γαλλία και Ιταλία). Είτε με πολιτικές, οι οποίες εμμέσως πλην σαφώς ανατρέπουν την υφιστάμενη ιεραρχία, όπως η πολιτική εγκατάστασης κάποιου δημόσιου οργανισμού (στρατοπέδου νεοσυλλέκτων, παιδαγωγικής ακαδημίας, ΤΕΙ κ.λ.π.) σε κάποια πόλη.

Η πολιτική ίδρυσης περιφερειακών ιδρυμάτων θα μπορούσε λοιπόν να αποτελεί ένα από τα μέτρα που χρησιμοποιούνται για μια έμμεση παρέμβαση με στόχο την αλλαγή της ιεραρχίας των οικισμών.

Ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων στα πλαίσια πολιτικών πόλων ανάπτυξης: Θεμελιωτής αυτής της θεωρίας υπήρξε ο Perroux (1955), ο οποίος υποστήριξε ότι τόσο η

χωρική όσο και η βιομηχανική ανάπτυξη δεν εμφανίζονται παντού και ταυτόχρονα. Εμφανίζονται σε σημεία ή πόλους ανάπτυξης με διαφορετική ένταση και απλώνονται μέσα από διάφορα κανάλια προκαλώντας διαφοροποιημένα τελικά αποτελέσματα για το σύνολο της οικονομίας. Η χωρική συγκέντρωση των οικονομικών δραστηριοτήτων σ' ένα αστικό κέντρο, που το περιβάλλει μια προβληματική ή καθυστερημένη περιοχή, θα αυξήσει το εισόδημα της περιοχής στο σύνολό της. Η αύξηση αυτή θα είναι μεγαλύτερη από εκείνη που θα μπορούσε να προκληθεί, αν οι οικονομικές δραστηριότητες δεν ήταν συγκεντρωμένες, αλλά ομοιόμορφα ή τυχαία κατανομημένες.

Η θεωρία αυτή στηρίχθηκε στην παραδοχή ότι η λειτουργία της καπιταλιστικής οικονομίας δημιουργεί πόλωση της ανάπτυξης, με την έννοια ότι η διαδικασία ανάπτυξης λειτουργεί επιλεκτικά αναπτύσσοντας ορισμένες περιφέρειες και αφήνοντας άλλες υπανάπτυκτες. Η συγκέντρωση σε κάποιες περιοχές δημιουργεί οικονομίες κλίμακας, που έλκουν το κεφάλαιο.

Ο πόλος ανάπτυξης είναι βιομηχανικός πόλος αποτελούμενος από ιδιαίτερα δυναμικές βιομηχανίες (σύμπλεγμα κινητήριων βιομηχανιών)⁵¹. Οι βιομηχανίες αυτές ανήκουν σε κλάδους που αναπτύσσονται με υψηλότερους ρυθμούς από το μέσο όρο της βιομηχανικής παραγωγής και του εθνικού προϊόντος, εκσυγχρονίζονται τεχνολογικά και διοχετεύουν διακλαδικά το υψηλό επίπεδο της τεχνολογικής τους αποτελεσματικότητας.

4.3. ΙΔΡΥΣΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ ΩΣ ΜΕΤΡΟ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΜΙΑΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Οι πολυπρόσωποι οργανισμοί – επαγγελματικές σχολές, σχολές νηπιαγωγών, γυμναστικές και παιδαγωγικές ακαδημίες, ΤΕΙ, πανεπιστήμια, στρατόπεδα, νοσοκομεία, θεραπευτικά ιδρύματα (π.χ. Λέρου), οικοτροφεία, φυλακές κ.λ.π. – είναι σημαντικοί για την ανάπτυξη μιας περιοχής, γιατί αυξάνουν την ενεργό ζήτηση σε μια περιοχή και τονώνουν έτσι άμεσα μια σειρά από οικονομικές δραστηριότητες όπως η αγορά κατοικιών, τροφίμων,

⁵¹ Η προωθητική/βασική/στρατηγική βιομηχανία (industrie – propulsive unit).

ενδυμάτων και άλλων υπηρεσιών ενώ οι έμμεσες επιδράσεις τους καλύπτουν πάρα πολλές οικονομικές δραστηριότητες.

Ενώ τα άμεσα οικονομικά αποτελέσματα των πολυπρόσωπων αυτών οργανισμών, είναι πολύ πιο σημαντικά από ό, τι άλλων δραστηριοτήτων (π.χ. βιομηχανικών μονάδων), τα έμμεσα (πολλαπλασιαστικά) αποτελέσματά τους μπορεί να είναι πολύ λιγότερο σημαντικά. Με αυτή την έννοια, τα μακροπρόθεσμα αποτελέσματά τους είναι πολύ λιγότερο σημαντικά· άρα, κα η χρησιμοποίησή τους ως μέτρων περιφερειακής πολιτικής δεν μπορεί παρά να υπόκειται σε αυτούς τους περιορισμούς.

Η ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων συνδέεται συνήθως με προσδοκίες ενίσχυσης της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των πόλεων-περιοχών όπου εγκαθίστανται. Η συγκέντρωση στις περιοχές αυτές φοιτητικού, διδακτικού και διοικητικού δυναμικού ενισχύει την εσωτερική ζήτηση και να τονώνει άμεσα μια σειρά από οικονομικές δραστηριότητες, καθώς και αύξηση του συνολικού εισοδήματος της περιοχής. Εξάλλου, η ίδρυση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων έχει μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα μέσω της δημιουργίας ικανότερου και επιδεξιότερου εργατικού δυναμικού.

Η λειτουργία, μάλιστα, ενός περιφερειακού ιδρύματος, έχει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στην άμεση βελτίωση κάποιων οικονομικών μεγεθών αλλά και στην κοινωνική δομή της περιοχής εγκατάστασής του. Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα – όπως υποστηρίζει και ο Σοφούλης⁵² κ.ά. – μπορεί να συντελέσει, με το διδακτικό και ερευνητικό προσωπικό του καθώς και με τις πάγιες εγκαταστάσεις και τον εξοπλισμό του, στην αντιμετώπιση συγκεκριμένων προβλημάτων που θέτει κυρίως η τοπική κοινωνία. Έτσι, μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην επιτυχία εκείνης της πλευράς της ανάπτυξης, που συναρτάτε με την ποιότητα ζωής, τη δυναμική και τη συνεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών κ.λ.π. Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα μπορεί επίσης να συμβάλλει στην ανάπτυξη των τεχνών και των γραμμάτων και στη καλλιέργεια ατμόσφαιρας ελεύθερης πολιτιστικής δημιουργίας, πέραν των όσων προσφέρει στον τομέα αυτό με τις στενά εκπαιδευτικές δραστηριότητές του. Από αναπτυξιακή άποψη, η επιδίωξη τέτοιων σκοπών βοηθάει στη διαμόρφωση μιας δυναμικής πολιτισμικής ταυτότητας, που στην πράξη έχει αποδειχθεί ότι αποδειχθεί σημαντικό στοιχείο ενίσχυσης της ανταγωνιστικότητας των τοπικών κοινωνιών, όταν

⁵² Σοφούλης Κ. κ.ά. (1990), «Μελέτη σχεδιασμού και ανάπτυξης του Πανεπιστημίου του Αιγαίου», ΓΓΕΤ Α΄ Έκθεση.

βεβαίως συνδυάζεται με εκσυγχρονιστικές τάσεις και δεν οδηγεί σε ιστορικά παραδοσιακά απολιθώματα.

Όμως, τα οικονομικά αυτά αποτελέσματα – άμεσα και πολλαπλασιαστικά – καθώς και η προσφορά επιδεξιότερου εργατικού δυναμικού μέσω της ίδρυσης εκπαιδευτικών μονάδων, δεν έχουν αυτόματα ούτε απαραίτητα καταλυτική επίδραση στην ανάπτυξη των περιοχών όπου εγκαθίστανται. Τα συνεργικά αποτελέσματα (synergic effects) που μπορεί να προκαλέσει στην περιφέρεια η λειτουργία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος είναι περισσότερο συνάρτηση του βαθμού ολοκλήρωσης που θα επιτύχει με το λοιπό δυναμικό της περιοχής, παρά του ποσοτικού του βάρους. Η απρογραμμάτιστη ίδρυση των περιφερειακών ιδρυμάτων, εκτός των άλλων μειονεκτημάτων, σημαίνει ότι κατά την ίδρυσή τους δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη ο τρόπος ενσωμάτωσής τους στη δομική λειτουργία της περιοχής. Εξάλλου, μετά την ίδρυση του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος, τόσο ο ιδιωτικός όσο και ο δημόσιος τομέας στην περιοχή μπορεί να εξακολουθούν να αγοράζουν υπηρεσίες ειδικών, όπως και πριν από την έναρξη λειτουργίας του ιδρύματος όταν δεν είχαν άλλη επιλογή. Ενώ παράλληλα οι πανεπιστημιακοί των περιφερειακών ιδρυμάτων εξακολουθούν να πωλούν τις υπηρεσίες τους στο κέντρο.

Σε κάθε περίπτωση, παρόμοια αποτελέσματα που προκαλούνται με την ίδρυση ενός ανώτατου περιφερειακού ιδρύματος μπορούν να επιτευχθούν για την ανάπτυξη λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών με πολύ καταλληλότερα μέσα. Όπως π.χ. με την ίδρυση βιομηχανικών μονάδων για την επίτευξη μακροχρόνιων οικονομικών αποτελεσμάτων και με τη δημιουργία επαγγελματικών – τεχνικών σχολών ή – έστω τεχνολογικών ιδρυμάτων για τη βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού.

Ο σκοπός του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος είναι εξ ορισμού ερευνητικός και εκπαιδευτικός. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα συμβάλλουν αποφασιστικά στη προώθηση της βασικής έρευνας σε όλους τους τομείς (κριτική ανανέωση και παραγωγή νέας γνώσης, νέας τεχνολογίας και νέων δεξιοτήτων, εδραίωση επιστημολογικών εργαλείων κ.λ.π.), που στη συνέχεια μπορούν να την αναπτύξουν και να την εφαρμόσουν οι παραγωγικές δυνάμεις της χώρας. Συντελούν στη διαμόρφωση προσωπικοτήτων που μπορούν να διαγνώσουν, να αντιμετωπίσουν και να λύσουν προβλήματα (κυρίως του κλάδου τους). Επίσης, τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα παράγοντας κριτικούς επιστήμονες και την πνευματική ηγεσία μιας χώρας συμβάλλουν στην εύρυθμη λειτουργία της ελεύθερης κοινωνίας, στην ενίσχυση των ελεύθερων θεσμών και στη δημιουργία ισχυρών κινήτρων παραγωγικής δράσης.

Συμβάλλουν, λοιπόν, τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα αποφασιστικά στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας και είναι πλέον κοινά παραδεκτό ότι η εκπαίδευση αποτελεί την ατμομηχανή της ανάπτυξης μιας χώρας. Με αυτή την έννοια τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα μπορούν να συντελέσουν στην ανάπτυξη της κάθε επιμέρους περιοχής μέσω της συνολικής πνευματικής και επιστημονικής ανάπτυξης της χώρας.

Γι' αυτό είναι σημαντικό, οι συζητήσεις γύρω από την ίδρυση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να αποδεσμευθούν από σκέψεις και προθέσεις χρησιμοποίησής τους ως μοχλών περιφερειακής ανάπτυξης. Είναι σοβαρό ολίσθημα να αντιμετωπίζεται το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ως πρωτογενές μέγεθος για την ανάπτυξη μιας περιοχής (να μετριέται, δηλαδή, μόνο το άμεσο αποτέλεσμά του: τόσο φοιτητές, τόσο διδάσκοντες κ.λ.π., άρα τόσα χρήματα θα εισρέουν ετησίως στην περιοχή). Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως καταλύτης για την ανάπτυξη όλης της χώρας.

Όταν, μάλιστα το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα χρησιμοποιείται ως μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης χωρίς προηγουμένως να διασφαλιστούν κάποιοι ελάχιστοι όροι για την απρόσκοπτη λειτουργία του (π.χ. ύπαρξη μιας «κρίσιμης μάζας» φοιτητών και διδασκόντων, ικανοποιητικής υποδομής – εργαστήρια, βιβλιοθήκη κ.λ.π. – και κατάλληλου ερευνητικού κλίματος) τότε υπονομεύεται η ίδια η λειτουργία του. Με την έννοια ότι η μη διασφάλιση των ελάχιστων αυτών όρων σε τελευταία ανάλυση σημαίνει επιβάρυνση των ήδη αρνητικών συγκριτικών δεδομένων των προς ανάπτυξη περιοχών.

Λόγω του διττού, ερευνητικού και εκπαιδευτικού, χαρακτήρα τους-και κυρίως του πρώτου-, τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα τείνουν να λειτουργούν ικανοποιητικότερα στα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, όπου υπάρχουν μια σειρά από εξωτερικές οικονομίες (βιβλιοθήκες, ερευνητικά κέντρα κ.λ.π.). Στη συνέχεια, βέβαια, τα αποτελέσματά τους θα διαχυθούν στην περιφέρεια. Παρόλα αυτά το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί-κάτω από συγκεκριμένες προϋποθέσεις, που θα διασφαλίζουν την απρόσκοπτη λειτουργία του ως ερευνητικού/εκπαιδευτικού οργανισμού- και ως καταλύτης για την ανάπτυξη μιας περιοχής, με την έννοια ότι την τοποθετεί σε διαφορετικό επίπεδο ανάπτυξης.

Οι επιφυλάξεις που εκφράζονται, αφορούν αφενός το γεγονός ότι η τέτοια χρησιμοποίησή τους τείνει να οδηγεί στη συνολική υποβάθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης και αφετέρου ότι οι επιπτώσεις ενός ιδρύματος στην ανάπτυξη της περιοχής του είναι τόσο πιο περιορισμένες όσο πιο μικρό είναι και η πόλη όπου εγκαθίστανται (δε δημιουργείται

ακαδημαϊκή κοινότητα στην περιοχή, η τοπική αγορά δεν μπορεί να εκμεταλλευτεί την ύπαρξη του πανεπιστημίου κ.λ.π.). Στη συνέχεια, υποστηρίζεται κάπως πιο αναλυτικά γιατί η ουσιαστική λειτουργία περιφερειακού ιδρύματος σε μικρές πόλεις είναι εξαιρετικά δύσκολη και κυρίως γιατί η ελληνική εμπειρία μέχρι σήμερα υπήρξε - με ελάχιστες εξαιρέσεις - αρνητική.

Τα περιφερειακά ιδρύματα – όπως υποστηρίζει και ο Γέμτος⁵³ - μπορούν να συντελέσουν στην πνευματική ανάπτυξη του τόπου όπου εγκαθίστανται, μόνο αν οργανωθούν με σκοπό να εκπληρώσουν σωστά την αποστολή τους, να εκπαιδεύουν, δηλαδή, επιστήμονες υψηλής ποιότητας και να παράγουν ερευνητικό έργο. Με την ορθολογική οργάνωση και λειτουργία τους, την εσωτερική τους ενότητα και τη διεπιστημονική τους διάρθρωση είναι δυνατό να συμβάλλουν αποφασιστικά στην πνευματική ανάπτυξη των περιφερειών και στη συνολική κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Όσοι, λοιπόν, προτείνουν την ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων και – πολύ περισσότερο- όσοι υποστηρίζουν την επέκταση των περιφερειακών ιδρυμάτων σε μια σειρά πόλεων στην ηπειρωτική ή/ και στη νησιωτική Ελλάδα, ή την αναγόρευση των πανεπιστημιακών σχολών κάθε πόλης/νομού σε αυτοτελή ιδρύματα⁵⁴, δεν παίρνουν υπόψη τους σοβαρότατα ζητήματα λειτουργίας του εκπαιδευτικού ιδρύματος. Θέματα, δηλαδή, επιστημονικής δεοντολογίας, λειτουργικών αναγκών και διακλαδικών επικοινωνιών, που συνήθως συνδέονται άμεσα με την παρεχόμενη γνώση, την ερευνητική δραστηριότητα και το εκπαιδευτικό έργο ενός σύγχρονου ιδρύματος. Σε καμία περίπτωση βέβαια δεν υποστηρίζεται ότι αυτά τα θέματα λύνονται «αυτόματα» στα κεντρικά ιδρύματα.

Εδώ θα πρέπει να γίνουν δυο σημαντικές επισημάνσεις. Πρώτον, οι πόροι που αθροιστικά διατίθενται σήμερα για το σύνολο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων θα είχαν διατεθεί και πάλι, έστω και αν ο αριθμός ή η χωροταξική κατανομή τους ήταν πολύ πιο περιορισμένη. Ότι δηλαδή η διασπορά των πόρων που δίνονται συνολικά στα περιφερικά ιδρύματα στερεί τα μεγάλα κεντρικά ιδρύματα από τα μεγέθη που αλλιώς θα είχαν στην αποκλειστική χρήση τους και επομένως θα αύξαναν την αποτελεσματικότητά τους.

Δεύτερον, υπάρχει μια σαφής συμβολή των περιφερειακών ιδρυμάτων στην ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα μας. Αφενός με την έννοια των εκπαιδευτικών καινοτομιών που εισήγαγαν (όπως ο θεσμός του syllabus, η συνειδητή επιλογή της στροφής των φοιτητών προς τη βιβλιοθήκη – κατάλογος βιβλίων και άρθρων αντί του εγχειριδίου- κ.λ.π.) καθώς επίσης

⁵³ Γέμτος Π., (1991), «Πανεπιστήμια και περιφερειακή ανάπτυξη», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 25-7-1991.

⁵⁴ Πρόταση ΠΑ.ΣΟ.Κ. που υπήρχε στο πρόγραμμα της ΠΑ.Σ.Π. στις φοιτητικές εκλογές του 1992.

και οργανωτικές και διοικητικές καινοτομίες που δυστυχώς σε αρκετές περιπτώσεις εφαρμόστηκαν κατά το μεταβατικό καθεστώς (Δ.Ε.) και στη συνέχεια εξανεμίστηκαν. Αφετέρου, η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού στα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα μπορούσε βάσιμα να υποθέσει κανείς ότι θα ήταν χειρότερη αν δεν υπήρχαν τα περιφερειακά ιδρύματα και έτσι τα παλιά πανεπιστήμια καθόριζαν με τη δική τους εσωτερική δυναμική της εισροή του ανθρώπινου δυναμικού για το σύνολο των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων.

4.4. ΔΙΑΧΥΣΗ ΤΗΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΟΥ ΑΝΩΤΑΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΣΤΟ ΧΩΡΟ

Αυτό το οποίο έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον να εξεταστεί είναι κυρίως η κατεύθυνση προς την οποία διαχέονται οι επιπτώσεις (οικονομικές κ.ά.) από τη λειτουργία μιας πανεπιστημιακής μονάδας. Διαχέονται κατεξοχήν στο ευρύτερο ή στο άμεσο περιβάλλον της; Η απάντηση στο ερώτημα αυτό είναι στρατηγικής σημασίας και ενδιαφέρει άμεσα τις εμπλεκόμενες περιοχές. Για παράδειγμα, η δημιουργία ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος σε μια πόλη σημαίνει διάχυση των επιπτώσεων από τη λειτουργία του πρωταρχικά - αν όχι αποκλειστικά - στην ίδια την πόλη ή/και στην ευρύτερη περιοχή της (υπόλοιπο νομού, νησιού κ.λ.π.);

Η απάντηση δεν μπορεί να είναι μονοσήμαντη και εξαρτάται από τη συγκεκριμένη κάθε φορά περίπτωση (πρωταρχικά από την ίδια την πόλη κ.λ.π.). Για παράδειγμα, η ίδρυση ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος σε μια υποβαθμισμένη και μικρή πόλη μπορεί να σημαίνει ότι τα περισσότερα οφέλη (οικονομικά, αναβάθμιση του εργατικού δυναμικού λόγω παρουσίας πτυχιούχων κ.ά.) θα πάνε σε κάποιο γειτονικό μεγάλο αστικό κέντρο. Ακόμη και στην περίπτωση που ένα ίδρυμα ενός πολεοδομικού συγκροτήματος, αυτό δε σημαίνει αυτόματα ότι τα όποια οφέλη παραμένουν βασικά σ' αυτό το δήμο. Μπορεί να σημαίνει ότι οι οικονομικές και άλλες επιπτώσεις πηγαίνουν αλλού (π.χ. σε άλλους δήμους του ίδιου πολεοδομικού συγκροτήματος).

4.5. ΚΡΙΤΗΡΙΑ ΓΙΑ ΤΗ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ

Το πέρασμα από το πανεπιστήμιο ελίτ στη μαζική ανώτατη εκπαίδευση σε όλες τις χώρες σήμαινε και την ίδρυση νέων πανεπιστημίων, αυτό βέβαια έγινε σε διαφορετικές χρονικές στιγμές. Στην Αγγλία, για παράδειγμα, έγινε στη δεκαετία του 1960 ενώ στην Ισπανία στη δεκαετία του 1970.

Στην Αγγλία. Συγκεκριμένα, από το μεσαίωνα μέχρι το 19^ο αι. η Οξφόρδη και το Κέιμπριτζ ήταν τα μοναδικά ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, που κατέβαλαν μάλιστα συντονισμένες προσπάθειες για να αποτρέψουν τη συγκατάθεση του στέμματος στην ίδρυση νέου εκπαιδευτικού ιδρύματος. Τον 19^ο αι., ιδρύθηκαν πολλά πανεπιστήμια (Λονδίνου, 1828 Durham, 1832 Μάντσεστερ, 1851 κ.ά.) κυρίως ως προϊόν πρωτοβουλιών σε τοπικό επίπεδο για να αντιμετωπιστούν κοινωνικοί και θρησκευτικοί αποκλεισμοί. Στον 20^ο αι., η τάση για μαζικοποίηση του πανεπιστημίου – που γίνεται ολοένα και πιο έντονη (1914: 50.000 και 1950: 85.000) – οδήγησε στην απόφαση για τη δημιουργία – από την κεντρική κυβέρνηση πλέον – επτά Νέων Πανεπιστημίων⁵⁵, που άρχισαν να λειτουργούν στις αρχές της δεκαετίας του 1960 (Sussex, York, Norwich, Essex, Kent, Warwick και Lancaster - Beloff). Τα Νέα Πανεπιστήμια έδωσαν τη δυνατότητα για να ανανεωθεί των προγραμμάτων σπουδών και γενικότερα για πειραματισμούς στην εκπαιδευτική διαδικασία⁵⁶.

Το πέρασμα στο μαζικό πανεπιστήμιο θέτει πλέον επιτακτικά το ζήτημα της χωροταξικής κατανομής των πανεπιστημιακών μονάδων. Προκειμένου να επιχειρηθεί η χάραξη μιας πολιτικής για τη χωροταξική κατανομή των πανεπιστημιακών μονάδων ή για την αξιολόγηση της υπάρχουσας κατανομής τους, είναι αναγκαίο να υπάρχει μια ιδέα για το ποιος πρέπει να αποκτά τι, που και πως⁵⁷.

Η Παναγιωτοπούλου, υποστηρίζει ότι είναι πολύ δύσκολο - αν όχι αδύνατο - να διατυπωθούν προδιαγραφές ή πρότυπα για μια δίκαιη κατανομή του σχολικού δικτύου της μέσης επαγγελματικής εκπαίδευσης ώστε να αποτελέσουν τη βάση αξιολόγησής της, εξαιτίας του σύνθετου ρόλου των σχολείων αυτών αλλά και των πολύπλοκων σχέσεων που αναπτύσσονται, τόσο μέσα σ' αυτά όσο και ανάμεσα σ' αυτά και στο ευρύτερο κοινωνικό

⁵⁵ Τα Νέα αυτά Πανεπιστήμια ονομάστηκαν και: Greenfieldw, Newbridge, Plateglass, Shakespeare, Whitebrick και Whitestone (Veloff, 1968: 11).

⁵⁶ Beloff 1968.

⁵⁷ Smith D. (1974), "Who gets, what, where and how", Geografy, 59. και Παναγιωτοπούλου Ι., (1991), «Κοινωνικο-χωρική οργάνωση της μέσης επαγγελματικής εκπαίδευσης», Διδακτορική διατριβή Ε.Μ.Π., Αθήνα.

σύνολο. Τα ίδια ακριβώς - και μάλιστα με μεγαλύτερη έμφαση – μπορούν να ειπωθούν για το δίκτυο της εκπαίδευσης.

Η μοναδική δημοσιευμένη μελέτη που ασχολείται με τη χωροθέτηση των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην Ελλάδα, θεωρεί περίπου ως αυτονόητη τη χρησιμοποίηση του εκπαιδευτικού ιδρύματος ως εργαλείο περιφερειακής πολιτικής⁵⁸. Χρησιμοποιεί ως βασικά κριτήρια για την επιλογή των περιοχών εγκατάστασής τους:

- 1) Την ελαχιστοποίηση των μετακινήσεων του φοιτητικού πληθυσμού. Έτσι, η μελέτη των Πολυδωρίδη κ.ά., υποστηρίζει ότι η χωροθέτηση πρέπει να γίνει με τέτοιο τρόπο ώστε να αποτρέπονται οι μεγάλες μετακινήσεις πληθυσμού σε συγκεκριμένα αστικά κέντρα, λόγω της συγκέντρωσης ΑΕΙ.
- 2) Την αναζήτηση βέλτιστων μεγεθών και σχέσεων και μάλιστα σε συνάρτηση με πληθυσμιακή μεγέθη.
- 3) Ένα βέλτιστο (optimum) μέγεθος εκπαιδευτικού ιδρύματος, που εξαρτάται από τον επιστημονικό προσανατολισμό του. Το βέλτιστο αυτό μέγεθος δίνει στο εκπαιδευτικό ίδρυμα τη δυνατότητα να αναπτύξει τις απαραίτητες για τη λειτουργία του εξυπηρετήσεις με επάρκεια (π.χ. βιβλιοθήκες, εξυπηρετήσεις κατοικίας και φαγητού για φοιτητές, χώρους συλλογικών επιστημονικών και κοινωνικών δραστηριοτήτων καθώς και εργαστηριακής υποδομής).

Η μελέτη των Πολυδωρίδη κ.ά. υποστηρίζει ότι, με δεδομένο τον αριθμό των σχολών και των φοιτητών μιας χώρας, τα κριτήρια για τη χωροθέτηση των ΑΕΙ πρέπει να καλύπτουν τρία επίπεδα:

- 1) Το επίπεδο του ίδιου του ΑΕΙ, για το οποίο αποφασίζετε η θέση (επιστημονικά κριτήρια: ανάγκες σχέσεων μεταξύ συναφών επιστημονικών κλάδων, και κοινωνικά κριτήρια: σχέσεις, δηλαδή, με την κοινωνία).
- 2) Το επίπεδο του συνόλου των ΑΕΙ και του δικτύου που δημιουργούν για να καλύψουν τις εκπαιδευτικές ανάγκες της χώρας (προέλευση φοιτητικού πληθυσμού).

⁵⁸ Πολυδωρίδης κ.ά. (1985), «Χωροθέτηση-αποκέντρωση των Α.Ε.Ι.», ΚΕΠΕ, Αθήνα.

- 3) Το επίπεδο της εθνικής αναπτυξιακής πολιτικής και της πολιτικής της περιφερειακής ανάπτυξης, όπου η χωροθέτηση ΑΕΙ είναι βασικός μοχλός επιθυμητής ανάπτυξης στη δεδομένη πολιτική.

Με βάση λοιπόν ένα βέλτιστο μέγεθος πανεπιστημίου, που εξαρτάται από τον επιστημονικό προσανατολισμό του και που εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 2.000 και 6.000 φοιτητών, η μελέτη των Πολυδωρίδη κ.ά. προτείνει να λειτουργούν συνολικά στη χώρα 18-25 ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα με 3-4 σχολές ανά ίδρυμα.

Όμως, η αναζήτηση βέλτιστων μεγεθών και σχέσεων και μάλιστα σε συνάρτηση με πληθυσμιακά μεγέθη δεν έχει νόημα. Αναμφίβολα, πρέπει να υπάρχει μια «κρίσιμη μάζα» φοιτητών και διδασκόντων. Όμως, δεν μπορούν να υπάρξουν εύκολα κάποια σταθερότυπα για την εξασφάλιση αυτής της κρίσιμης μάζας (ότι θα πρέπει π.χ. να υπάρχουν τουλάχιστον τρεις σχολές διαφορετικής επιστήμης και τουλάχιστον 700-800 φοιτητές⁵⁹). Η επίτευξη αυτής της κρίσιμης μάζας σε μια πανεπιστημιακή μονάδα εξαρτάται από παράγοντες, όπως: ο επιστημονικός κλάδος, τα χαρακτηριστικά της περιοχής υποδοχής (ύπαρξη άλλων ερευνητικών ιδρυμάτων κ.λ.π.), ο βαθμός χρηματοδότησης των μελών της πανεπιστημιακής μονάδας, η ύπαρξη κινήτρων για εγκατάσταση των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας στην περιοχή, η ποιότητα ζωής στην περιοχή και η αναλογία των φοιτητών προς τον πληθυσμό της πόλης. Μια πόλη 10.000 κατοίκων, για παράδειγμα, με ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα 200 φοιτητών είναι τελείως διαφορετική περίπτωση από την ίδια πόλη αλλά με ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα 2.000 ή και 10.000 φοιτητών.

Το μέγεθος ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος - όπως υποστηρίζει ο Κωστσιόπουλος: «δεν μπορεί να είναι μεγαλύτερο από εκείνο που θα είχε ως αποτέλεσμα να βιάζεται η κοινωνική ταυτότητα μιας πόλης αλλά ούτε και μικρότερο από εκείνο που θα είχε ως αποτέλεσμα να μην υπάρχει στην πανεπιστημιακή κοινότητα η αυτοσυνείδηση της ύπαρξης της. Όσο σκληρό και αν φαίνεται, υπάρχουν όρια στο ποιες πόλεις μπορούν αποτελεσματικά να δεχθούν και να συντηρήσουν πανεπιστημιακές μονάδες, εξασφαλίζοντάς τους μια στοιχειώδη κοινωνική συνοχή».

Οι επιλογές, λοιπόν, που διαγράφονται όσον αφορά την κατανομή ενός ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος στο χώρο, σχετίζονται όχι μόνο με το σε ποια πόλη θα εγκατασταθεί αλλά και με το αν αυτό θα είναι φάσμα επιλογών, που κυμαίνεται από το πανεπιστήμιο που είναι συγκεντρωμένο σε μια πόλη (ή campus) - και μάλιστα σ' ένα σημείο

⁵⁹ Φατούρος Δ., (1975), «Πανεπιστήμιο και πόλη», Αθήνα, εκδόσεις Ολικός, Σ.Α.Π. δελτίο 11:303-4.

της -, μέχρι εκείνο που έχει μονάδες διάσπαρτες στο χώρο, όχι μόνο σε διαφορετικές πόλεις αλλά και στο εσωτερικό κάθε πόλης με κτίρια διάσπαρτα σε διαφορετικά σημεία της.

Μια τέτοια ακραία μορφή διάσπασης αποτελεί το Π.Α., που - όπως επισημαίνουν οι Σοφούλης - επέλεξε τη δομή δικτύου με διάσπαρτους τους κόμβους του ανάμεσα στα διάφορα νησιά του Αιγαίου Πελάγους. Η επιλογή αυτή υπαγορεύτηκε από την εκτίμηση ότι με τον τρόπο αυτό μεγιστοποιείται η άμεση επιρροή του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος πάνω στο γεωγραφικά κατακερματισμένο χώρο του Αιγαίου. Έτσι, ως διοικητική έδρα του καθορίστηκε η πόλη της Μυτιλήνης, ενώ τμήματά του έχουν διασπαρθεί σε τέσσερα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου (Λέσβος, Χίος, Σάμος και Ρόδος). Προβλέφθηκε, μάλιστα, η εγκατάσταση πανεπιστημιακών τμημάτων και στη Σύρο, στην πρωτεύουσα δηλαδή των Κυκλάδων, του πέμπτου νομού του Αιγαίου.

Ένα κεντρικό ζήτημα που πρέπει να επιλυθεί σχετικά με τη χωροθέτηση είναι το αν αυτή θα γίνει μέσα ή έξω από την πόλη. Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα μπορεί να χωροθετηθεί είτε μέσα στην πόλη - στο κέντρο της ή στα όριά της - είτε έξω από την πόλη. Campus μπορεί να υπάρχει και στις δύο περιπτώσεις συνηθέστερα όμως στη δεύτερη.

Από την περίοδο της αποικιοκρατίας μέχρι σήμερα το campus αποτελεί τον πιο χαρακτηριστικό τύπο των αμερικάνικων πανεπιστημίων. Η χωροθέτησή τους στην εξοχή, αποτέλεσε μια εξαιρετικά μεγάλη τομή στην ευρωπαϊκή παράδοση. Η ρομαντική έννοια ενός κολεγίου στη φύση, απομακρυσμένου από τη «διαφθορά» της πόλης, έγινε το αμερικάνικο ιδεώδες. Στην πορεία, μάλιστα, τα πανεπιστημιακά αυτά campus έτειναν να γίνονται ένα είδος μικρογραφίας της πόλης⁶⁰.

Σε αρκετές περιπτώσεις, η δημιουργία του campus οφείλεται σε μεγάλο βαθμό σε λόγους οικονομικούς. Συχνά, είναι εξαιρετικά δαπανηρό να αγοραστούν τα μεγάλα οικόπεδα που χρειάζεται ένα πανεπιστήμιο μέσα στα όρια μιας πόλης και έτσι επιλέγεται να οικοδομηθεί έξω από αυτά και να δημιουργηθεί εκεί η κατάλληλη υποδομή (π.χ. τα Νέα Πανεπιστήμια της δεκαετίας του 1960 στην Αγγλία).

Στην Ελλάδα, ο πειραματισμός της δημιουργίας πανεπιστημιακής ζώνης - ανεξάρτητης πανεπιστημιούπολης (university campus) - έξω από την πόλη, κατά τα πρότυπα της βιομηχανικής ζώνης, υπήρξε απογοητευτικός. Συντέλεσε, μάλιστα, στην επιδείνωση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν πολλά περιφερειακά ιδρύματα (π.χ. Πάτρα, Ιωάννινα,

⁶⁰ Turner D.V., (1984), “ Campus. An American planning tradition”, The MIT Press, Cambridge Mass.

Ξάνθη, Κομοτηνή και Φλώρινα). Οι πανεπιστημιούπολεις αυτές είναι έρημες μετά το μεσημέρι⁶¹ ενώ αντιμετώπιζαν έντονα προβλήματα επικοινωνίας με το πλησιέστερο αστικό κέντρο.

Η κατάσταση αυτή οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στον τρόπο εφαρμογής της έννοιας του campus στην Ελλάδα και δεν αποτελεί δομικό στοιχείο της. Οφείλεται κυρίως στην έλλειψη υποδομών, δηλαδή, στο ελλιπές έως ανύπαρκτο συγκοινωνιακό δίκτυο και στις ανύπαρκτες εξυπηρετήσεις αστικού τύπου (δε βρίσκει κανείς ούτε εφημερίδα, τσιγάρα) κ.λ.π. Και βέβαια δεν αφορά μόνο τα campus των περιφερειακών ιδρυμάτων αλλά και αυτά των κεντρικών. Με την πρόοδο του χρόνου δημιουργήθηκε η υποδομή.

Ένα από τα βασικά επιχειρήματα που αναπτύσσονται υπέρ της ίδρυσης πανεπιστημιούπολεων, είναι ότι διασφαλίζεται η δημιουργία της ακαδημαϊκής κοινότητας. Ο επιστημονικός διάλογος, βέβαια, δεν αναπτύσσεται αυτόματα λόγω της χωρικής γειτνίασης. Ακόμη και σε μια συνεκτική πανεπιστημιούπολη (compact campus), η πυκνότητα επικοινωνίας των διδασκόντων μπορεί να είναι πολύ μικρή.

Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ασκεί έναν περίπλοκο κοινωνικό ρόλο, όπου η παραγωγή της γνώσης συνοδεύεται από την πολιτισμική και πολιτική ανταλλαγή ανάμεσα στο πανεπιστήμιο και στην πόλη. Η δημιουργία του μέσα στην πόλη - και όχι σε campus - αφενός στο πανεπιστήμιο και στην πόλη και αφετέρου του επιτρέπει την πρόσβαση στις υπάρχουσες υποδομές της πόλης.

Όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Κωτσιόπουλος⁶²: «η πολιτισμική ανταλλαγή του Πανεπιστημίου με τον κοινωνικό του περίγυρο επιζητεί τη συνειδητή απομάκρυνσή του από το δόγμα του επιστημονικού απομονωτισμού αλλά, κυρίως επιζητεί και την υλική επαφή του Πανεπιστημίου με την πόλη. Δεν νοείται πολιτισμική ανταλλαγή όταν ένα Πανεπιστήμιο πασχίζει να δημιουργήσει το ίδιο ένα κοινωνικό και χωρικό υποκατάστατο της πόλης, όταν αγωνίζεται επί δεκαετίας να οικοδομήσει το περιβάλλον της καθημερινότητάς του και όταν δεν έχει την ευκαιρία να επιδοτήσει τη συντήρηση της ιστορικής μνήμης μιας πόλης και να καταθέσει προς μίμηση πολεοδομικούς και αρχιτεκτονικούς χειρισμούς με συμβολικό αντίκρισμα».

Η πόλη - όπως υποστηρίζει ο Φατούρος - δίνει πληροφορίες στο αν και αυτό στην πόλη υπάρχει μια συνεχής διαντίδραση. Εξαιτίας του ιδρύματος δημιουργούνται

⁶¹ Σε άλλες χώρες τα campus ερημώνουν τα Σαββατοκύριακα (π.χ. Beloff, 1968: 32 για την Νέα Πανεπιστήμια της Αγγλίας).

⁶² Κωτσιόπουλος, Νέα 28/07/1987.

βιβλιοπωλεία, μικρά και ειδικευμένα σε μια κατηγορία βιβλίων, καθώς και μεγάλα, που μπορείς να χάνεσαι μέσα τους με τις ώρες. Αίθουσες τέχνης, κινηματογράφοι, χώροι φαγητού και διασκέδασης, που λειτουργούν διαφορετικά από ό, τι σε μια πόλη χωρίς πανεπιστημιακή ζωή. Υπάρχουν νέοι άνθρωποι με ξεχωριστό ντύσιμο και ύφος. Φοιτητές που συζητούν, που διαμαρτύρονται. Αν το πανεπιστήμιο εγκατασταθεί σε μια περιοχή έξω από την καρδιά της πόλης, άπου στα όριά της, ή και εκτός πόλεως - σε campus - τότε χάνεται ένα μεγάλο μέρος της παιδευτικής δύναμης, και του πλούτου της πληροφόρησης, που προκύπτει από τη διαντίδραση μεταξύ πόλης και εκπαιδευτικού ιδρύματος...

Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, μάλιστα, όταν γίνεται μέσα στην πόλη, μπορεί να αξιοποιήσει κτιριακές εγκαταστάσεις με κάποια ιστορική φόρτιση, με ιστορικές μνήμες για την πόλη⁶³ (όπως έγινε στην περίπτωση της Μυτιλήνης, του Βόλου, της Ρόδου και των Χανίων), διαφυλάσσοντας έτσι σημαντικά κτίρια από την καταστροφική μανία της οικοδομικής εκμετάλλευσης.

Η διασπορά των κτιρίων του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος μέσα σε μια πόλη, μπορεί να επιτείνει τα προβλήματα που σχετίζονται με τη δημιουργία της πανεπιστημιακής κοινότητας. Οι λίγοι φοιτητές και διδάσκοντες δηλαδή, μετακινούμενοι μεταξύ των διαφόρων κτιρίων «χάνονται» μεταξύ τους (π.χ. στην πανεπιστημιακή μονάδα της Μυτιλήνης). Αυτό όμως εξαρτάται από την κλίμακα των κτιρίων, όταν το καθένα από αυτά είναι μια μεγάλη μονάδα, τότε δημιουργούνται διακριτές «νησίδες» ακαδημαϊκής κοινότητας. Για παράδειγμα, στο Βόλο υπάρχει το κτιριακό «συγκρότημα Παπαστρέτου» - όπου βρίσκεται το Παιδαγωγικό Τμήμα και είναι μέσα στην πόλη. Οι φοιτητές των δύο αυτών «συγκροτημάτων» δεν έχουν καμία σχέση μεταξύ τους. Ανάλογο φαινόμενο παρουσιάζεται και στο Δ.Π.Θ. στην Αλεξανδρούπολη, μεταξύ των φοιτητών της Ιατρικής και του Παιδαγωγικού.

Συχνά, άτιμα συντηρητικής κατεύθυνσης τείνουν να υποστηρίζουν την ιδέα του πανεπιστημιακού campus. Αφενός γιατί ελέγχεται πιο εύκολα η συμπεριφορά των φοιτητών και η προσωπική τους ζωή και αφετέρου γιατί δε δημιουργούν ερεθίσματα στους κατοίκους της πόλης⁶⁴. Τα αποτελέσματα, βέβαια, είναι συχνά αντιφατικά και ως προς αυτό το σημείο.

⁶³ Όλες οι παλιές, ιστορικές πανεπιστημιούπολεις θεωρούν ως ένα από τα αποφασιστικά στοιχεία του κύρους τους τα παλιά πανεπιστημιακά κτίρια μέσα στην πόλη (π.χ. Harvard στις Η.Π.Α., Οξφόρδης, Κέμπριτζ και Εδιμβούργου στη Μ. Βρετανία, Ουσάλας στην Σουηδία, Πράγας στην Τσεχοσλοβακία, Βουδαπέστης στην Ουγγαρία, Λένινγκραντ στη Ρωσία και πολλά πανεπιστήμια στην Αυστρία και στην Ιταλία).

⁶⁴ Ίσως η περίπτωση της επιτυχημένης εξέγερσης του Πολυτεχνείου, το 1973 στην Αθήνα, να οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στο ότι βρίσκεται στην καρδιά της πόλης, ενώ αυτό δε συμβαίνει, για παράδειγμα, στη Θεσσαλονίκη.

Έτσι, ο ξεσηκωμός των φοιτητών το 1968-1969 στα πανεπιστήμια των Η.Π.Α. ήταν ιδιαίτερα έντονος στα campus⁶⁵. Εξάλλου στα campus υπάρχει μεγαλύτερη κοινωνική οργάνωση των φοιτητών και γενικά πολλές άλλες δραστηριότητες πέραν των μαθημάτων. Για παράδειγμα, υπάρχει πληθώρα λεσχών (societies - κινηματογραφικές, εθνικές κ.ά.), οι φοιτητές εκδίδουν εφημερίδα κ.λ.π. Τα campus αποτελούν το τελευταίο καταφύγιο των συντηρητικών ιδεών. Στο μεσαίωνα - όπως χαρακτηριστικά γράφει ο Beloff⁶⁶ - έλεγαν ο αέρας της πόλης σε κάνει ελεύθερο (town air makes free), κάτι που μπορεί να ειπωθεί σήμερα για τα campus των Νέων Πανεπιστημίων.

Οι συντηρητικοί κύκλοι στα Ιωάννινα, για παράδειγμα, ήθελαν να γίνει το πανεπιστήμιο εκτός πόλεως. Οι προοδευτικοί καθηγητές αντίθετα, υποστήριζαν να γίνει στο κέντρο της πόλης, στην Τεχνική Σχολή, και να αγοράσουν και οικοπέδα στις παρυφές της πόλης, καθώς και παλιά κτίρια μέσα στην πόλη. Η Μητρόπολη δώρισε στο πανεπιστήμιο για τη δημιουργία της πανεπιστημιούπολης οικόπεδο 3.000 στρεμμάτων⁶⁷ στην περιοχή «Δουρούτι» 6 χλμ. έξω από την πόλη, γεγονός που, επηρέασε την τελική απόφαση. Σ' αυτή την περιοχή χτίστηκε η πανεπιστημιούπολη, όπου και στεγάζεται σήμερα η Φιλοσοφική, η ΦΜΣ και η Ιατρική. Η δυναμική όμως που δημιούργησε το πανεπιστήμιο, σε πείσμα αυτών που το ήθελαν απομονωμένο, μετατόπισε το κέντρο βάρους της πόλης. Έτσι, σήμερα η περιοχή αυτή αποτελεί μέρος του αστικού συγκροτήματος των Ιωαννίνων (εξυπηρέτηση με αστική συγκοινωνία, ίδιος κωδικός τηλεφώνου κ.λ.π.).

4.6. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΑ ΑΝΩΤΑΤΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΙΔΡΥΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΜΒΛΥΝΣΗ ΤΩΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΑΝΙΣΟΤΗΤΩΝ

Η ίδρυση ενός περιφερειακού ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος στοχεύει στην ενίσχυση των λιγότερο ευνοημένων περιοχών για την αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης στο χώρο. Έτσι, η απόφαση της κυβέρνησης για ίδρυση πανεπιστημιακής μονάδας σε μια περιοχή μπορεί να ιδωθεί είτε ως μέτρο για την ενίσχυση της οικονομίας της

⁶⁵ American Council on Education, A declaration on campus unrest.

⁶⁶ Beloff, 1968:68.

⁶⁷ Το πανεπιστήμιο, βέβαια, αναγκάστηκε να αγοράσει και γειτονικές εκτάσεις, γιατί μεγάλο μέρος των 3.000 στρεμμάτων ήταν ορεινό.

περιοχής - μέσω της αύξησης της ενεργούς ζήτησης, είτε ως μέτρο για τη διευκόλυνση της πρόσβασης των κατοίκων της περιοχής στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση.

Στην ενότητα αυτή, η ίδρυση των πανεπιστημιακών μονάδων εξετάζεται αποκλειστικά ως μέτρο που διευκολύνει την πρόσβαση των κατοίκων της συγκεκριμένης περιοχής και του ευρύτερου γεωγραφικού χώρου της στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Αναμφίβολα, η φυσική προσιτότητα στο πανεπιστήμιο διευκολύνει τη φοίτηση σ' αυτό, γιατί – εκτός των άλλων – σημαίνει μείωση του κόστους ευκαιρίας και, άρα, αύξηση της κοινωνικής δικαιοσύνης στο χώρο.

Όμως – τα περιφερειακά ιδρύματα τείνουν να είναι υποβαθμισμένα σε σχέση με τα κεντρικά (Αθηνών και Θεσσαλονίκης) και επιπλέον παρουσιάζουν και μεταξύ τους διαφορές ανάλογα με το βαθμό της «περιφερειακότητάς» τους.

Θα μπορούσαμε λοιπόν, ως υπόθεση εργασίας, να υποστηριχθεί ότι με το να μην είναι όλοι οι φοιτητές συγκεντρωμένοι στα κεντρικά πανεπιστήμια – όπου προσφέρεται υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης -, κάποιιοι από αυτούς, επειδή ακριβώς φοιτούν σε περιφερειακά, παίρνουν ένα χαμηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης. Αυτό σημαίνει ότι οι γόνιοι των λιγότερο προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων, λόγω της ύπαρξης των περιφερειακών ιδρυμάτων – όπου και θα πρέπει να υπερεκπροσωπούνται – τείνουν να παίρνουν κατώτερη εκπαίδευση.

Ούτως ή αλλιώς υπάρχει μια αρκετά σαφής κοινωνική διαφοροποίηση των φοιτητών με βάση τη σχολή φοίτησης. Συγκεκριμένα, όπως υποστηρίζουν οι Μειμάρης και Νικολακόπουλος⁶⁸, μια σειρά σχολές (π.χ. πολυτεχνική, ιατρική και οδοντιατρική) που οδηγούν στην αναπαραγωγή ελευθερίων επαγγελμάτων, χαρακτηρίζονται από υπεραντιπροσώπηση φοιτητών που οι γονείς τους ανήκουν σ' αυτή την επαγγελματική κατηγορία. Από την άλλη πλευρά σχολές που είτε έχουν άμεση σχέση με την αγροτική παραγωγή (π.χ. γεωπονική και κτηνιατρική), είτε τέλος αποτελούν εύκολη διέξοδο για την ένταξη στην κρατική μηχανή (σχολές παραγωγής καθηγητών μέσης εκπαίδευσης κ.λ.π.) χαρακτηρίζονται από μια υπεραντιπροσώπηση των γεωργικών επαγγελμάτων.

Έτσι, η προσπάθεια για αποκατάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης στο χώρο μέσω της ίδρυσης μιας πανεπιστημιακής μονάδας, που διευκολύνει τη φυσική πρόσβαση των κατοίκων μιας λιγότερο ευνοημένης περιοχής στο πανεπιστήμιο, πιθανό να οδηγήσει τελικά στο

⁶⁸ Μειμάρης Μ. και Νικολακόπουλος Η., (1987), «Παραγοντική ανάλυση δεδομένων: σχέσεις κοινωνικοεπαγγελματικής προέλευσης και σχολής φοίτησης για τους σπουδαστές των Α.Ε.Ι.», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών.

ακριβώς αντίθετο αποτέλεσμα. Στη διεύρυνση, δηλαδή, των κοινωνικών ανισοτήτων, μια που η ευκολότερη πρόσβαση των κατοίκων της ωφελούμενης περιοχής σημαίνει συγχρόνως και πρόσβαση σε εκπαιδευτικές διαδικασίες χαμηλότερου επιπέδου. Ταυτόχρονα, μεγάλες μερίδες φοιτητών καταδικάζονται σε χαμηλότερου επιπέδου σπουδές, χωρίς καν να έχουν το όφελος της ευκολότερης φυσικής πρόσβασης, συχνά μάλιστα, συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο (η πρόσβαση είναι εξαιρετικά πιο δύσκολη σε χρόνο και σε χρήμα).

Εξάλλου, η ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων είχε σε πολλές περιπτώσεις την έννοια της «αποκατάστασης της αδικίας», που προκλήθηκε σε κάποιες περιοχές με την απόφαση για την κατάργηση των παιδαγωγικών ακαδημιών της χώρας και την αντικατάστασή τους από παιδαγωγικά τμήματα, που επρόκειτο να ιδρυθούν στα πανεπιστήμια (Ν. 1268/82, για τη δομή και τη λειτουργία των ΑΕΙ).

Έτσι, με την ανακοίνωση του Π.Δ. 289/1983 που όριζε ότι η λειτουργία των παιδαγωγικών ακαδημιών και των σχολών νηπιαγωγών παύει οριστικά με την έναρξη του ακαδημαϊκού έτους 1988-1989, όλες οι πόλεις που είχαν παιδαγωγικές Ακαδημίες και σχολές νηπιαγωγών, θεώρησαν αυτονόητο ότι με την κατάργησή τους θα έπρεπε να τους δοθεί ως αντιστάθμισμα μια πανεπιστημιακή σχολή.

Αρχικά η Καρδίτσα διεκδίκησε την ίδρυση παιδαγωγικού τμήματος νηπιαγωγών στη θέση της σχολής νηπιαγωγών, ως τμήματος του Π.Θ. στη συνέχεια η Τρίπολη (άνοιξη 1986), και ακολούθησαν η Φλώρινα, η Μυτιλήνη και πάλι η Καρδίτσα διεκδικώντας τη συνέχιση της λειτουργίας των σχολών αυτών με την ίδρυση στην περιοχή τους των παιδαγωγικών τμημάτων των πανεπιστημίων. Οι λόγοι που προβλήθηκαν – πέραν της αποκατάστασης της αδικίας- ήταν η αναγκαιότητα ενίσχυσής τους ώστε να αναπτυχθούν οικονομικά καθώς και – στην περίπτωση της Φλώρινας και της Μυτιλήνης- κάποιοι «εθνικοί» λόγοι. Το αίτημα συγκεντρώνει τη συγκατάθεση και την ενεργητική συμμετοχή στις κινητοποιήσεις όλων των επαγγελματικών ομάδων, των συνδικαλιστικών φορέων και του συνόλου σχεδόν των κομμάτων (τιμητική εξαίρεση αποτέλεσε, στην περίπτωση της Φλώρινας, μόνο το Κ.Κ.Ε.).

Η εκπαίδευση των νηπιαγωγών και των δασκάλων – είτε σε σχολές νηπιαγωγών και σε παιδαγωγικές ακαδημίες αντίστοιχα είτε σε παιδαγωγικά τμήματα πανεπιστημίων – θα πρέπει να γίνεται με τρόπο που να τους βοηθάει να διευρύνουν τους ορίζοντές τους και να αναπτύξουν κριτική σκέψη. Κάτι, που αναπόδραστα σημαίνει ότι οι δάσκαλοι θα πρέπει να εκπαιδεύονται σε μεγάλες πόλεις. Είναι χαρακτηριστικό ότι στη διάρκεια της δικτατορίας καταργήθηκαν οι παιδαγωγικές ακαδημίες Αθηνών και Θεσσαλονίκης, με το σκεπτικό ότι οι

δάσκαλοι δεν πρέπει να σπουδάζουν στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου επηρεάζονται από τους κομμουνιστές.

Όμως, παρόλες τις αντιδράσεις της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας Ελλάδος (Δ.Ο.Ε.), Της Παιδαγωγικής Εταιρίας της Ελλάδος και άλλων, οι κυβερνήσεις ενέδωσαν - με τον ένα ή τον άλλο τρόπο - στα τοπικιστικού χαρακτήρα αιτήματα των πόλεων, όπου λειτουργούσαν (1988) παιδαγωγικές ακαδημίες και σχολές νηπιαγωγών.

Όλες σχεδόν οι πόλεις όπου υπήρχαν παιδαγωγικές ακαδημίες ή σχολές νηπιαγωγών κατάφεραν να πάρουν κάποια ανώτερη ή ανώτατη σχολή. Συγκεκριμένα, παιδαγωγικές ακαδημίες υπήρχαν στην Αθήνα, Αλεξανδρούπολη, Ηράκλειο, Θεσσαλονίκη, Ιωάννινα, Πάτρα και Πειραιά, που είχαν ήδη πανεπιστήμιο· στη Λάρισα, Μυτιλήνη και Ρόδο, όπου έγινε πανεπιστήμιο· στη Φλώρινα, όπου έγινε παράρτημα του Παιδαγωγικού Τμήματος του Α.Π.Θ., στη Λαμία, όπου υπήρχε Γ.Ε.Ι. και, τέλος, στην Τρίπολη, που διεκδικούσε την έδρα του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου. Εξάλλου, σχολές νηπιαγωγών υπήρχαν στη Θεσσαλονίκη, Καλλιθέα (Αθήνα) και Χανιά, που είχαν ήδη πανεπιστήμιο, καθώς και στην Καρδίτσα, όπου ιδρύθηκε ήδη πανεπιστημιακή σχολή.

4.7. ΕΘΝΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

Ορισμένα πανεπιστήμια επιλέχθηκε να γίνουν σε κάποιες ακριτικές περιοχές για εθνικούς λόγους. Συστηματική όμως, ανάλυση του τρόπου που η εκάστοτε κυβέρνηση εκτιμούσε ότι το νέο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα θα συνέβαλλε στην επίτευξη των στόχων αυτών, δεν υπήρξε. Στις περισσότερες περιπτώσεις μάλιστα, απλά τέθηκε ο στόχος και στη συνέχεια εγκαταλείφθηκε, με την έννοια ότι δεν υπήρξε συγκεκριμένη πολιτική για τον τρόπο υλοποίησής του.

Η εγκατάσταση πανεπιστημιακών μονάδων σε κάποιες ακριτικές περιοχές θα συντελέσει στη συγκράτηση του πληθυσμού στην περιοχή καθώς και στην έλξη και άλλου. Αυτό αποτελεί τον καλύτερο ίσως τρόπο διασφάλισης των συνόρων. Συγκεκριμένα, η προσφορά θέσεων εργασίας από το εκπαιδευτικό ίδρυμα και η αύξηση των δραστηριοτήτων στην περιοχή λόγω των πολλαπλασιαστικών αποτελεσμάτων που θα προκαλέσει η παρουσία

του, αναμένεται να συγκροτήσει τη μετανάστευση από την περιοχή και ίσως να οδηγήσει ορισμένους και σε μερική παλιννόστηση.

Εξάλλου, αναμένεται η εισαγωγή στο περιφερειακό ίδρυμα ενός τμήματος του τοπικού φοιτητικού πληθυσμού, που επίσης θα συντελέσει στη συγκράτηση πληθυσμού στην περιοχή. Αυτό όμως δεν είναι απαραίτητα θετικό. Αφενός, γιατί δε θα υπάρχει η μείξη των πολιτισμικών ιδιαιτεροτήτων των διαφόρων περιοχών, όπως συμβαίνει σήμερα στις περιοχές όπου υπάρχουν ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Αφετέρου, γιατί το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα θα πρέπει να είναι πόλος έλξης πληθυσμού (φοιτητικού, διδακτικού κ.λ.π.), που ορίζεται από τις ιδιαιτερότητες μαθήσεων (τα τμήματα που διαθέτει) και από την ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης αλλά όχι από την εγγύτητά του προς την κατοικία του υποψηφίου. Το οικονομικό κόστος βέβαια, των πανεπιστημιακών σπουδών για τις οικογένειες αυτών που θα αποφασίσουν να φοιτήσουν στην περιοχή τους, θα είναι πολύ χαμηλότερο.

Ταυτόχρονα το ανώτατο ίδρυμα, χρησιμοποιήθηκε από τις εκάστοτε ελληνικές κυβερνήσεις ως δόρυ για την αλλαγή της σύνθεσης του πληθυσμού υπέρ της κυρίαρχης ομάδας σε περιοχές όπου υπάρχει σημαντική παρουσία μειονοτήτων (π.χ. το Δ.Π.Θ. στους νομούς Έβρου, Ροδόπης και Ξάνθης, όπου υπάρχει μεγάλη αναλογία μουσουλμάνων). Στα πλαίσια μιας γενικότερης σκοταδιστικής πολιτικής απομόνωσης του μειονοτικού στοιχείου, που μάλιστα δεν είναι ενταγμένη σε κάποια ευρύτερη στρατηγική. Εξάλλου, μέσω της δημιουργίας του εκπαιδευτικού ιδρύματος έγινε προσπάθεια και για την αλλαγή του ιδιοκτησιακού καθεστώτος της γης εις βάρος της μουσουλμανικής μειονότητας. Για παράδειγμα η γη που απαλλοτριώθηκε για τη δημιουργία του πανεπιστημιακού campus στην Κομοτηνή προέρχονταν σε πολύ μεγάλο βαθμό από απαλλοτριώσεις ιδιοκτησιών Ελλήνων μουσουλμάνων.

Η πολιτική αυτή των Ελληνικών κυβερνήσεων δε θα ήταν δυνατό να φέρει αποτελέσματα, με το δεδομένο ότι το σύστημα των εισαγωγικών εξετάσεων δε θα μπορούσε να αποτρέψει κανέναν Έλληνα πολίτη απόφοιτο λυκείου να δώσει εξετάσεις για εισαγωγή του στο πανεπιστήμιο. Έγινε δυνατό όμως εξαιτίας του γεγονότος ότι ελάχιστοι Έλληνες μουσουλμάνοι συνεχίζουν τις σπουδές τους στο πανεπιστήμιο. Αφετέρου, πολλοί Έλληνες μουσουλμάνοι τελειώνουν τα ειδικά γυμνάσια και λύκεια που υπάρχουν στη Θράκη, όπου βάση της συνθήκης της Λωζάνης διδάσκονται στα Τουρκικά, και έτσι πιο εύκολα οδηγούνται σε πανεπιστήμια της Τουρκίας⁶⁹. Η τάση αυτή υιοθετείται και από την πολιτική

⁶⁹ Με μια πρόχειρη έρευνα φαίνεται ότι Έλληνες μουσουλμάνοι φοιτούν σε Ελληνικά πανεπιστήμια, κυρίως σε τμήματα νομικής και ιατρικής.

που εξασκεί το τουρκικό προξενείο στη Θράκη (π.χ. παροχή υποτροφιών για φοίτηση σε πανεπιστήμια της Τουρκίας).

Ενώ αντίθετα, στα πλαίσια μιας άλλης πολιτικής του Δ.Π.Θ. θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως μέσο για την ενεργή ενσωμάτωση του μειονοτικού στοιχείου στην Ελληνική κοινωνία.

Οι εθνικοί λόγοι φαίνεται ότι είχαν βαρύνουσα σημασία στην ίδρυση του Δ.Π.Θ., του Π.Α. και του παραρτήματος του παιδαγωγικού τμήματος του Α.Π.Θ. στη Φλώρινα. Γιατί, οι εκπεφρασμένες προτεραιότητες της εκάστοτε κυβέρνησης έδιναν βαρύτητα στην ενδυνάμωση της εθνικής παρουσίας σε περιοχές που τελούσαν κάτω από εξωτερική πίεση είτε λόγω του τούρκικου επεκτατισμού (Δ.Π.Α. και Π.Α.), είτε λόγω των βορείων συνόρων (Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων και παράρτημα Α.Π.Θ. στη Φλώρινα – επίκεντρο της σλαβομακεδονικής προπαγάνδας). Η ίδρυσή τους υπήρξε και μια «απάντηση» σε αντίστοιχα πανεπιστήμια γειτονικών και μη φίλα διακείμενων χωρών: Το Δ.Π.Θ., στο τούρκικο πανεπιστήμιο της Αδριανούπολης, το Π.Α., στο τούρκικο πανεπιστήμιο Σμύρνης (σήμερα Αιγαίου), και το Παιδαγωγικό Τμήμα Φλώρινας, στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας της τέως Γιουγκοσλαβίας.

Πάντως, θα πρέπει να επισημανθεί ότι – όπως χαρακτηριστικά τονίζει ο Τσιάκαλος⁷⁰ - οι «εθνικοί λόγοι» προτάσσονται κάθε φορά που πρέπει να αιτιολογηθεί η έλλειψη ή και η ανατροπή ορθολογικού σχεδιασμού και η ιδιοτελής επιλογή. Έτσι, μια πινακίδα με τίτλο «Παιδαγωγικό Τμήμα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης στη Φλώρινα» μπροστά σ' ένα ανύπαρκτο επιστημονικά τμήμα «εξυπηρετεί τα εθνικά συμφέροντα, παρόλο που κάνει ρεζίλι τη χώρα σ' όλο τον κόσμο και στοιχίζει ιδρώτα, αν όχι και αίμα, στους Έλληνες εργαζόμενους».

⁷⁰ Τσιάκαλος Γ., (1990), «Πανεπιστήμια αυθαίρετα».

4.8. ΠΟΛΙΤΙΚΟΙ ΛΟΓΟΙ

*Κάθε χωριό και στάδιο κάθε πόλη και πανεπιστήμιο*⁷¹

Στην ίδρυση περιφερειακών ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων καθοριστικό ρόλο κράτησε και ο πολιτικός παράγοντας, αφού απ' όλους γινόταν αντιληπτό ότι αποτελεί πηγή πολλών ωφελειών. Έτσι η ίδρυση, η λειτουργία ή η επέκταση πανεπιστημίου ή τμημάτων, γίνεται κυρίαρχο για μια αναπτυξιακή απόφαση για μια περιφέρεια, αντικείμενο τοπικής συζήτησης και διαμάχης, γίνεται κεντρικό πολιτικό ζήτημα 9 προεκλογικά προγράμματα, υποψηφίων δημάρχων, βουλευτών, νομαρχών). Το Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων ιδρύθηκε για πολιτικούς λόγους, αφού ήταν επιτακτική η αύξηση της εκλογικής δύναμης του τότε κυβερνώντος κόμματος, μέσω της υιοθέτησης του βασικού αιτήματος της περιοχής⁷².

Το παράρτημα του Α.Π.Θ. στις Σέρρες, όπου λειτούργησε το τμήμα επιστήμης φυσικής αγωγής και αθλητισμού, ήταν αποτέλεσμα της πίεσης που άσκησαν συγκεκριμένοι πολιτευτές του νομού, ως αντιπερισπασμό προς άλλους, χωρίς να υπάρχει κάποιο προηγούμενο αίτημα της τοπικής κοινωνίας.

Στο Αγρίνιο, όπου και δημιουργήθηκε το τμήμα οικονομικών επιστημών ως παράρτημα του Πανεπιστημίου Πατρών, αποκομμένο από το γενικότερο πανεπιστημιακό χώρο, χωρίς να υπάρχει πλαισίωση από συναφείς επιστημονικούς χώρους⁷³, ήταν αποτέλεσμα πίεσης της τοπικής πολιτικής ηγεσίας. Όπως είχε επισημάνει ο Δήμαρχος της πόλης «η ίδρυση Ανώτατης Οικονομικής Σχολής, είναι κατά τη γνώμη μας το σημαντικότερο γεγονός στην ιστορία της πόλης μας»⁷⁴. Τοπικές πολιτικές πρωτοβουλίες αναλήφθηκαν όταν το πανεπιστήμιο Πατρών, αποσύρθηκε ως φορέας του οικονομικού τμήματος από την πόλη, γεγονός που ανάγκασε τους φορείς να απευθυνθούν προς το πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, το οποίο τελικά θα δημιουργήσει δύο πανεπιστημιακά τμήματα, (Οργάνωσης και Διαχείρισης Αγροτικών Εκμεταλλεύσεων και Διαχείρισης Περιβάλλοντος και Φυσικών Πόρων).

Στη Σάμο η έδρα του τμήματος μαθηματικών (Καρλόβασι ή Βαθύ) ήταν αντικείμενο προεκλογικής διαμάχης, τόσο στις εθνικές εκλογές από τους υποψηφίους Βουλευτές, όσο και τις δημοτικές από τους δημάρχους που διεκδικούσαν την ψήφο των κατοίκων του νησιού. Η λειτουργία του τμήματος θα δοκιμασθεί από διαμάχες αφού υπήρξε η αφορμή για την

⁷¹ Κατά παράφραση του σλόγκαν της δικτατορίας «Κάθε χωριό και στάδιο κάθε πόλη και γυμναστήριο».

⁷² Λαμπριανίδης Λ., (1992), «Περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής.

⁷³ Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας Δελτίο 7:62.

⁷⁴ Οικονομικό Επιμελητήριο της Ελλάδας, 1986 :12.

αφύπνιση της παλιάς έριδας μεταξύ των Δήμων Σαμίων και Καρλοβασίου, που έφτασε μέχρι και σε καταλήψεις νομαρχίας, αμφισβήτηση υπουργικών αποφάσεων, κινήσεις τοπικών βουλευτών εναντίον των κεντρικών κομματικών αποφάσεων, κάτι που τελικά ώθησε τον τότε πρόεδρο της διοικούσας επιτροπής του Πανεπιστημίου να δηλώσει ότι η «έναρξη της λειτουργίας του Μαθηματικού τμήματος θα εξαρτηθεί από το χρόνο της επίλυσης των τοπικών διαφορών»⁷⁵.

Για την ίδρυση του τμήματος, το οποίο τελικά λειτούργησε με μία μέση λύση (προπτυχιακά έτη στο Καρλόβασι, μεταπτυχιακά στο Βαθύ) σημαντικό ρόλο κράτησαν και μνήμες και φορτίσεις του παρελθόντος της νήσου, αφού ένα βασικό επιχείρημα ήταν πως η «μαθηματική παράδοση της πατρίδας του Πυθαγόρα βρήκε τη συνέχειά της στη ν εγκατάσταση του τμήματος Μαθηματικών στο νησί»⁷⁶. Ο αντίποδας αυτής της άποψης αναπτύσσεται στο επιχείρημα ότι «... τα πανεπιστήμια και τα τμήματα δεν ιδρύονται όπου υπάρχουν μνήμες διδασκαλίας αλλά εκεί που συντρέχουν στο παρόν λόγοι οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτιστικοί που εξυπηρετούν το λαό»⁷⁷.

Στη Λέσβο, με την κατάργηση της Παιδαγωγικής Ακαδημίας, οι δήμαρχοι του νησιού και ιδιαίτερα αυτός της πόλης της Μυτιλήνης, ζητούσαν την ίδρυση τμημάτων του Πανεπιστημίου Αιγαίου, με τον ίδιο αριθμό φοιτητών για να μην υπάρξει διαρροή «κεφαλιών» ή «τουριστών του χειμώνα», όπως αποκαλούνται οι φοιτητές στα νησιά⁷⁸. Ο δήμαρχος, για να υποστηρίξει το αίτημά του, θα επικαλεστεί και σχετική δέσμευση του πρωθυπουργού για άμεση ίδρυση νέων σχολών μέσω ενός νέου πανεπιστημίου στο νησί⁷⁹.

Στη Φλώρινα η λειτουργία της παιδαγωγικής σχολής θα επιτευχθεί στην προσπάθεια του τότε κυβερνώντος κόμματος να αυξήσει την εκλογική του δύναμη και να καταλάβει την αμφισβητούμενη βουλευτική έδρα του 1990⁸⁰. Βέβαια όταν με το νόμο πλαίσιο αποφασίστηκε να ενταχθούν οι παιδαγωγικές ακαδημίες και να ενταχθούν στο πλησιέστερο ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα, η τοπική κοινωνία της Φλώρινας αντέδρασε σ' αυτήν την

⁷⁵ Λαμπριανίδης Λ., (1992), «Περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής, σελ. 225.

⁷⁶ Πανεπιστήμιο Αιγαίου, 1992 :11.

⁷⁷ Φράγκος, στο ΔΗ.Κ.ΕΜ.Β., 1984:70.

⁷⁸ Τσιτσιρίδης Σ., (1985), «Ρέθυμνο: Φοιτητές, καταλήψεις και άλλες πηγές», Εκδόσεις Δεκαπενθήμερος Πολίτης, σελ. 53

⁷⁹ Συμβούλιο Ανώτατης Παιδείας Δελτίο 7:65.

⁸⁰ Τσιάκαλος Γ., (1990), «Πανεπιστήμια αυθαίρετα», σελ. 32.

απόφαση με αποτέλεσμα η «κυβέρνηση να υποχωρήσει και να υποσχεθεί την παραμονή της Παιδαγωγικής Ακαδημίας»⁸¹.

Στο ίδιο κλίμα εντάσσονται οι δηλώσεις των πολιτικών αρχηγών και μη, για λειτουργία παραρτημάτων του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης στη Δράμα και στη Καβάλα, ή η δημιουργία επιτροπών για πανεπιστημιακές σχολές στα Τρίκαλα και στην Καρδίτσα, πριν τη λειτουργία των εκεί σχολών του πανεπιστημίου Θεσσαλίας ή για την ενότητα του πανεπιστημίου, ή οι πρωτοβουλίες για ανώτατες σχολές στην Κοζάνη και τη Λαμία.

Η ίδρυση περιφερειακών ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στόχευε στην ικανοποίηση του τοπικού αιτήματος για ανάπτυξη της περιοχής, όχι στη βάση ενός προγράμματος, αλλά στη βάση μεταφοράς πόρων από το κράτος προς την περιφέρεια. Η ίδρυση πανεπιστημιακής σχολής δημιουργεί τοπικά κινήματα, με διακομματικές συνεργασίες και συμμετοχή όλων των τοπικών παραγωγικών φορέων και της εκκλησίας. Οι τοπικές κοινωνίες αναμένουν αύξηση της ενεργούς ζήτησης στην περιοχή, άρση των πολιτικών επιλογών που εφαρμόστηκαν και πολιτισμική αναβάθμιση. Και το κράτος όμως, στο πλαίσιο επίτευξης άλλων στόχων, προσδοκώντας τη διατήρηση και αύξηση της εκλογικής πελατείας του κυβερνώντος κόμματος, χρησιμοποίησε τα περιφερειακά ιδρύματα, χωρίς βεβαίως να υπάρξει ένας προηγούμενος ολοκληρωμένος επιστημονικός σχεδιασμός⁸².

⁸¹ Λαμπριανίδης Λ., (1992), «Περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής, σελ. 260.

⁸² Μπούση Α. Ευαγγελία, (2005), «Ο ρόλος των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών», Πρέβεζα, πτυχιακή εργασία στο Τ.Ε.Ι. Ηπείρου-παράρτημα Πρέβεζας, σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, τμήμα Λογιστικής, σελ. 8-33.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΕΠΙΔΡΑΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΑΠΟ ΤΗ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ Τ.Ε.Ι. ΗΠΕΙΡΟΥ

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εμπειρία των περισσότερων χωρών δείχνει ότι οι περιφερειακές ανισότητες στα επίπεδα αναπτύξεως τείνουν να διευρύνονται όταν δεν καταβάλλεται η απαιτούμενη προσπάθεια για να αποτελέσει η άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων έναν από τους βασικούς αντικειμενικούς σκοπούς του εθνικού αναπτυξιακού προγραμματισμού.

Ένα εθνικό αναπτυξιακό πρόγραμμα περιλαμβάνει, εκτός από την οικονομική μεγέθυνση, αλλαγές στις οικονομικές, κοινωνικές και χωρικές δομές και αποσκοπεί στον επηρεασμό αυτών των μεταβολών με στενά συντονισμένες αναπτυξιακές προσπάθειες.

Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται η ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης με σκοπό την άμβλυνση των περιφερειακών ανισοτήτων μέσω της δημιουργίας εξειδικευμένου ανθρωπίνου δυναμικού αφενός και της οικονομικής ενίσχυσης των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών αφετέρου⁸³. Στη σύγχρονη οικονομία, οι παραδοσιακοί συντελεστές της παραγωγής δεν έχουν πια την ίδια βαρύτητα. Η αναπτυξιακή δυναμική μιας οικονομίας συναρτάται από τη δυνατότητα αξιοποίησης του στρατηγικού στοιχείου της γνώσης και της καινοτομίας⁸⁴. Το ανθρώπινο κεφάλαιο δεν αποτελεί δώρο της φύσης αλλά είναι αποτέλεσμα σοβαρών επενδύσεων στον τομέα της παιδείας. Στην ίδρυση περιφερειακών εκπαιδευτικών ιδρυμάτων καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει και ο πολιτικός παράγοντας, αφού από όλους είναι αντιληπτό ότι αποτελεί πηγή πολλών ωφελειών. Η ίδρυση και η λειτουργία ενός περιφερειακού Τ.Ε.Ι. ή Πανεπιστημίου αποτελεί παράγοντα αύξησης της ενεργούς ζήτησης στην περιοχή και πολιτιστική αναβάθμιση⁸⁵.

Η συγκέντρωση στις περιοχές αυτές φοιτητικού και διδακτικού δυναμικού αναμένεται να ενισχύσει την εσωτερική ζήτηση και να τονώσει μια σειρά οικονομικών δραστηριοτήτων, όπως την αγορά κατοικιών, τροφίμων, ενδυμάτων και άλλων υπηρεσιών με έμμεσες επιδράσεις και σε άλλους παραγωγικούς κλάδους. Τα εισοδηματικά αυτά αποτελέσματα

⁸³ Χυζ Α., Γκίκας Γ., (2004), «Η προσφορά εξειδικευμένης εργασίας ως προσδιοριστικός παράγοντας της ανταγωνιστικότητας μιας περιφέρειας», Αρχείον Οικονομικής Ιστορίας, Ανακοινώσεις Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικής Ιστορίας Συνεδρίου Πατρών, Ειδική Έκδοση, σελ. 117-133. και Γέμπος Π.Α., (1991), «Πανεπιστήμια και Περιφερειακή Ανάπτυξη», Οικονομικός Ταχυδρόμος.

⁸⁴ Hyz A, Gikas G., (2002), “ The Role of Human Knowledge in the Development and Competitiveness of the Region”, Archives of Economic History, Greek Economic History Society’s Papers of Patra’s Congress, και Hyz A, Gikas G., (2006), “ Human Capital as the main factor of Evolution and Trends of Regional Development – Case of Greece”, XXVU International Conference, Education without Boundaries, International Council of Innovation in Higher Education, Panama.

⁸⁵ Neave G., (1979), “Higher Education and Regional Development”, Higher Education Review, 11(3), σελ.19.

λειτουργούν σε μεγάλο βαθμό άμεσα και δεδομένου ότι δρουν πολλαπλασιαστικά μπορούν να οδηγήσουν στην αύξηση του συνολικού εισοδήματος της περιοχής

Εάν λοιπόν, θέλουμε να εξετάσουμε πλήρως τις οικονομικές επιπτώσεις ενός ανώτατου τεχνολογικού εκπαιδευτικού ιδρύματος στην τοπική του οικονομία θα έπρεπε να λάβουμε υπόψη μας το σύνολο των άμεσων και έμμεσων αποτελεσμάτων από τη λειτουργία του. Οι άμεσες οικονομικές επιπτώσεις των περιφερειακών Τ.Ε.Ι. ή πανεπιστημίων στην τοπική οικονομία αφορούν τις δαπάνες που γίνονται στην περιοχή εξαιτίας της λειτουργίας τους. Οι δαπάνες αυτές γίνονται από τους φοιτητές, τους διοικητικούς υπαλλήλους, τους διδάσκοντες καθώς και από το ίδιο το πανεπιστήμιο. Ταυτίζονται με τα εισοδήματα αυτών που τις εισπράττουν και ως αποτέλεσμα έχουμε αύξηση του εισοδήματος στην περιοχή. Οι έμμεσες οικονομικές επιπτώσεις αφορούν τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που εν συντομία μπορούν να οριστούν ως η αύξηση της παραγωγής και της απασχόλησης στην περιοχή λόγω της αυξημένης ζήτησης. Βέβαια, η λειτουργία ενός περιφερειακού ανώτατου ιδρύματος, έχει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στην άμεση βελτίωση κάποιων οικονομικών μεγεθών αλλά και στην κοινωνική δομή της περιοχής, καθώς επίσης μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα μέσω της αύξησης της προσφοράς εξειδικευμένων υπηρεσιών στην περιοχή και τη δημιουργία ικανότερου και πιο εξειδικευμένου εργατικού δυναμικού.

Επομένως τα κυριότερα σημεία συνάντησης του Τ.Ε.Ι. με την τοπική οικονομία είναι τα εξής:

- Η αγορά εργασίας και η απασχόληση των αποφοίτων.
- Η ανάπτυξη της τοπικής – περιφερειακής οικονομίας, όπου εδρεύει το πανεπιστήμιο.
- Η μείωση της εσωτερικής μετανάστευσης.
- Τα έξοδα λειτουργίας των ιδρυμάτων ως αποδοτική επένδυση.
- Τα κονδύλια που υπάρχουν για την έρευνα και τεχνολογία και τα αποτελέσματα ερευνών και της ανάπτυξης της τεχνολογίας.

Συγκρίνοντας, όμως, τη διεθνή εμπειρία των οικονομικών συνεπειών στην τοπική οικονομία από τη λειτουργία των περιφερειακών ιδρυμάτων, διαπιστώνεται ότι στον ελληνικό χώρο οι επιδράσεις δεν είναι σε ανάλογη κλίμακα σημαντικές. Οι μελέτες που έγιναν σε ορισμένες πόλεις της Αγγλίας έδειξαν ότι τα πανεπιστήμια συνεισφέρουν περίπου

το 45% του συνολικού εισοδήματος των πόλεων που εδρεύουν. Τα αντίστοιχα ποσοστά για την Ελλάδα είναι πολύ χαμηλότερα και αυτό οφείλεται σε δύο λόγους:

- 1) Η μεγάλη κινητικότητα τόσο των φοιτητών όσο και των διδασκόντων καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου. Αποτέλεσμα αυτής της κινητικότητας είναι, ένα σημαντικό ποσοστό του συνόλου των δαπανών τους να οδηγείται έξω από την τοπική οικονομία. Η κινητικότητα αυτή είναι τόσο μεγαλύτερη όσο μικρότερη είναι η πόλη που εδρεύει το πανεπιστήμιο και όσο μικρότερη είναι η πανεπιστημιακή κοινότητα.
- 2) Η περιορισμένη τοπική αγορά, εξαιτίας της οποίας ένα σημαντικό μέρος των δαπανών του πανεπιστημίου, όπως επίσης των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας αναγκαστικά δεν πραγματοποιείται στην περιοχή.

Οι δαπάνες πάσης φύσεως από τη λειτουργία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος (κυβερνητικές και ιδιωτικές) επιδρούν θετικά στην αύξηση του περιφερειακού εισοδήματος και στην τόνωση της τοπικής οικονομίας. Για παράδειγμα, αν υποθέσουμε ότι αυξάνονται κατά ένα συγκεκριμένο ποσό οι κυβερνητικές δαπάνες για την κατασκευή ενός κτιριακού εκπαιδευτικού συγκροτήματος σε μία περιφέρεια. Η αύξηση των δαπανών θα αυξήσει κατ' αρχήν το προϊόν και την απασχόληση στον κατασκευαστικό τομέα. Υψηλότεροι μισθοί σε συνδυασμό με υψηλότερο επίπεδο απασχόλησης θα αυξήσουν το ακαθάριστο περιφερειακό εισόδημα που θα έχει σαν αποτέλεσμα την αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος. Η αύξηση του διαθέσιμου εισοδήματος αυξάνει τη ζήτηση για αγαθά που παράγονται για τοπική κατανάλωση, και αυτή η αύξηση θα έχει θετικές επιδράσεις πάνω στο προϊόν και την απασχόληση των κλάδων που παράγουν αυτά τα αγαθά.

5.2. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΩΝ

Σύμφωνα με την έρευνα που εκπονήθηκε στο ΤΕΙ Ηπείρου στα πλαίσια του προγράμματος «ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ» προκειμένου να εκτιμηθεί η οικονομική επίδραση από τη λειτουργία ενός Τριτοβάθμιου Ιδρύματος σε μία περιοχή, θα πρέπει να προσδιοριστούν δύο κύριες κατηγορίες επιδράσεων:

- Οι άμεσες και

- Οι έμμεσες.

Στην πρώτη κατηγορία, συμπεριλαμβάνονται οι άμεσες εισροές των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική και ερευνητική διαδικασία απόμων /φορέων και διακρίνονται σε:

- Εισροές από τους σπουδαστές που διαμένουν και δραστηριοποιούνται στην περιοχή κατά τη φοίτησή τους στο Τριτοβάθμιο Ίδρυμα.
- Εισροές από το εκπαιδευτικό και διοικητικό προσωπικό που εργάζεται στο Τριτοβάθμιο Ίδρυμα και διαμένει στην περιοχή.
- Δαπάνες του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος που πραγματοποιούνται στην περιοχή, προκειμένου να διασφαλιστεί η εύρυθμη εκπαιδευτική και ερευνητική λειτουργία του Ιδρύματος.

5.3.1. ΑΜΕΣΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Η ετήσια εισροή που πραγματοποιείται από τα έξοδα των σπουδαστών κατά τη διαμονή τους στην Πρέβεζα, αποτελούν άμεση οικονομική επίδραση της λειτουργίας του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος στην περιοχή. Το ύψος των ετήσιων δαπανών των σπουδαστών του Παραρτήματος της Πρέβεζας όπως εκτιμήθηκε στην προαναφερόμενη έρευνα παρουσιάζει ο πίνακας 12.

Το ύψος της ετήσιας εισροής, ως άμεση οικονομική επίδραση, που πραγματοποιείται από τα έξοδα των σπουδαστών στην Πρέβεζα, ανέρχεται στο ποσό των 7.076.114 €.

Πίνακας 12: Ετήσια δαπάνη, ανά κατηγορία εξόδων, των σπουδαστών στην Πρέβεζα

Κατηγορία Εξόδων	Ετήσια Δαπάνη (*), (**)	Ποσοστιαία κατανομή στο σύνολο
Ενοίκιο	2.784.840 €	39,36 %
Λοιπά Έξοδα Κατοικίας	605.400 €	8,56 %
Φαγητό	1.174.355 €	16,60 %
Διασκέδαση	780.671 €	11,03 %
Ένδυση	380.512 €	5,38 %
Άθληση	94.543 €	1,34 %
Χαρτικά	124.645 €	1,76 %
Πολιτιστικά	45.597 €	0,64 %
Internet	8.639 €	0,12 %

Μεταφορές	423.000 €	5,98 %
Λοιπά	653.913 €	9,24 %
ΣΥΝΟΛΟ	7.076.114 €	100,00 %

(*) Οι δαπάνες για Ενοίκιο και Λοιπά Έξοδα Κατοικίας έχουν υπολογιστεί σε 12μηνη βάση. Όλες οι άλλες δαπάνες έχουν υπολογιστεί στη βάση της αντιπροσωπευτικής διαμονής των σπουδαστών στην Πρέβεζα, ήτοι 8,7 μήνες / έτος.

(**) Στις κατηγορίες «φαγητό», «διασκέδαση», «λοιπά» έχουν συνυπολογιστεί και οι δαπάνες των επισκεπτών κατανέμεντας ισομερώς το ποσό.

Η ετήσια δαπάνη του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού που εργάζονται στο Παράρτημα Πρέβεζας του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, προσδιορίστηκε στο ύψος των 984.000 €, εκ των οποίων τα 684.000 € μένουν στην περιοχή ως ετήσια εισροή.

Στον παρακάτω πίνακα 13, αναλύονται οι ετήσιες δαπάνες του προσωπικού. Η κατανομή των δαπανών ανά κατηγορία εξόδων εκτιμήθηκε σε προγενέστερη δειγματοληπτική έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο προσωπικό του Παραρτήματος στα πλαίσια του προγράμματος «ΑΡΧΙΜΗΔΗΣ».

Πίνακας 13: Ετήσια δαπάνη, ανά κατηγορία εξόδων, του εκπαιδευτικού και διοικητικού προσωπικού της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Παράρτημα Πρέβεζας) Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

Κατηγορία Εξόδων	Δαπάνες Καθηγητών (*)		Δαπάνες Διοικητικού Προσωπικού		Σύνολο Δαπανών προσωπικού
	Ποσοστιαία κατανομή	Ποσά σε €	Ποσοστιαία κατανομή	Ποσά σε €	
Κατοικία	27,98 %	209.882	16,23 %	37.978	247.860
Έξοδα Κατοικίας	8,36 %	62.700	11,84 %	27.706	90.406
Φαγητό	25,73 %	192.938	11,89 %	27.811	220.748

Ένδυση – Υπόδηση	6,97 %	52.239	6,17 %	14.438	66.677
Διασκέδαση – Ψυχαγωγία	9,56 %	71.721	5,20 %	12.168	83.889
Έξοδα αυτοκινήτου	6,75 %	50.661	5,46	12.776	63.438
Όλοι οι άλλοι κλάδοι (περιλαμβάνονται δίδακτρα παιδιών)	14,65 %	109.859	43,22 5	101.123	210.982
ΣΥΝΟΛΟ	100,00 %	750.000	100,00 %	234.000	984.000

(*) Από το σύνολο των δαπανών του Εκπαιδευτικού προσωπικού το 40% δαπανάται εκτός του Νομού Πρέβεζας (300.000 €).

Οι δαπάνες του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου που πραγματοποιούνται για την εκπαιδευτική και ερευνητική λειτουργία του Παραρτήματος της Πρέβεζας (εκτός της μισθοδοσίας) αφορούν στις κατηγορίες που αναλύονται στον πίνακα 14 και ανέρχονται στο ποσό των 1.340.000 €. Το ποσό που εισρέει στην περιοχή, εκτιμάται σε 1.175.000.

Πίνακας 14: Ετήσια δαπάνη, ανά κατηγορία εξόδων, για τη λειτουργία της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας (Παράρτημα Πρέβεζας) Τ.Ε.Ι. Ηπείρου

Κατηγορία Εξόδων	Ετήσια Δαπάνη (*)
Επενδύσεις για υποδομές (πάγια)	775.000 €
Συντηρήσεις	20.000 €
Εξοπλισμός	60.000 €
Λειτουργικά (Ενοίκια=15.000, ΔΕΗ/ΔΕΥΑΠ/ΟΤΕ=25.000, Διάφορα=10.000)	50.000 €
Βιβλία	130.000 €
Προμήθεια χαρτιού	30.000 €
Λοιπά Αναλώσιμα	30.000 €
Εκδόσεις	5.000 €
Εκδηλώσεις (συνέδρια, ημερίδες κ.λ.π.)	30.000 €
Σίτιση	210.000 €
ΣΥΝΟΛΟ	1.340.000€

(*) Οι δαπάνες για «Βιβλία» (130.000), «Εκδόσεις» (5.000) και «Εξοπλισμός» (50% του συνόλου=30.000) καταβάλλονται εκτός του Νομού Πρεβέζης.

Οι άμεσες εισροές από τη λειτουργία του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος στην περιοχή της Πρέβεζας, ανέρχονται συνολικά (άθροιση δαπανών από σπουδαστές, προσωπικό και Τ.Ε.Ι.) σε 8.935.114 €.

5.3.2. ΕΜΜΕΣΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΠΙΔΡΑΣΕΙΣ

Υπάρχουν διάφορες μέθοδοι για την εκτίμηση των έμμεσων οικονομικών επιδράσεων από μια δραστηριότητα σε μια περιφερειακή οικονομία. Η μέθοδος η οποία μπορεί να χαρακτηριστεί ως η «μέση λύση» μεταξύ της απλούστερης και της πλέον σύνθετης είναι αυτής της κατασκευής «ad hoc» μοντέλων πολλαπλασιαστών. Ο πολλαπλασιαστής αποτελεί ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο για την εκτίμηση τα επιδράσεως μιας νέας ή επεκτεινόμενης δραστηριότητας στην περιφέρεια.

Η μεθοδολογία αυτή βασίζεται στη συλλογή των μεγεθών της δαπάνης⁸⁶. Υπάρχουν διάφοροι τύποι πολλαπλασιαστών που μπορούν να κατασκευαστούν για μια οικονομία τόσο σε εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο, οι σημαντικότεροι από τους οποίους είναι⁸⁷. Σύμφωνα με τους Lowyck και Wanhill (1992:227-244), το τοπικό εισόδημα και η δημιουργούμενη απασχόληση αποτελούν της σημαντικότερες επιδράσεις στις τοπικές κοινωνίες, οι οποίες εκτιμώνται με τη χρήση των πολλαπλασιαστών.

5.3.2.1. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΣ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗΣ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ

Σύμφωνα με την Κεϋνσιανή θεωρία, η συνολική ζήτηση συνδέεται άμεσα με την κυκλική ροή εισοδήματος και ο πολλαπλασιαστής έχει μεγάλη και άμεση επίδραση στο

⁸⁶ Milne S.S., (1987), "Differential Multipliers", Annals of Tourism Research, σελ. 495-515.

⁸⁷ Λαγός Δ., (1996), «Οι Οικονομικές Επιπτώσεις του Τουρισμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», (Διδακτορική διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.

εθνικό εισόδημα. Αν υπάρξει εισροή στην κυκλική ροή εισοδήματος, τότε το εθνικό εισόδημα θα αυξηθεί, αλλά όσο μεγαλύτερη είναι η αναλογία του επιπλέον εισοδήματος που δαπανάται και επομένως μεταβιβάζεται σε κάποιον άλλον, τόσο μεγαλύτερη θα είναι και η τελική αύξηση του εθνικού εισοδήματος. Ο πολλαπλασιαστής εισοδήματος χρησιμοποιείται σαν ένα σημαντικό εργαλείο για την ανάλυση και πρόβλεψη σε επίπεδο εθνικής οικονομίας και είναι ένα από τα πρώτα εθνικά οικονομικά υποδείγματα που έχουν χρησιμοποιηθεί και σε περιφερειακό επίπεδο.

5.3.2.2. ΕΚΤΙΜΗΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΟΛΛΑΠΛΑΣΙΑΣΤΗ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΠΡΕΒΕΖΑΣ

Προκειμένου να προσδιοριστεί ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής εισοδήματος του Νομού Πρέβεζας στην μελέτη των επιδράσεων του ΤΕΙ Ηπείρου στην ανάπτυξη της Περιφέρειας της Ηπείρου όπως αυτή παρουσιάζεται στην σχετική βιβλιογραφία, ελήφθησαν υπ' όψιν στοιχεία διαθέσιμα του Νομού, η επεξεργασία των οποίων καθώς και οι υποθέσεις-παραδοχές που έγιναν, αφορούσαν στα εξής:

1. Το εισόδημα που αποκτήθηκε από τους μόνιμους κατοίκους του Ν. Πρέβεζας εκτός περιοχής, ισούται με το εισόδημα που αποκτούν οι μη μόνιμοι κάτοικοι εντός του νομού. Στην περίπτωση αυτή, όπου το καθαρό εισόδημα που αποκτήθηκε εκτός περιοχής είναι μηδενικό, το ακαθάριστο εισόδημα σε τιμές αγοράς ισούται με το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν σε τιμές αγοράς.
2. Το ακαθάριστο εισόδημα και συνεπώς το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν προσεγγίζει το ύψος του καθαρού εισοδήματος του Νομού, το οποίο θα προέκυπτε μετά την αφαίρεση των αποσβέσεων του υλικού κεφαλαίου (στοιχείο μη διαθέσιμο για το Νομό Πρέβεζας).
3. Η κατανάλωση του Νομού υπολογίστηκε με βάση το θεωρητικό μοντέλο ($Y=C+S$) που προσδιορίζει το εισοδηματικό κύκλωμα αναπτυσσόμενης οικονομίας, όπου ότι εκρέει ως αποταμίευση (S) από το εισοδηματικό κύκλωμα εισρέει ως επένδυση (I).

Πίνακας 15: Κατανάλωση Νομού Πρέβεζας περιόδου 1991-2004

Εκατ. Ευρώ – Βασικές τιμές (Έτος Βάσης 1999)			
Έτος	ΑΕΠ	Αποταμειωτικές Καταθέσεις	Κατανάλωση (*)

1991	457,10	194,58	471,21
1992	493,18	186,64	501,12
1993	464,79	194,13	457,29
1994	442,93	203,45	433,61
1995	404,99	217,17	391,27
1996	406,18	234,73	388,62
1997	439,85	239,71	434,87
1998	454,83	230,38	464,16
1999	477,23	219,51	488,10
2000	502,51	233,41	488,61
2001	530,29	-	474,47
2002	554,37	345,05	498,55
2003	578,40	343,62	579,83
2004	604,69	354,81	593,50

Πηγή στοιχείων ΑΕΠ και Αποταμιευτικών Καταθέσεων σε τιμές αγοράς: «Οι Νομοί της Ελλάδος», copyright:www.economics.gr, Πηγή στοιχείων Γ.Δ.Κ. :Ε.Σ.Υ.Ε.

(*) Η κατανάλωση κάθε έτους προέκυψε μετά τον υπολογισμό της ετήσιας μεταβολής των αποταμιευτικών καταθέσεων.

4. Το ύψος της οριακής ροπής προς κατανάλωση (c) προσδιορίστηκε με βάση τις μεταβολές του εισοδήματος (βλ. παραδοχές 1 και 2) και της κατανάλωσης μετά τον υπολογισμό των αντίστοιχων μέσων ετήσιων τιμών περιόδου 1991-1997 και περιόδου 1998-2004.

Πίνακας 16: Οριακή ροπή προς κατανάλωση Νομού Πρέβεζας

Εκατ. Ευρώ – Βασικές τιμές (Έτος Βάσης 1999)					
	Εισόδημα (Y) [Μέση ετήσια τιμή]	Κατανάλωση (C) [Μέση ετήσια τιμή]	Μεταβολή ΔC	Μεταβολή ΔY	Οριακή ροπή προς κατανάλωση (c)
Περίοδος 1991- 1997	444,15	439,71			
Περίοδος 1998- 2004	528,90	512,46	72,75	4,76	0,858287

- 5 Η αναλογία του εισοδήματος που παρακρατείται με μορφή φόρων (t), υπολογίστηκε με βάση διαθέσιμα στοιχεία που αφορούσαν στο δηλωθέν εισόδημα ανά κάτοικο του νομού και τους άμεσους φόρους ανά κάτοικο, και ανέρχεται σε 0,08.
- 6 Η τιμή για την οριακή ροπή προς εισαγωγές (m) του νομού αποτελεί υπόθεση εργασίας λαμβάνοντάς την ως 0,60. Ο προσδιορισμός του μεγέθους αυτού θα μπορούσε να ήταν εφικτός μετά από την κατασκευή ενός Διαπεριφερειακού

Πίνακα Κοινωνικής Λογιστικής, ο οποίος δύναται να παρουσιάσει την επίδραση των διασυνδέσεων και αλληλεξαρτήσεων του οικονομικού συστήματος πέραν της ίδιας περιοχής, αφού λαμβάνει υπόψη και την επίδραση από τις διαπεριφερειακές ροές των περιοχών που γειτνιάζουν με την εν λόγω περιοχή⁸⁸.

Αντικαθιστώντας την εξίσωση (6) με τις παραπάνω τιμές, ο περιφερειακός πολλαπλασιαστής εισοδήματος του Νομού Πρέβεζας υπολογίζεται ως: =1,31.

Συνεπώς, η συνολική οικονομική επίδραση από τη λειτουργία του Τριτοβάθμιου Ιδρύματος, για το έτος 2004, στο εισόδημα της περιοχής εκτιμάται σε 11.705.000 €.

5.4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Το Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Ηπείρου, ενισχύει την οικονομική ανάπτυξη της περιοχής. Η συγκέντρωση φοιτητικού, διδακτικού και διοικητικού δυναμικού αυξάνει τη ζήτηση, τονώνει την τοπική οικονομία και λειτουργεί πολλαπλασιαστικά για το συνολικό εισόδημα της περιοχής. Παράλληλα, αναμένεται με τη λειτουργία του Τ.Ε.Ι., να υπάρξουν μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα μέσω της δημιουργίας ικανότερου ανθρώπινου δυναμικού. Πέρα όμως από τις όποιες έμμεσες και άμεσες οικονομικές επιδράσεις στην τοπική οικονομία, η παροχή εξειδικευμένου προσωπικού, αλλά κυρίως τεχνογνωσίας και καινοτομίας σε οικονομικούς και κοινωνικούς τομείς σημαντικούς για την κάθε περιφέρεια μπορεί να αποτελέσει κρίσιμο παράγοντα περιφερειακής ανάπτυξης και ευημερίας. Τα Τ.Ε.Ι. είναι κατεξοχήν ιδρύματα που εξασφαλίζουν την παροχή δια βίου εκπαίδευσης και την ενσωμάτωση της επιστημονικής γνώσης στην τοπική πραγματικότητα. Εφόσον ακολουθηθεί η ενδεδειγμένη στρατηγική, είναι σαφές ότι τα περιφερειακά Τ.Ε.Ι. έχουν πολλά να προσφέρουν σε τοπικό επίπεδο, ενώ παράλληλα μπορούν να κερδίσουν τα ίδια μια ιδιαίτερη θέση στο ελληνικό και διεθνές ακαδημαϊκό τοπίο]⁸⁹

⁸⁸ Stone R.,(1986), "The accounts of society", Journal of Applied Econometrics, 1, σελ. 5-28.

⁸⁹ Γκίκας Γρ., Χυζ Αλ., (2007), «Ο Αναπτυξιακός ρόλος των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο», Εκδόσεις Σμπίλιας Σύγγραμμα, σελ. 53-66.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ίδρυση περιφερειακών ιδρυμάτων συνδέεται συνήθως με προσδοκίες ενίσχυσης της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης των πόλεων-περιοχών όπου εγκαθίστανται. Η συγκέντρωση στις περιοχές αυτές φοιτητικού, διδακτικού και διοικητικού δυναμικού ενισχύει την εσωτερική ζήτηση και να τονώνει άμεσα μια σειρά από οικονομικές δραστηριότητες, καθώς και αύξηση του συνολικού εισοδήματος της περιοχής. Εξάλλου, η ίδρυση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων έχει μακροχρόνια αναπτυξιακά αποτελέσματα μέσω της δημιουργίας ικανότερου και επιδεξιότερου εργατικού δυναμικού.

Η λειτουργία ενός περιφερειακού ιδρύματος, έχει σημαντικές επιπτώσεις όχι μόνο στην άμεση βελτίωση κάποιων οικονομικών μεγεθών αλλά και στην κοινωνική δομή της περιοχής εγκατάστασής του.

Όμως, τα οικονομικά αυτά αποτελέσματα – άμεσα και πολλαπλασιαστικά – καθώς και η προσφορά επιδεξιότερου εργατικού δυναμικού μέσω της ίδρυσης εκπαιδευτικών μονάδων, δεν έχουν αυτόματα ούτε απαραίτητα καταλυτική επίδραση στην ανάπτυξη των περιοχών όπου εγκαθίστανται. Τα συνεργικά αποτελέσματα που μπορεί να προκαλέσει στην περιφέρεια η λειτουργία ενός εκπαιδευτικού ιδρύματος είναι περισσότερο συνάρτηση του βαθμού ολοκλήρωσης που θα επιτύχει με το λοιπό δυναμικό της περιοχής, παρά του ποσοτικού του βάρους. Η απρογραμμάτιστη ίδρυση των περιφερειακών ιδρυμάτων, εκτός των άλλων μειονεκτημάτων, σημαίνει ότι κατά την ίδρυσή τους δεν λαμβάνεται καθόλου υπόψη ο τρόπος ενσωμάτωσής τους στη δομική λειτουργία της περιοχής.

Ο σκοπός του ανώτατου εκπαιδευτικού ιδρύματος είναι εξ ορισμού ερευνητικός και εκπαιδευτικός. Τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα συμβάλλουν αποφασιστικά στη προώθηση της βασικής έρευνας σε όλους τους, που στη συνέχεια μπορούν να την αναπτύξουν και να την εφαρμόσουν οι παραγωγικές δυνάμεις της χώρας. Συντελούν στη διαμόρφωση προσωπικοτήτων που μπορούν να διαγνώσουν, να αντιμετωπίσουν και να λύσουν προβλήματα.

Γι' αυτό είναι σημαντικό, οι συζητήσεις γύρω από την ίδρυση ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων να αποδεσμευθούν από σκέψεις και προθέσεις χρησιμοποίησής τους ως μοχλών περιφερειακής ανάπτυξης. Είναι σοβαρό ολίσθημα να αντιμετωπίζεται το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα ως πρωτογενές μέγεθος για την ανάπτυξη μιας περιοχής (να μετριέται, δηλαδή, μόνο το άμεσο αποτέλεσμά του: τόσο φοιτητές, τόσο διδάσκοντες κ.λ.π.,

άρα τόσα χρήματα θα εισρέουν ετησίως στην περιοχή). Το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα πρέπει να αντιμετωπιστεί ως καταλύτης για την ανάπτυξη όλης της χώρας.

Όταν, μάλιστα το ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα χρησιμοποιείται ως μοχλός περιφερειακής ανάπτυξης χωρίς προηγουμένως να διασφαλιστούν κάποιοι ελάχιστοι όροι για την απρόσκοπτη λειτουργία του (π.χ. ύπαρξη μιας «κρίσιμης μάζας» φοιτητών και διδασκόντων, ικανοποιητικής υποδομής – εργαστήρια, βιβλιοθήκη κ.λ.π. – και κατάλληλου ερευνητικού κλίματος) τότε υπονομεύεται η ίδια η λειτουργία του. Με την έννοια ότι η μη διασφάλιση των ελάχιστων αυτών όρων σε τελευταία ανάλυση σημαίνει επιβάρυνση των ήδη αρνητικών συγκριτικών δεδομένων των προς ανάπτυξη περιοχών.

Τα περιφερειακά ιδρύματα μπορούν να συντελέσουν στην πνευματική ανάπτυξη του τόπου όπου εγκαθίστανται, μόνο αν οργανωθούν με σκοπό να εκπληρώσουν σωστά την αποστολή τους, να εκπαιδεύουν, δηλαδή, επιστήμονες υψηλής ποιότητας και να παράγουν ερευνητικό έργο. Με την ορθολογική οργάνωση και λειτουργία τους, την εσωτερική τους ενότητα και τη διεπιστημονική τους διάρθρωση είναι δυνατό να συμβάλλουν αποφασιστικά στην πνευματική ανάπτυξη των περιφερειών και στη συνολική κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- 1) Γέμτος Π., (1991), «Πανεπιστήμια και περιφερειακή ανάπτυξη», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 25-7-1991.
- 2) Γκίκας Γ., Μπιτχαβά Αμ., Διακομιχάλης Μ., «Εκτίμηση των Οικονομικών Επιδράσεων στην Τοπική Οικονομία από τη Λειτουργία του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου», Πρακτικά 3^{ου} Διεθνούς Επιστημονικού Συνεδρίου του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου, Εκπαίδευση και Οικονομική Ανάπτυξη, Πρέβεζα 2006.
- 3) Γκίκας Γ., Χυζ Αλ., (2007), «Ο Αναπτυξιακός ρόλος των ιδρυμάτων της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο», Εκδόσεις Σμπίλιας Σύγγραμμα.
- 4) Γραμματεία Προέδρου του Τ.Ε.Ι. Ηπείρου.
- 5) Ε.Σ.Υ.Ε.
- 6) Ζολώτας Ξ., «Επιλογή κειμένων από το έργο του», Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, 1996.
- 7) Λαγός Δ., (1996), «Οι Οικονομικές Επιπτώσεις του Τουρισμού στην Περιφερειακή Ανάπτυξη», (Διδακτορική διατριβή), Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα.
- 8) Λαμπριανίδης Λ., (1992), «Περιφερειακά πανεπιστήμια στην Ελλάδα», Θεσσαλονίκη, Εκδόσεις Παρατηρητής.
- 9) Λαμπριανίδης Λ., (1993), «Περιφερειακά Πανεπιστήμια στην Ελλάδα: Από το αίτημα για στρατόπεδα νεοσυλλέκτων στο αίτημα για περιφερειακά πανεπιστήμια», εκδόσεις Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη.
- 10) Μειμάρης Μ. και Νικολακόπουλος Η., (1987), «Παραγοντική ανάλυση δεδομένων: σχέσεις κοινωνικοεπαγγελματικής προέλευσης και σχολής φοίτησης για τους σπουδαστές των Α.Ε.Ι.», Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών.
- 11) Μπονίκος Δ., «Continuing education in the Knowledge-based society», Proceedings of the 8th Conference of the European Continuing Education Network, 1994.
- 12) Μπούση Α. Ευαγγελία, (2005), «Ο ρόλος των ανωτάτων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων στην ανάπτυξη των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών», Πρέβεζα, πτυχιακή εργασία στο Τ.Ε.Ι. Ηπείρου-παράρτημα Πρέβεζας, σχολή Διοίκησης και Οικονομίας, τμήμα Λογιστικής.
- 13) Οδηγός Σπουδών Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας Τμήματος Λογιστικής, Πρέβεζα 2003.

- 14) Παναγιωτοπούλου Ι., (1991), «Κοινωνικο-χωρική οργάνωση της μέσης επαγγελματικής εκπαίδευσης», Διδακτορική διατριβή Ε.Μ.Π., Αθήνα.
- 15) Παπαδασκαλόπουλος Αθ., (1995), «Πρότυπα και Πολιτικές Περιφερειακής Ανάπτυξης», Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση.
- 16) Παπακωνσταντίνου Γ., (2002), «Προσφορά και ζήτηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης», Αθήνα, εκδόσεις Μεταίχμιο.
- 17) Πανούσης Γ., (1991), «Η Ανύπαρκτη συμβολή των ελληνικών Πανεπιστημίων στην οικονομία. Η περίπτωση του Πανεπιστημίου Θράκης», Οικονομικός Ταχυδρόμος.
- 18) Πολυδωρίδης κ.ά. (1985), «Χωροθέτηση-αποκέντρωση των Α.Ε.Ι.», ΚΕΠΕ, Αθήνα.
- 19) Προεδρικό Διάταγμα αρ.343 (Φ.Ε.Κ.) τ. Α΄, 31-10-1994.
- 20) Σκούντζος Θ., (2004), «Προσφορά και Ζήτηση Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης», Αθήνα, Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- 21) Σοφούλης Κ. κ.ά. (1990), «Μελέτη σχεδιασμού και ανάπτυξης του Πανεπιστημίου του Αιγαίου», ΓΓΕΤ Α΄ Έκθεση.
- 22) Ταλιαδούρου Σ., «Το πρόβλημα της ανάπτυξης στην Ελλάδα πηγάζει από την προβληματική Παιδεία της», Οικονομικός Ταχυδρόμος, 4 Απριλίου 1991.
- 23) Τσιάκαλος Γ., (1990), «Πανεπιστήμια αυθαίρετα».
- 24) Τσιτσιρίδης Σ., (1985), «Ρέθυμνο: Φοιτητές, καταλήψεις και άλλες πληγές», Εκδόσεις Δεκαπενθήμερος Πολίτης.
- 25) Φατούρος Δ., (1975), «Πανεπιστήμιο και πόλη», Αθήνα, εκδόσεις Ολικός, Σ.Α.Π. δελτίο 11:303-4
- 26) Χυζ Α., Γκίκας Γ., (2004), «Η προσφορά εξειδικευμένης εργασίας ως προσδιοριστικός παράγοντας της ανταγωνιστικότητας μιας περιφέρειας», Αρχείον Οικονομικής Ιστορίας, Ανακοινώσεις Ελληνικής Εταιρείας Οικονομικής Ιστορίας Συνεδρίου Πατρών, Ειδική Έκδοση, σελ. 117-133. και Γέμπτος Π.Α., (1991), «Πανεπιστήμια και Περιφερειακή Ανάπτυξη», Οικονομικός Ταχυδρόμος.
- 27) Arrow K., (1973), "Higher Education as a Filter", Journal Of Public Economics, vol. 2.
- 28) Barnett R., G Parry & K. Coate, (2001), "Comceptualising Curriculum Change", Teaching in Higher Education, 6(4).
- 29) Becker G., (1964) "Human Capital" New York, Columbia University Press.
- 30) Blomm D., Canning D., and Chan K., (2005), "Higher Education and Economic Development in Affrica", Research commissioned by the World Bank, Harvard University.

- 31) Bowles S. και Gintis H, (1971), «Education, Technology and Characteristic of Worker Productivity», American Economic Review.
- 32) Bradley S., Taylor J., “Human capital formation and local economic competitiveness”, Lancaster University, Lancaster 1994
- 33) Gillis M., Perkins H., Roemer M., Snodgrass, «Οικονομική της Ανάπτυξης, Α΄», Μετάφραση Γραβάνη Ο., Σταματάκης Ν., Επιμέλεια Τσεκούρας Γ., Τυπωθήτω, Αθήνα, 2000.
- 34) Harvey K. (1973), “ Social justice and the city”, E. Arnold, London και Smith D. (1974), “Who gets, what, where and how”, Geografy,59.
- 35) Hyz A, Gikas G., (2002), “ The Role of Human Knowledge in the Development and Competitiveness of the Region”, Archives of Economic History, Greek Economic History Society’s Papers of Patra’s Congress
- 36) Hyz A, Gikas G., (2006), “ Human Capital as the main factor of Evolution and Trends of Regional Development – Case of Greece”, XXVV International Conference, Education without Boyndaries, International Council of Innovation in Higher Education, Panama.
- 37) Hyz. A., Gikas G., (2007), “ Human Capital as the main factor of Evolution and Trends of Regional Development – Case of Greece”, The International Journal of Innovative Higher Education, Vol. 20, June.
- 38) Jenkins H. , (1995), “Education and Production in the United Kingdom”, Economics Discussion Paper No 101, Nuffield Colloge, Oxford University.
- 39) Jean-Lue de Meulemeester and Denis Rochat, (1995), “A Causality Analysis of the Link Beetween Higher Education and Economic Development”, Economics of Education Review (14)4.
- 40) Langrish J., (1972), “Wealth from Knowledge, Macmillan, London.
- 41) Lyotad J.F . (1984), “The Postmodern Condition:A Report on Knowledge”, Manchester, Manchester University Press.
- 42) McLendon E., (2/1999), “A Special Role for Regional Universities?”, University of Soutjern Queensland, NTEU Advovate
- 43) Milne S.S., (1987), “Differential Multiplies”, Annals or Tourism Research.
- 44) Neave G., (1979), “Higher Education and Regional Development”, Higher Education Review.
- 45) OECD Project (2006), “Supporting the Conrtibution of Higher Education Institutions to Regional Development”, Trondelag.

- 46) Psacharopoulos G. and H. Patrinos, (2002), “Returns to Investment in Education A Further Update”, World Bank Policy Research Working Paper 2881, September.
- 47) Robert J. Barro and Xavier Sala-i-Martin, (1995), “Economic Growth”, New York, MacGraw-Hill. Βλ. και David Blomm et.a.
- 48) Samuelson P. and W. Nordhaus, (1998), Economics, New York, MacGraw-Hill.
- 49) Schultz Th., (1961), J Mincer, (1958), “Investment in Human Capital and Personal Income Distribution”, Journal of Poritical Economy, τεύχ. 4.
- 50) Schultz Th. W., (1961), “Investment in Human Capital”, American Economic Review, 51, January.
- 51) Silver H. & J.Brennan, (1998), “A Liberal Vocationalism”, London, Methuen.
- 52) Smith D. (1974), “Who gets, what, where and haw”, Geografy,59.
- 53) Stone R.,(1986), “The accounts of society”, Journal of Applied Econometrics, 1.
- 54) Strahl Danuta, “Rola Uczelni wyzszych w ROZWOJU Regionalnym”, στο: Rola Wyzszej Uczelni w Rozwoju Spolecznym I Ekonomicznym Regionu, Materialy Konferencyjne pod redakcja J. Dietla I Z. Sapijascki, Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczosci, Lodz, 8-9 Czerwca 2000.
- 55) T-C Lin, (2004), “The Role of Higher Education in Economic Development:An Empirical Study of Taiwan Case”, journal Of Asian Economics 15(2)
- 56) Turner D.V., (1984), “Campus. An American planning tradition”, The MIT Dress, Cambridge Maw.
- 57) World Bank, “Lifelong Learning in the Global Knoledge Economy: Challenges for Deceloping Countries”, Washington, 2003.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ

- 1) Εφημερίδα «ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ».
- 2) Εφημερίδα «ΤΑ ΝΕΑ».

ΔΙΚΤΥΑΚΟΙ ΤΟΠΟΙ

- 1) www.aium.org.
- 2) www.ekep.gr
- 3) www.epil.gr.
- 4) www.enp.gr
- 5) www.lytras.edu.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΑ ΔΙΕΘΝΗ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

Ιανουάριος 2002

**ΠΙΝΑΚΑΣ 1: ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΙΣΑΚΤΕΩΝ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟ ΕΤΟΣ 2001-02**

Γνωστικά πεδία	Πανεπιστήμια		ΤΕΙ		Γενικό σύνολο	
	Εισακτέοι	Ποσοστά (%)	Εισακτέοι	Ποσοστά (%)	Εισακτέοι	Ποσοστά (%)
Ανθρωπιστικές Επιστήμες	6790	17,6	0	0,0	6790	8,5
Τέχνες	790	2,0	690	1,7	1480	1,9
Νομική Επιστήμη	1805	4,7	0	0,0	1805	2,3
Κοινωνικές Επιστήμες	3516	9,1	0	0,0	3516	4,4
Επιστήμες Επικοινωνίας και Τεκμηρίωσης	470	1,2	680	1,7	1150	1,4
Επιστήμες Οικονομίας, Επιχειρήσεων και Διοίκησης	6027	15,6	10740	26,1	16767	21,0
Επιστήμες Ζωής	755	2,0	0	0,0	755	0,9
Φυσικές Επιστήμες	1913	4,9	0	0,0	1913	2,4
Επιστήμες Γης και Περιβάλλοντος	820	2,1	0	0,0	820	1,0
Μαθηματικά και Στατιστική	1737	4,5	0	0,0	1737	2,2
Επιστήμη Υπολογιστών	2710	7,0	2760	6,7	5470	6,8
Γεωπονικές Επιστήμες	1293	3,3	6750	16,4	8043	10,1
Τεχνολογία και Επιστήμες Μηχανικών	3100	8,0	10910	26,4	14010	17,6
Αρχιτεκτονική και Πολεοδομία	675	1,7	190	0,5	865	1,1
Επιστήμες Υγείας	1765	4,6	4755	11,6	6520	8,2
Πρόνοια	0	0,0	1075	2,6	1075	1,3
Επιστήμες Εκπαίδευσης	3299	8,6	340	0,8	3639	4,6
Επιστήμες Αθλητισμού	1060	2,7	0	0,0	1060	1,3
Υπηρεσίες	30	0,1	2260	5,5	2290	2,9
Υπηρεσίες Ασφάλειας	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Αντικείμενα μη εντασσόμενα σε γνωστικά πεδία	0	0,0	0	0,0	0	0,0
Διεπιστημονικά γνωστικά πεδία	115	0,3	0	0,0	115	0,1
Σύνολο	38670	100,0	41150	100,0	79820	100,1

**ΠΙΝΑΚΑΣ 2: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΙΣΑΚΤΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ
ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ**

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ					ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ					ΕΕ	
	1985	1990	1995	1998	2001		1985	1990	1995	1998	2001	1997	
Ανθρωπιστικές Επιστήμες	8,9	10,6	10,3	9,5	8,5	Ανθρωπιστικές Επιστήμες και Τέχνες	10,2	12,2	12,3	11,2	10,4	12,4	
Τέχνες	1,3	1,6	2,0	1,7	1,9								
Νομική Επιστήμη	3,7	3,6	3,2	3,0	2,3	Νομική Επιστήμη	3,7	3,6	3,2	3,0	2,3	6,8	
Κοινωνικές Επιστήμες	3,6	4,9	5,5	6,1	5,8	Κοινωνικές Επιστήμες, Οικονομία & Διοίκηση	24,4	27,9	27,5	30,0	26,8	29,4	
Επιστήμες Οικονομίας & Διοίκησης	20,8	23,0	22,0	23,9	21,0								
Φυσικές Επιστήμες	4,2	4,9	4,8	4,4	4,3	Φυσικές Επιστήμες	4,2	4,9	4,8	4,4	4,3	6,7	
Μαθηματικά & Πληροφορική	2,4	3,4	3,7	3,2	9,0	Μαθηματικά & Πληροφορική	2,4	3,4	3,7	3,2	9,0	3,9	
Τεχνολογικές Επιστήμες	17,0	20,2	21,3	19,6	17,6	Τεχνολογία και Αρχιτεκτονική	17,4	20,7	21,8	20,1	18,7	15,5	
Αρχιτεκτονική	0,4	0,5	0,5	0,5	1,1								
Επιστήμες Υγείας	13,1	10,7	10,8	10,4	9,5	Επιστήμες Υγείας	13,1	10,7	10,8	10,4	9,5	10,7	
Επιστήμες Εκπαίδευσης	13,1	6,0	4,5	4,7	4,6	Εκπαίδευση	13,1	6,0	4,5	4,7	4,6	8,4	
Γεωπονικές Επιστήμες	8,4	7,9	8,5	10,4	10,1	Γεωπονία, Αθλητισμός κλπ.	11,5	10,8	11,4	13,0	14,4	6,2	
Επιστήμες Αθλητισμού	2,6	2,1	1,5	1,5	1,3								
Υπηρεσίες	—	—	—	—	2,9								
Διεπιστημονικά γνωστικά πεδία	0,5	0,6	1,4	1,1	0,1								
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

Σημειώσεις: 1. Τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης προέρχονται από Eurydice/Eurostat, «Key data on education in the European Union», 2000.
2. Τα στοιχεία για την Ελλάδα πριν από το 2001 δεν έχουν συνυπολογίσει τα μερίδια της πληροφορικής από τα διάφορα διεπιστημονικά Τμήματα.

**ΠΙΝΑΚΑΣ 3: ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΑΡΙΘΜΟΥ ΕΙΣΑΚΤΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ
ΚΑΙ ΣΥΓΚΡΙΣΗ ΜΕ ΤΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΤΗΣ UNESCO**

ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ					ΔΙΕΥΡΥΜΕΝΑ ΓΝΩΣΤΙΚΑ ΠΕΔΙΑ	ΕΛΛΑΔΑ					UNESCO	
	1985	1990	1995	1998	2001		1985	1990	1995	1998	2001	1995	
Ανθρωπιστικές Επιστήμες	8,9	10,6	10,3	9,5	8,5	Ανθρωπιστικές Επιστήμες και Τέχνες	10,2	12,2	12,3	11,2	10,4	16,0	
Τέχνες	1,3	1,6	2,0	1,7	1,9								
Νομική Επιστήμη	3,7	3,6	3,2	3,0	2,3	Νομική και Κοινωνικές και Οικονομικές Επιστήμες	28,1	31,5	30,7	33,0	29,1	37,0	
Κοινωνικές Επιστήμες	3,6	4,9	5,5	6,1	5,8								
Επιστήμες Οικονομίας & Διοίκησης	20,8	23,0	22,0	23,9	21,0								
Φυσικές Επιστήμες	4,2	4,9	4,8	4,4	4,3	Φυσικές Επιστήμες, Τεχνολογία και Γεωπονία	32,4	36,9	38,8	38,1	39,9	29,0	
Μαθηματικά & Πληροφορική	2,4	3,4	3,7	3,2	6,8								
Γεωπονικές Επιστήμες	8,4	7,9	8,5	10,4	10,1								
Τεχνολογικές Επιστήμες	17,0	20,2	21,3	19,6	17,6								
Αρχιτεκτονική	0,4	0,5	0,5	0,5	1,1								
Επιστήμες Υγείας	13,1	10,7	10,8	10,4	9,5	Επιστήμες Υγείας	13,1	10,7	10,8	10,4	9,5	10,0	
Επιστήμες Εκπαίδευσης	13,1	6,0	4,5	4,7	4,6	Εκπαίδευση	15,7	8,1	6,0	6,2	5,9	8,0	
Επιστήμες Αθλητισμού	2,6	2,1	1,5	1,5	1,3								
Υπηρεσίες	—	—	—	—	2,9	Διάφορα	0,5	0,6	1,4	1,1	3,0		
Διεπιστημονικά γνωστικά πεδία	0,5	0,6	1,4	1,1	0,1								
Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	Σύνολο	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	

- Σημειώσεις:
1. Τα στοιχεία της UNESCO αφορούν την ομάδα των περισσότερο αναπτυγμένων χωρών και προέρχονται από UNESCO, Working paper for the World Conference on Higher Education, 1998.
 2. Τα στοιχεία για την Ελλάδα πριν από το 2001 δεν έχουν συνυπολογίσει τα μερίδια της πληροφορικής από τα διάφορα διεπιστημονικά Τμήματα.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4: ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΚΑΤΑΝΟΜΗ (%) ΑΠΟΦΟΙΤΩΝΤΩΝ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΩΝ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΠΕΔΙΩΝ ΣΤΙΣ ΧΩΡΕΣ ΤΟΥ ΟΟΣΑ ΚΑΤΑ ΤΟ 1998 (ΒΑΘΜΙΑ ΔΕ – ISCED 1997)

	Εκπαίδευση	Ανθρωπιστικές επιστήμες και τέχνες	Κοινωνικές και οικονομικές επιστήμες και νομική	Υπηρεσίες	Τεχνολογία, κατασκευές και επιστήμες μηχανικών	Γεωπονία	Υγεία και πρόνοια	Επιστήμες ζωής	Φυσικές επιστήμες	Μαθηματικά και στατιστική	Υπολογιστές	Μη προσδιοριζόμενα
Αυστρία	4,1	15,5	39,2	n	14,7	4,2	8,0	13,7	x	x	x	0,5
Βέλγιο (Φλαμ.)	7,6	17,7	32,2	0,5	14,6	5,3	13,8	4,1	2,2	0,8	1,1	n
Δανία	m	m	M	m	m	m	m	m	m	m	m	m
Φινλανδία	10,8	13,1	23,5	2,2	24,2	3,1	15,1	1,7	2,9	1,3	2,1	0,1
Γαλλία	8,2	19,9	36,4	1,2	12,9	0,5	2,2	15,9	x	x	x	2,7
Γερμανία	6,7	13,6	25,1	2,5	20,1	2,7	14,5	2,8	6,8	2,1	3,1	n
Ελλάδα	4,6	10,4	29,1	4,2	18,7	10,1	9,5	0,9	3,4	2,2	6,8	0,1
Ιρλανδία	9,2	22,4	30,9	1,2	10,0	1,7	7,6	6,6	3,9	0,7	5,7	n
Ιταλία	2,6	13,5	35,7	0,3	15,2	2,2	19,5	5,7	2,0	2,3	1,1	n
Λουξεμβούργο	m	m	M	m	m	m	m	m	m	m	m	m
Ολλανδία	14,3	7,9	38,0	2,8	12,7	2,4	16,2	1,1	2,7	0,5	1,4	m
Πορτογαλία	m	m	M	m	m	m	m	m	m	m	m	m
Ισπανία	12,9	9,9	38,5	3,4	11,2	2,9	11,7	2,1	3,2	1,3	2,8	n
Σουηδία	19,8	6,6	25,2	0,3	16,2	1,1	21,8	5,0	x	4,0	x	n
Ην. Βασίλειο	11,9	18,9	27,8	1,7	12,4	1,2	11,7	4,3	4,5	1,5	4,2	n
Τσεχία	17,6	7,6	30,5	2,1	22,3	5,7	8,5	1,2	1,7	0,4	2,6	n
Ουγγαρία	23,1	10,3	32,7	6,0	13,5	3,9	6,0	4,5	x	x	x	n
Πολωνία	17,1	10,6	38,4	1,2	15,1	2,9	3,7	2,2	x	x	x	8,7
Ισλανδία	14,8	14,4	35,7	a	5,9	a	16,2	6,1	3,7	0,6	2,7	n
Νορβηγία	32,4	4,7	17,5	3,8	9,0	1,3	21,5	0,9	1,4	0,3	1,2	6,0
Ελβετία	10,5	14,1	29,3	3,2	17,0	1,6	12,4	4,1	4,9	1,0	1,4	0,4
Τουρκία	21,0	9,2	31,5	3,4	11,1	4,9	8,4	1,7	5,7	2,5	0,6	n
Αυστραλία	14,0	14,3	32,1	2,6	7,9	1,4	16,1	6,1	1,1	0,6	3,7	n
Νέα Ζηλανδία	7,7	23,4	28,4	1,8	6,9	1,8	14,1	0,4	11,8	0,1	0,9	2,7
Ιαπωνία	6,6	18,0	37,5	m	21,6	3,4	4,9	4,4	x	x	x	3,6
Κορέα	6,0	20,0	22,3	2,7	28,2	3,9	6,0	1,9	4,8	2,4	1,9	n
ΗΠΑ	12,9	14,9	41,4	2,6	7,0	2,1	10,1	4,4	1,7	1,0	2,1	0,6
Καναδάς	14,7	14,7	36,7	2,5	8,0	1,2	8,0	5,7	2,2	1,6	2,3	2,4
Μεξικό	15,0	3,0	40,0	1,0	17,0	2,0	8,0	1,0	2,0	1,0	8,0	3,0

Σημειώσεις:

1. Τα στοιχεία των εκτός Ελλάδας χωρών του ΟΟΣΑ προέρχονται από: OECD, "Education at a Glance", 2000.
2. Εφαρμόζεται για πρώτη φορά το νέο σύστημα στατιστικής ταξινόμησης της εκπαίδευσης ISCED 1997.
3. Τα στοιχεία για την Ελλάδα προκύπτουν από τους αριθμούς εισακτέων του έτους 2001, δεν περιλαμβάνουν δε τους φοιτητές που εγγράφονται για απόκτηση master.
4. Για τα ελλείποντα στοιχεία χρησιμοποιούνται τα εξής σύμβολα: **a** δεν υπάρχει αντιστοιχία κατηγορίας, **m** δεν υπάρχουν διαθέσιμα στοιχεία, **n** το μέγεθος είναι αμελητέο ή μηδέν, **x** τα στοιχεία έχουν συνυπολογιστεί σε άλλη κατηγορία / στήλη του Πίνακα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ

ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΗ ΚΑΤΑΝΟΜΗ

**ΤΜΗΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΩΝ
ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΠΟΛΕΙΣ**

Ιανουάριος 2002

Πίνακας 1Α: Χωροταξική κατανομή λειτουργούντων τμημάτων Πανεπιστημίων
(ακαδημαϊκό έτος 2001-02)

Ίδρυμα	Πόλη	Αριθμός Τμημάτων		Αριθμός εισακτέων 2001	
Πανεπιστήμιο Αθηνών	Αθήνα	29	29	7.475	7.475
Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο	Αθήνα	9	9	1.580	1.580
Οικονομικό Πανεπιστήμιο	Αθήνα	8	8	1.500	1.500
Πάντειο Πανεπιστήμιο	Αθήνα	8	8	1.775	1.775
Γεωπονικό Πανεπιστήμιο	Αθήνα	6	6	465	465
Πανεπιστήμιο Πειραιώς	Πειραιάς	9	9	1.805	1.805
Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών	Αθήνα	1	1	105	105
Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο	Αθήνα	3	3	150	150
Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	38	43	7.355	7.905
	Σέρρες	1		85	
	Φλώρινα	3		355	
	Κοζάνη	1		110	
Πανεπιστήμιο Μακεδονίας	Θεσσαλονίκη	8	8	1.105	1.105
Πανεπιστήμιο Πατρών	Πάτρα	21	21	3.035	3.035
Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων	Ιωάννινα	14	16	2.420	2.610
	Αργίτιο	2		190	
Πανεπιστήμιο Θράκης	Κομοτηνή	7	18	1.745	3.235
	Ξάνθη	5		670	
	Αλεξανδρούπολη	4		545	
	Ορεσιτιάδα	2		275	
Πανεπιστήμιο Κρήτης	Ρέθυμνο	9	17	1.340	2.100
	Ηράκλειο	8		760	
Πολυτεχνείο Κρήτης	Χανιά	4	4	375	375
Πανεπιστήμιο Αιγαίου	Μυτιλήνη	6	16	715	1.960
	Χίος	3		320	
	Καρλόβασι	3		320	
	Ερμούπολη	1		70	
	Ρόδος	3		535	
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας	Βόλος	11	15	890	1.130
	Λάρισα	2		105	
	Τρίκαλα	1		100	
	Καρδίτσα	1		35	
Ιόνιο Πανεπιστήμιο	Κέρκυρα	4	4	360	360
Σύνολο		235	235	38.670	38.670

Πίνακας 1B : Χωροταξική κατανομή λειτουργούντων τμημάτων Τ.Ε.Ι.
(ακαδημαϊκό έτος 2001-02)

Ίδρυμα	Πόλη	Αριθμός Τμημάτων		Αριθμός εισακτέων 2001	
ΤΕΙ Αθήνας	Αθήνα	32	32	5.095	5.095
ΤΕΙ Πειραιά	Πειραιάς	9	9	1.785	1.785
ΤΕΙ Θεσσαλονίκης	Θεσσαλονίκη	20	22	3.800	4.160
	Κιλκίς	1		180	
	Μουδανιά	1		180	
ΤΕΙ Λάρισας	Λάρισα	13	15	3.730	4.200
	Καρδίτσα	2		470	
ΤΕΙ Πάτρας	Πάτρα	11	11	2.690	2.690
ΤΕΙ Κρήτης	Ηράκλειο	11	15	2.760	3.490
	Χανιά	2		450	
	Ρέθυμνο	1		140	
	Σητεία	1		140	
ΤΕΙ Καβάλας	Καβάλας	7	8	2.120	2.330
	Δράμα	1		210	
ΤΕΙ Δυτικής Μακεδονίας	Κοζάνη	8	13	2.610	4.270
	Καστοριά	2		650	
	Φλώρινα	3		1.010	
ΤΕΙ Χαλκίδας	Χαλκίδα	5	5	1.700	1.700
ΤΕΙ Μεσολογγίου	Μεσολόγγι	6	6	1.960	1.960
ΤΕΙ Σερρών	Σέρρες	6	6	1.950	1.950
ΤΕΙ Καλαμάτας	Καλαμάτα	6	6	1.900	1.900
ΤΕΙ Λαμίας	Λαμία	5	7	1.190	1.720
	Άμφισσα	1		280	
	Καρπενήσι	1		250	
ΤΕΙ Ηπείρου	Άρτα	5	15	1.220	3.450
	Ιωάννινα	3		680	
	Πρέβεζα	2		480	
	Ηγουμενίτσα	3		690	
	Αργοστόλι	1		240	
	Ληξούρι	1		140	
ΣΕΛΕΤΕ	Αθήνα	4	4	340	340
Σχολές Τουριστικών Επαγγελματιών	Ρόδος	1	2	50	110
	Άγιος Νικόλαος	1		60	
Σύνολο		176	176	41.150	41.150

Πίνακας 2: Κατανομή Φοιτητών Πανεπιστημίων και Τ.Ε.Ι. στις Ελληνικές πόλεις

Περιφέρεια	Πόλη	Αριθμός Τμημάτων		Εισακτέοι 2001	Εκτίμηση αριθμού φοιτητών	Πληθυσμός (απογραφή ή 2001)	Φοιτητές ανά 1000 κατοίκους
		Πανεπιστήμια	ΤΕΙ				
Αττικής	1. Αθήνα/Πειραιάς	73	45	22.075	95.000	3.162.000	30
Κεντρικής Ελλάδας	2. Λαμία	0	5	1.190	4.800	59.000	81
	3. Λιβαδειά	0	0	0	0	22.000	0
	4. Θήβα	0	0	0	0	23.000	0
	5. Χαλκίδα	0	5	1.700	6.800	55.000	124
	6. Άμφισσα	0	1	280	1.100	10.000	110
	7. Καρπενήσι	0	1	250	1.000	9.000	111
Δυτικής Ελλάδας	8. Ναύπακτος*	0	0	0	0	17.000	0
	9. Μεσολόγγι*	0	6	1.960	7.800	18.000	433
	10. Αγρίνιο	2	0	190	800	54.000	15
	11. Πάτρα	21	11	5.725	24.600	165.000	149
	12. Αίγιο	0	0	0	0	28.000	0
	13. Πύργος	0	0	0	0	36.000	0
	14. Αμαλιάδα	0	0	0	0	32.000	0
Πελοποννήσου	15. Τρίπολη	0	0	0	0	29.000	0
	16. Σπάρτη	0	0	0	0	18.000	0
	17. Καλαμάτα	0	6	1.900	7.600	57.000	133
	18. Άργος	0	0	0	0	28.000	0
	19. Ναύπλιο	0	0	0	0	17.000	0
	20. Κόρινθος	0	0	0	0	36.000	0
Ιονίου	21. Ζάκυνθος	0	0	0	0	16.000	0
	22. Αργοστόλι	0	1	240	1.000	13.000	77
	23. Ληξούρι*	0	1	140	600	8.000	75
	24. Λευκάδα	0	0	0	0	11.000	0
	25. Κέρκυρα	4	0	360	1.400	41.000	34
Ηπείρου	26. Ιωάννινα	14	3	3.100	12.700	70.000	181
	27. Άρτα	0	5	1.220	4.900	23.000	213
	28. Πρέβεζα	0	2	480	1.900	20.000	95
	29. Ηγουμενίτσα	0	3	690	2.800	14.000	200
Θεσσαλίας	30. Λάρισα	2	13	3.835	15.300	124.000	123
	31. Βόλος	11	0	890	3.800	114.000	33
	32. Τρίκαλα	1	0	100	400	52.000	8
	33. Καρδίτσα	1	2	505	2.300	38.000	61
Δυτικής Μακεδονίας	34. Καστοριά	0	2	650	2.600	16.000	162
	35. Φλώρινα	3	3	1.365	5.500	17.000	324
	36. Κοζάνη	1	8	2.720	10.900	48.000	227
	37. Πτολεμαΐδα	0	0	0	0	36.000	0
	38. Γρεβενά	0	0	0	0	16.000	0
Κεντρικής Μακεδονίας	39. Βέροια	0	0	0	0	48.000	0
	40. Νάουσα	0	0	0	0	22.000	0
	41. Έδεσσα	0	0	0	0	25.000	0
	42. Γιαννιτσά	0	0	0	0	30.000	0
	43. Κατερίνη	0	0	0	0	56.000	0
	44. Θεσσαλονίκη	46	20	12.260	52.700	709.000	74
	45. Κιλκίς	0	1	180	700	25.000	28
46. Πολύγυρος	0	0	0	0	11.000	0	
	47. Μουδανιά*	0	1	180	700	17.000	41
Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης	48. Σέρρες	1	6	2.035	8.100	56.000	145
	49. Καβάλα	0	7	2.120	8.500	64.000	133
	50. Δράμα	0	1	210	800	55.000	15
	51. Ξάνθη	5	0	670	3.400	52.000	65
	52. Κομοτηνή	7	0	1.745	7.000	53.000	132
	53. Αλεξανδρούπολη	4	0	545	2.500	53.000	47
	54. Διδυμότειχο*	0	0	0	0	19.000	0
55. Ορεστιάδα	2	0	275	1.400	22.000	64	
Βορείου Αιγαίου	56. Μύρινα Λήμνου*	0	0	0	0	7.000	0
	57. Μυτιλήνη	6	0	715	2.900	36.000	81
	58. Χίος	3	0	320	1.300	23.000	57
	59. Βαθύ Σάμου	0	0	0	0	12.000	0
	60. Καρλόβασι*	3	0	320	1.300	10.000	130

Νοτίου Αιγαίου	61. Ερμούπολη	1	0	70	400	14.000	29
	62. Κως	0	0	0	0	17.000	0
	63. Ρόδος	3	1	585	2.300	55.000	42
Κρήτης	64. Χανιά	4	2	825	4.000	53.000	75
	65. Ρέθυμνο	9	1	1.480	5.900	32.000	184
	66. Ηράκλειο	8	11	3.520	14.800	138.000	107
	67. Άγιος Νικόλαος	0	1	60	200	20.000	10
	68. Σητεία*	0	1	140	500	14.000	36
	69. Ιεράπετρα	0	0	0	0	23.000	0
	70. Νεάπολη*	0	0	0	0	7.000	0
<i>ΣΥΝΟΛΟ</i>		235	176	79.820	335.000	6.330.000	

Σημειώσεις:

1. Ο Πίνακας περιλαμβάνει όλες τις πόλεις (δήμους) που είναι πρωτεύουσες νομών ή έχουν πληθυσμό άνω των 20.000, σύμφωνα με τα στοιχεία της απογραφής του 2001. Επιπλέον, έχει περιληφθεί και ένας μικρός αριθμός πόλεων οι οποίες δεν εμπίπτουν στις παραπάνω περιπτώσεις και οι οποίες σημειώνονται με αστερίσκο.
2. Στον Πίνακα περιλαμβάνονται τα Τμήματα που θα λειτουργούν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2001-02. Στον αριθμό των Τμημάτων δεν περιλαμβάνονται τα Γενικά Τμήματα. Επίσης, στην στήλη των ΤΕΙ περιλαμβάνονται και η ΣΕΛΕΤΕ, καθώς επίσης και οι Σχολές Τουριστικών Επαγγελμάτων Ρόδου και Αγίου Νικολάου.
3. Ο αριθμός των φοιτητών ανά 1000 κατοίκους αφορά την πλήρη ανάπτυξη όλων των Τμημάτων και έχει υπολογιστεί κατά προσέγγιση με βάση τους αριθμούς εισακτέων 2001 και τον μέσο αριθμό ετών σπουδών ανά Τμήμα.